

Samenwerkingsovereenkomst
Kennisprogramma Klimaatbestendige aanpak
kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen

Datum 7 december 2020

INHOUDSOPGAVE

ARTIKEL 1	Begrippen en definities	5
ARTIKEL 2	Doel van de Overeenkomst	6
ARTIKEL 3	Samenwerking en organisatie	8
ARTIKEL 4	Financiering	10
ARTIKEL 5	Subsidieaanvragen, -verstrekking en -verantwoording	12
ARTIKEL 6	Communicatie	12
ARTIKEL 7	Mijlpalen	14
ARTIKEL 8	Evaluatie	14
ARTIKEL 9	Onvoorziene omstandigheden	14
ARTIKEL 10	Looptijd, verlenging, wijziging of aanvulling van de Overeenkomst	14
ARTIKEL 11	Bijlagen	15
ARTIKEL 12	Slotbepalingen	15
ARTIKEL 13	Ondertekening	15

PARTIJEN,

1. De privaatrechtelijke rechtspersoon, de **Stichting Kastelen, (historische) Buitenplaatsen en Landgoederen**, hierna te noemen SKBL, gevestigd aan de Landfortseweg 4, 7078 BT te Megchelen, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer R. W.Chr. Dessing, voorzitter;
2. De publiekrechtelijke rechtspersoon, de provincie Utrecht, gevestigd aan de Archimedeslaan 6, 3584 BA (postbus 80300, 3508 TH) te Utrecht, krachtens volmacht van de commissaris van de Koning, de heer J.H. Oosters, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer R.G.H. van Muilekom, gedeputeerde Binnenstedelijke ontwikkeling, Wonen, Cultuur en Gezonde leefomgeving, en handelend ter uitvoering van het besluit van het college van Gedeputeerde Staten van Utrecht d.d. 15 december 2020 en artikel 2 lid 3h van het Organisatiebesluit Provincie Utrecht 2004;
3. De publiekrechtelijke rechtspersoon, de **provincie Gelderland**, gevestigd aan de Markt 11, 6811 CG (postbus 9090, 6800 GX) te Arnhem, krachtens volmacht van de commissaris van de Koning, de heer J. Berends, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer P. Drenth, en handelend ter uitvoering van het besluit van het college van Gedeputeerde Staten van Gelderland d.d. 8 december 2020;
4. De publiekrechtelijke rechtspersoon, de **provincie Zuid-Holland**, gevestigd aan het Zuid-Hollandplein 1, 2596 AW (postbus 90602, 2509 LP) te Den Haag, krachtens volmacht van de commissaris van de Koning, de heer J. Smit, rechtsgeldig vertegenwoordigd door mevrouw W. de Zoete, en handelend ter uitvoering van het besluit van het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland d.d. 8 december 2020;
5. De publiekrechtelijke rechtspersoon, de **gemeente Zeist**, gevestigd aan het Rond 1, 3701 HS (postbus 513, 3700 AM) te Zeist, , krachtens volmacht van de burgemeester, de heer J.L.L.M. Janssen, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M. Fluitman, en handelend ter uitvoering van het besluit van het college van Burgemeester en Wethouders van gemeente Zeist d.d. 8 december 2020;
6. De privaatrechtelijke rechtspersoon, de stichting **Utrechts Landschap**, hierna te noemen UL, gevestigd aan de Bunnikseweg 39, 3732 HV (postbus 121, 3730 AC) te De Bilt, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door mevrouw S.G. van Dockum directeur-bestuurder;
7. De privaatrechtelijke rechtspersoon, de vereniging **Het Utrechts Particulier Grondbezit**, hierna te noemen UPG, gevestigd aan de Bennekomseweg 43, 6717 LL te Ede, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer A. Kaspers ;

hierna, onder 5, 6 en 7 genoemde Partijen, gezamenlijk te noemen: **Uitvoeringspartijen**

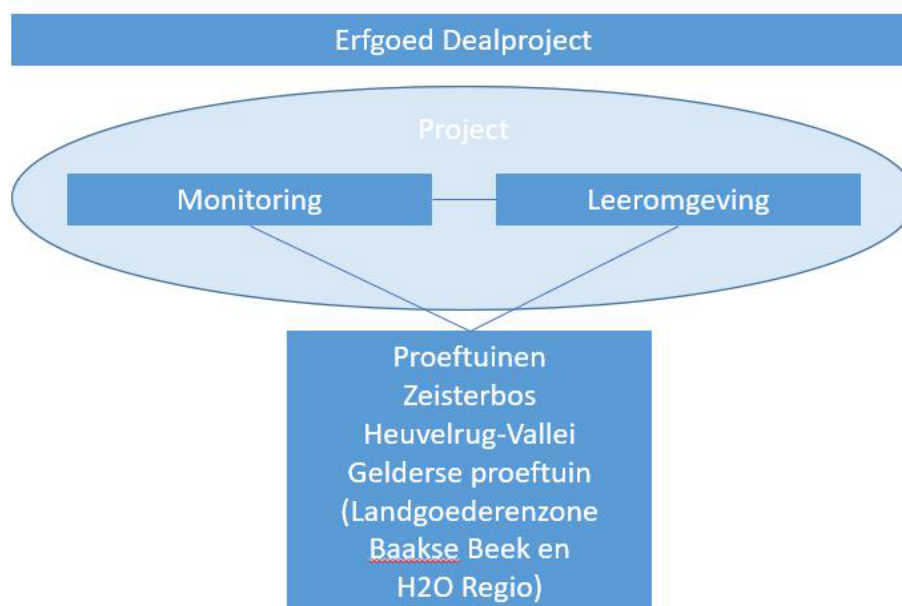
hierna, onder 1 tot en met 7 genoemde partijen, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven, gezamenlijk te noemen: **Partijen**, verklaren dat deze Overeenkomst wordt aangegaan onder de volgende bepalingen en bedingen:

Nemen in overweging dat:

- a. De urgentie groot is om actieve stappen te zetten om Nederland klimaatbestendig te maken. Zo ook in cultuurhistorisch waardevolle gebieden (eveneens met natuurwaarden) met KBL.
- b. Er behoefte is aan meer kennis over een klimaatbestendige aanpak voor het (groene) monumentale erfgoed dat samenhangt met KBL.
- c. Volgens het op 31 augustus 2020 verschenen Inspectierapport 'Aanhoudend droog' (resp. Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed) eigenaren, overheden en waterschappen structureel meer rekening moeten houden met groene monumenten bij droogte.
- d. Kennis nodig is over te nemen mogelijke maatregelen en voor het uitvoeren van effectieve monitoring. Het ontwikkelen en delen van die kennis is van belang voor het klimaatbestendig maken van KBL en hun omgeving.
- e. Erfgoed een belangrijke bijdrage en inspiratie biedt bij het meedenken over en zoeken naar oplossingen voor grote maatschappelijke opgaven, waaronder klimaatadaptatie. Deze erfgoedinclusieve denk- en werkwijzen sluiten naadloos aan op de belangrijkste doelstelling van het programma Erfgoed Deal.
- f. De Provincie Utrecht het belangrijk vindt om te zorgen voor behoud en beleefbaarheid van de historische buitenplaatsen op de Utrechtse Heuvelrug vanwege de grote cultuurhistorische waarden van dit bijzondere erfgoed voor de provincie Utrecht.
- g. De Provincie Gelderland groot belang hecht aan een duurzame instandhouding van historische landgoederen en buitenplaatsen, omdat deze van groot belang zijn voor de identiteit, economie en leefbaarheid van de provincie.
- h. De Provincie Zuid-Holland haar waardevolle erfgoed zichtbaar en beleefbaar maakt in de zeven provinciale erfgoedlijnen: een geografische structuur met een gezamenlijk verhaal. Evenwijdig aan de Noordzeekust, van het Westland tot aan Hillegom, verbindt de Erfgoedlijn Landgoederenzone vele buitenplaatsen en landgoederen met elkaar. Binnen deze erfgoedlijn, maar ook daarbuiten, werkt de provincie aan het beschermen, beleefbaar maken en benutten van het waardevolle gebouwde en groene erfgoed van de landgoederen en buitenplaatsen.
- i. De gemeente Zeist als 'Parel van de Stichtse Lustwarande' een grote schatkamer van historische buitenplaatsen is, waarbij de monumentale tuinen en parken vaak publiek toegankelijk zijn. De gemeente Zeist vindt het van groot belang dat het Zeister Erfgoed beleefbaar blijft en realiseert zich, dat KBL alleen toekomstbestendig kunnen worden door het nemen van passende maatregelen om verdroging op KBL tegen te gaan.
- j. sKBL als nationaal podium ijvert voor het bewaren van het waardevolle landschap van Nederlandse KBL. Doelstelling is enerzijds het verwerven van meer nationale bekendheid van de 650 objecten die tot dit monumentale erfgoed behoren. Een tweede doelstelling is om de uiteenlopende groepen direct betrokkenen uit te nodigen tot samenwerking en kennisdeling over onderwerpen waar zij behoefte aan hebben, zoals hoe om te gaan met klimaatverandering.
- k. De Stichting Het Utrechts Landschap tot doel heeft om Utrechtse natuur en (groen) erfgoed door te geven aan volgende generaties en voor altijd veilig te stellen, ook om mensen daarvan te laten genieten. De Stichting kent een aantal kernwaarden waaronder deskundigheid. Het ontwikkelen, inbrengen en uitwisselen van kennis en innovatie ten behoeve van duurzaam beheer maken daarvan onderdeel uit.
- l. Het UPG de belangen behartigt van particuliere grondbeheerders in de provincie Utrecht en hen ondersteunt bij het in stand houden van maatschappelijk waardevol particulier grondbezit. Om dit bezit klimaatbestendig te beheren zijn kennis(deling) en ervaring nodig.
- m. Samenwerking een essentieel onderdeel uitmaakt van het Erfgoed Dealproject en meerwaarde levert door gezamenlijk te werken aan kennisontwikkeling, kennisverzameling en kennisdeling.
- n. Partijen de samenwerking voorafgaand aan de uitvoering van het Erfgoed Dealproject willen formaliseren en vastleggen in een samenwerkingsovereenkomst.

ARTIKEL 1 Begrippen en definities

In deze samenwerkingsovereenkomst en bijbehorende bijlagen gelden onderstaande begripsbepalingen:

Blauwe Agenda: initiatief/plan van aanpak voortgekomen uit de Samenwerkingsagenda van Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug waarin partijen het watersysteem van de Heuvelrug als geheel onder de loep nemen. Met als doel meer water vast te houden, op te slaan en te infiltreren. Dit water komt uiteindelijk, via beken, sprengen en ondergrondse kwel ten goede aan de drinkwatervoorziening, landbouw en natuur op de flanken van de Heuvelrug. De Blauwe Agenda start met een analyse van het watersysteem, om te komen tot een visie en strategie voor de toekomst voor het watersysteem op de gehele Heuvelrug;

Blauw erfgoed: cultuurhistorisch waardevolle, waterelementen;

Erfgoed Deal: samenwerkingsverband tussen de rijksoverheid, gemeenten, provincies en maatschappelijke organisaties die actief zijn in de ruimtelijke ordening en erfgoedzorg om met cultureel erfgoed inspiratie en houvast te bieden bij klimaatadaptatie, energietransitie en stedelijke groei. De Erfgoed Deal financiert de meerkosten als gevolg van erfgoedinclusieve uitvoering van projecten. Het Rijk heeft voor de periode 2019-2022 € 20 miljoen beschikbaar gesteld en vraagt gemeenten en provincies dit te matchen.

Erfgoed Dealproject: project dat is opgenomen in een uitvoeringsprogramma van de Erfgoed Deal. In dit geval het door de Partijen ingediende Kennisprogramma Klimaatbestendige aanpak KBL;

Groen erfgoed: cultuurhistorisch waardevolle landschappelijke elementen;

Heuvelrug-Vallei: uitvoeringsproject van UPG en onderdeel van de Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug;

H2O Regio: bottom-up initiatief van particuliere landgoedeigenaren langs de IJssel en de Oude IJssel in Gelderland, die samenwerken om ernstige gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan;

KBL: kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen;

Klimaatstresstest: een bestaande methodiek vanuit de provincie Zuid-Holland welke wordt toegespitst op het in kaart brengen van klimaatverandering op KBL: welke aspecten lopen het meeste risico op schade en op welke manier. Thema's die aan de orde komen, zijn hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen. De Groenblauwe monitor ligt in het verlengde van de bestaande klimaatstresstestmethodiek. De Groenblauwe monitor levert belangrijke input;

Landgoederenzone Baakse Beek: uitvoeringsproject in de landgoederenzone van het stroomgebied van de Baakse Beek in Gelderland;

Leeromgeving: onderdeel van het Erfgoed Dealproject gericht op het kennisontwikkelprogramma en de leeromgeving incl. de doelen uit 'Aanhoudend Droog', zoals het delen van kennis met de Regionale Droogtafels;

Groenblauwe monitor: digitale groen en blauw erfgoedmonitor;

Monitoring: onderdeel van het Project gericht op de Groenblauwe monitor, een verfijning van de bestaande klimaatstresstestmethodiek voor KBL, Routekaart en klimaat-maatregelenpakket KBL;

Overeenkomst: deze samenwerkingsovereenkomst inclusief bijlagen;

Gelderse Proeftuin: uitvoeringsproject in Gelderland, dat zich bezig houdt met het begeleiden van de ontwikkeling van de Monitor in Gelderland, het documenteren van good practices en het identificeren van kansrijke situaties voor fysieke ingrepen in Gelderland die bijdragen aan erfgoedinclusieve klimaatadaptatie. Met bijzondere aandacht voor de landgoedzone Baakse Beek en het werkgebied van H2O-Regio. De activiteiten worden begeleid door een Gelderse groep met vertegenwoordigers van erfgoedeigenaren, waterschappen en provincie Gelderland.

Proeftuin: uitvoeringsproject;

Programmteam: vertegenwoordiging van de Partijen;

Programma: het programma zoals ingediend bij het Programmabureau Erfgoed Deal; een samenwerkingsverband tussen de rijksoverheid, gemeenten, provincies en maatschappelijke organisaties actief in de ruimtelijke ordening en erfgoedzorg;

Project: uitvoeringsproject van sKBL bestaande uit de onderdelen Monitoring en Leeromgeving;

Projectleider: persoon die door sKBL aangesteld is ten behoeve van uitvoering van het Project;

Rood erfgoed: cultuurhistorisch waardevolle, gebouwde elementen;

Routekaart: schematisch hulpmiddel, dat het proces in kaart brengt hoe te komen tot een klimaatbestendige aanpak voor KBL;

Werkgroep: thematische werkgroep, ingesteld door het Programmteam, die verantwoordelijk is voor het inhoudelijk meedenken over de uitvoering van een toegewezen projectonderdeel;

Zeisterbos: uitvoeringsproject van Utrechts Landschap en gemeente Zeist en onderdeel van de Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug.

ARTIKEL 2 Doel van de Overeenkomst

1. Partijen beogen met deze Overeenkomst de uitgangspunten en randvoorwaarden voor de samenwerking van de betrokken Partijen in het Programma vast te leggen en inhoudelijke en procedurele afspraken te maken over de doelstelling en uitvoering van en verantwoordelijkheden in het Erfgoed Dealproject.
2. Doel van het Erfgoed Dealproject is het vergaren, ontwikkelen, testen en delen van kennis voor een klimaatbestendige aanpak voor KBL met aandacht voor: inzicht en analyse, uitvoering, inbedding en dialoog, waterbeheersing, beplantings- en bomensoorten en Rood erfgoed.
3. Beoogde resultaten van het Erfgoed Dealproject zijn:
 - a. Inzicht krijgen in de klimaatgevolgen door de ontwikkeling van de Groenblauwe monitor, waarin relevante kwantitatieve en kwalitatieve data per locatie geïnventariseerd worden. Met behulp van de Groenblauwe monitor wordt gewerkt aan een model voor een Klimaatstresstest voor KBL die complementair is aan bestaande modellen voor klimaatstresstesten.
 - b. De zoektocht naar oplossingen voor klimaatvraagstukken door middel van Proeftuinen. Dit leidt voor de Proeftuinen Heuvelrug-Vallei en H2O tot aanzetten voor maatregelpakketten. In Baakse Beek worden best practices geanalyseerd. In Zeisterbos worden bedachte oplossingen ook daadwerkelijk uitgevoerd.

- c. Het verzamelen en delen van opgedane kennis en ervaring door middel van een leeromgeving (voor erfgoed- en niet-erfgoed doelgroepen). Tevens levert het Erfgoed Dealproject een voorbeeldstellende en stimulerende bijdrage aan hoe erfgoed een meewegende en inspirerende factor is in provinciaal en regionaal klimaatbeleid en waterbeheer en hoe erfgoed als factor van belang kan worden ingebracht in de relevante en aanverwante beleidsvelden bij de verschillende overheden.
4. Partijen zien samenwerking als meerwaarde voor het Erfgoed Dealproject. Het gezamenlijk werken aan kennisverzameling en -deling vergroot beschikbare relevante kennis.
5. Provincie Utrecht wil binnen deze samenwerking bijdragen aan het samen met eigenaren en partners een klimaatbestendige aanpak ontwikkelen voor historische buitenplaatsen op de Utrechtse Heuvelrug; kennis en ervaring opdoen met een klimaatbestendige aanpak in de projecten uit het gebiedsinitiatief Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug Heuvelrug-Vallei en Zeisterbos - deze fungeren als Proeftuin voor het Erfgoed Dealproject; de programmaresultaten verspreiden en samenwerken in een context die breder is dan erfgoed door enerzijds het klimaatadaptief provinciaal beleid en handelen te versterken door het belang van groene monumenten te laten meewegen door beleidsmakers op provinciaal niveau die zich met het klimaat en de verdeling van het schaarse water bezighouden en anderzijds bij te dragen aan de provinciale ambities uit het Programma Klimaatadaptatie om in 2050 klimaatbestendig en waterveilig te zijn.
6. Provincie Zuid-Holland wil binnen deze samenwerking samen met eigenaren en partners een klimaatbestendige aanpak ontwikkelen voor het groene erfgoed in de buitenplaatsen en landgoederen. Basis hiervan vormt de monitoring van de effecten van klimaat door middel van de Groenblauwe monitor. Daarnaast wil zij door middel van de Klimaatstresstest inzage verkrijgen in de gevolgen van klimaatverandering voor het erfgoed: welke aspecten lopen het meeste risico op schade en op welke manier.
7. Provincie Gelderland wil binnen deze samenwerking samen met eigenaren en andere partners een klimaatbestendige aanpak ontwikkelen voor de landgoederenzones in Gelderland; daarbij de problematiek en ervaringen in de landgoederenzone Baakse Beek en van de H2O Regio benutten en verder brengen, als Proeftuin voor het Erfgoed Dealproject; bijdragen aan de provinciale ambities voor een duurzaam waterbeheer en klimaatadaptatie.
8. Gemeente Zeist wil binnen deze samenwerking samen met eigenaren en partners onderzoek doen naar de te nemen maatregelen tegen de droogte op de Zeister buitenplaatsen (Zeisterbos), de uitvoering van deze maatregelen én de resultaten van de maatregelen op de verdroging van de buitenplaatsen. Deze kennis en kunde wil de gemeente delen met andere beheerders van Nederlandse buitenplaatsen om de effecten van de klimaatverandering op KBL daadwerkelijk in kaart te brengen en te kunnen verminderen.
9. SKBL wil binnen deze samenwerking eigenaren/beheerders van relevante kennis, voorbeelden en ervaringen voorzien om voor hun KBL klimaatbestendige toekomstplannen te ontwikkelen om zo het duurzame voortbestaan van dit bijzondere erfgoed te bewerkstelligen; samenwerking tot stand brengen tussen KBL en betrokken organisaties in een groter gebied; de inclusieve waarden van het unieke erfgoed van KBL als uitgangspunt en inspiratie nemen voor hedendaags en toekomstig gebruik en ontwikkeling.
10. UL wil binnen deze samenwerking in het projectgebied Zeisterbos samen met partners onderzoek doen naar maatregelen om de watersystemen van de buitenplaatsen klimaatbestendig in te richten, daarbij de juiste keuzes maken voor zowel natuur als cultuurhistorie, deze maatregelen uitvoeren en de opgedane kennis en ervaring delen en bruikbaar maken voor anderen en daarmee tevens bijdragen aan de provinciale doelen van de Blauwe Agenda ('meer water vasthouden' en 'meer water infiltreren').
11. UPG wil binnen deze samenwerking kennis en ervaring opdoen vanuit de Proeftuin Heuvelrug-Vallei en deze kennis en ervaring delen met de partners van het Erfgoed Dealproject en (particuliere) eigenaren; samen met (particuliere) eigenaren en partners een klimaatbestendige aanpak ontwikkelen voor KBL in

Utrecht; resultaten uit de klimaatbestendige aanpak delen met (particuliere) eigenaren, zodat deze maatschappelijk waardevolle KBL in stand gehouden kunnen worden.

ARTIKEL 3 Samenwerking en organisatie

1. Partijen werken samen op basis van gelijkwaardigheid, rekening houdend met hun (publiekrechtelijke en privaatrechtelijke) verantwoordelijkheden en bevoegdheden.
2. Partijen stellen ten behoeve van de samenwerking een Programmteam, een klankbordgroep en Werkgroepen in.
3. Het Programmteam bestaat uit vertegenwoordigers van elk van de Partijen. Het Programmteam komt minimaal vier keer per jaar samen. Tevens sluit een afvaardiging van het Programmabureau Erfgoed Deal bij twee overleggen van het Programmteam aan.

4. Partijen laten zich in het Programmteam vertegenwoordigen door:

sKBL	directeur en Projectleider
Provincie Utrecht	beleidsmedewerker erfgoed
Provincie Gelderland	regisseur / verbinder erfgoed
Provincie Zuid-Holland	beleidsmedewerker erfgoed / projectleider erfgoedlijn Landgoederenzone
Gemeente Zeist	adviseur erfgoed
Utrechts Landschap	projectleider Zeisterbos
Utrechts Particulier Grondbezit	projectleider Heuvelrug-Vallei
5. Het Programmteam is verantwoordelijk voor:
 - a. Het leveren van input ten behoeve van de algehele kennisdeling van het Erfgoed Dealproject;
 - b. Het bepalen, instellen en – na behalen van afgesproken resultaten – beëindigen van de Werkgroepen;
 - c. Het bewaken van de voortgang en financiën;
 - d. Het evalueren van het Erfgoed Dealproject;
 - e. Het leveren van input voor het inhoudelijke en financiële eindverslag;
 - f. Het geven van advies op de plannen van aanpak, die opgesteld worden voor de Uitvoeringsprojecten en die als bijlage dienen bij de subsidieaanvraag bij de provincie Utrecht conform hetgeen bepaald is in artikel 5 van deze Overeenkomst;

6. Het Programmteam werkt, na afloop van het Project, de beschikbaarheid en het gebruik van de Groenblauwe monitor (incl. Klimaatstresstest) en Routekaart nader uit. Uitgangspunt is om hierbij zoveel mogelijk data als open data beschikbaar te stellen aan Partijen, voor zover:
 - a. De Algemene verordening gegevensbescherming dit toestaat. Indien nodig wordt gewerkt met (iets) geaggregeerde gegevens; en
 - b. Derde partijen van wie data wordt verkregen en/of overige bronnen die toestemming dienen te verlenen, hier akkoord mee gaan. In het geval dit laatste niet het geval is, worden alleen de door en voor sKBL verrijkte data aan Partijen beschikbaar gesteld als open data.
7. Het Programmteam zal in nader overleg treden over de voorwaarden waaronder beschikbaarstelling van de resultaten van het Erfgoed Dealproject aan anderen dan Partijen is toegestaan.
8. De klankbordgroep bestaat uit een vertegenwoordiging van diverse expertisen, onder andere de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Fenicks, waterschap, terreinbeherende organisatie(s), Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, Platform Utrechtse Buitenplaatsen, Vereniging van Particuliere Historische Buitenplaatsen, hydroloog, afgevaardigde vanuit Deltaprogramma Zoetwater en afvaardiging van de Proeftuinen. De klankbordgroep geeft feedback en advies op (tussen)resultaten en denkt inhoudelijk mee. De klankbordgroep rapporteert aan het Programmteam. De klankbordgroep komt minimaal twee keer per jaar samen op verzoek van de Projectleider.
9. Er worden twee Werkgroepen ingesteld, zijnde een Werkgroep Monitoring en een Werkgroep Leeromgeving. Partijen zijn in de Werkgroepen op dezelfde wijze vertegenwoordigd als in het Programmteam, maar op agendapunten kunnen zij zich laten vervangen. De Projectleider is voorzitter van de Werkgroepen. De ontwikkelaar van de Groenblauwe monitor is vertegenwoordigd in de Werkgroep Monitoring. De provincie Gelderland draagt zorg voor inhoudelijke inbreng vanuit de Gelderse Proeftuin.
10. Een Werkgroep stelt een plan van aanpak op en rapporteert aan het Programmteam. In het plan van aanpak geven de Werkgroepen tenminste weer hoe zij inhoudelijk bijdragen aan de invulling en uitvoering van het Erfgoed Dealproject, hoe zij medewerking verlenen aan het communicatieplan en hoe zij de resultaten inbedden in de eigen organisaties. De Werkgroepen komen om de acht weken samen, of informeren in het geval van de Groenblauwe monitor en indien dit volstaat de Projectleider middels een voortgangsrapportage, waarbij de cycli van beide Werkgroepen elkaar afwisselen.
11. De Werkgroep Monitoring richt zich op de Erfgoed Dealprojectdoelen:
 - a. Inzicht en analyse → het verzamelen van relevante data over de omvang en aard van de problematiek;
 - b. Erfgoed → effecten in kaart brengen voor het Groen en Blauw erfgoed. De Groenblauwe monitor focust op Groen en Blauw erfgoed en levert in beginsel alleen data over deze twee thema's.
12. De Werkgroep Leeromgeving richt zich op de Erfgoed Dealprojectdoelen:
 - a. Uitvoering → ervaring en kennis opdoen voor uitvoering van maatregelen;
 - b. Inbedding en dialoog → aansluiten en prioriteren van erfgoed in provinciale en regionale klimaatplannen en structuren als bijvoorbeeld Regionale Droogte Overleggen;
 - c. Waterbeheersing → oplossingsrichtingen hoe de bestaande waterbeheersystemen klimaatrobust gemaakt kunnen worden zonder aantasting van het cultuurhistorische karakter;
 - d. Beplantings- en bomensoorten → oplossingsrichtingen voor droogteresistente en cultuurhistorisch passende planten en bomen.
13. Het Programmteam kan besluiten, indien noodzakelijk, om gaandeweg aanvullende Werkgroepen in te stellen.

14. sKBL is daarnaast verantwoordelijk voor:
 - a. Het waarborgen en bundelen van de opgedane kennis en ervaring in de Werkgroepen;
 - b. Het aanzwengelen van de voorbeeldwerking van het Erfgoed Dealproject om Groen erfgoed in te bedden in provinciaal en gemeentelijk klimaatbeleid;
15. Utrechts Landschap is daarnaast verantwoordelijk voor:
 - a. Plan van aanpak voor Proeftuin Zeisterbos en de aansluiting van de Proeftuin op doelen van het Erfgoed Dealproject;
 - b. Het aanleveren van content voor de digitale leeromgeving, tenminste bestaande uit good practices en maatregelenpakket.
16. UPG is daarnaast verantwoordelijk voor:
 - a. Plan van aanpak voor Proeftuin Heuvelrug-Vallei en de aansluiting van de Proeftuin op doelen van het Erfgoed Dealproject;
 - b. Het aanleveren van content voor de digitale leeromgeving, tenminste bestaande uit good practices en maatregelenpakket.
17. Provincie Gelderland is verantwoordelijk voor:
 - a. Plan van aanpak voor de Gelders Proeftuin en de aansluiting van de Proeftuin op doelen van het Erfgoed Dealproject;
 - b. Het aanleveren van content voor de digitale leeromgeving, tenminste bestaande uit good practices en maatregelenpakket.
18. Partijen verplichten zich over en weer om elkaar steeds gevraagd en ongevraagd adequaat en volledig tijdig te informeren over alle ontwikkelingen in het Erfgoed Dealproject.
19. Partijen spannen zich over en weer redelijkerwijs in, al datgene te doen, respectievelijk na te laten, hetgeen hun samenwerking zoals voorzien in deze Overeenkomst zal kunnen bevorderen, respectievelijk belemmeren. Geen van de Partijen zal een andere Partij aansprakelijk stellen voor enige schade die is ontstaan als gevolg van of verband houdt met de uitvoering van deze Overeenkomst, behoudens artikel 4.
20. Partijen verplichten zich over en weer jegens elkaar om, indien door enige oorzaak hun samenwerking/Uitvoeringsproject mocht worden vertraagd of verhinderd, of de dreiging daartoe aanwezig is, onverwijld met elkaar in overleg te treden teneinde gezamenlijk te bezien of en zo ja op welke wijze alsnog aan de doelen van deze Overeenkomst kan worden tegemoet gekomen.

ARTIKEL 4 Financiering

1. De uitvoering van het Erfgoed Dealproject is geraamd op een totaalbedrag van € 1.618.100 incl. BTW). Dit bedrag is opgebouwd uit een bedrag voor:
 - a. Het Project Monitoring en Leeromgeving en Gelderse Proeftuin (sKBL);
 - b. Het Uitvoeringsproject Zeisterbos (Utrechts Landschap);
 - c. Het Uitvoeringsproject Heuvelrug-Vallei (UPG).

2. Partijen brengen de volgende budgetten in voor de dekking van de raming van het Erfgoed Dealproject:

ERFGOED DEALPROJECT Klimaatbestendige KBL		VERDELING MIDDELEN		
Bijdragen per organisatie	bijdrage in €	sKBL	UL	UPG
Provincie Utrecht - Parelfonds	250.000		250.000	
Provincie Utrecht - Erfgoed Dealbudget	40.000	40.000		
Provincie Utrecht - Blauwe Agenda	30.000		15.000	15.000
Zeist (incl. bijdrage HDSR)	283.850		283.850	
Utrechts Landschap	211.250		211.250	
Provincie Gelderland	100.000	100.000		
Provincie Zuid-Holland	50.000	50.000		
subtotaal	965.100	190.000	760.100	15.000
Toegezegde bijdrage Erfgoed Deal	653.000	323.888	321.603	7.509,50
TOTAAL	1.618.100	513.888	1.081.703	22.510

T.a.v. de financiering geldt het volgende:

- a. De genoemde bedragen betreffen geschatte kosten ten tijde van de toekenning van het Erfgoed Dealproject door het programma Erfgoed Deal d.d. 6 oktober 2020;
 - b. De bijdrage vanuit het Rijk wordt conform het besluit van de stuurgroep Erfgoed Deal d.d. 25 september 2020 verleend in de vorm van een decentralisatie uitkering van € 515.870 en een storting van € 137.130 in het btw-compensatiefonds;
 - c. Bijstelling van de begrote bedragen binnen het Project, niet zijnde de uitvoeringsprojecten, gebeurt door het Programmteam;
 - d. Provincie Utrecht stelt haar budget beschikbaar door middel van een begrotingssubsidie, onder voorbehoud van goedkeuring door de Provinciale Staten;
 - e. Provincie Gelderland stelt haar budget beschikbaar door middel van een incidentele subsidie aan de provincie Utrecht;
 - f. Provincie Zuid-Holland stelt haar budget beschikbaar door middel van een incidentele subsidie aan de provincie Utrecht;
 - g. Gemeente Zeist stelt haar budget beschikbaar voor Zeisterbos; het budget zal in een notariële akte beschikbaar worden gesteld aan het Utrechts Landschap;
 - h. Specifiek voor Zeisterbos geldt, dat een nader gespecificeerde begroting wordt ingediend en dat de gelden uit het Fonds Erfgoedparels van de provincie Utrecht worden ingezet ten behoeve van restauratie van rijksmonumentale onderdelen;
 - i. Specifiek voor Zeisterbos en Heuvelrug-Vallei geldt, dat de gelden uit de Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug worden ingezet in lijn met de doelen uit de Blauwe Agenda.
3. sKBL stelt een eigen bijdrage in uren ter beschikking van € 50.000,-.
 4. Partijen zijn over en weer geen interne kosten verschuldigd en kosten gemoeid met de inzet van door Partijen ingehuurd krachten (uitgezonderd de Uitvoeringspartijen) worden door de Partijen zelf gedragen.
 5. Uitvoeringspartijen voeren hun programmaonderdelen uit binnen de begroting en toegezegde middelen.
 6. Elk van de Uitvoeringspartijen is verantwoordelijk voor de verkrijging van de financiering ter hoogte van de toegezegde bijdrage.

ARTIKEL 5 Subsidieaanvragen, -verstrekking en -verantwoording

1. Provincie Utrecht fungeert als kassier van de samenwerking, waarbij de provincie Utrecht een decentralisatie-uitkering van het Rijk en de bijdragen als bedoeld in artikel 4 van de provincie Gelderland en Zuid-Holland ontvangt in de vorm van een subsidie. De provincie Utrecht draagt zorg voor de subsidieverlening aan uitvoerende partijen sKBL, Utrechts Landschap en UPG onder het voorbehoud dat hierbij kan worden voldaan aan de staatssteun- en aanbestedingsregels en beginselen van transparantie en gelijke kansen.
2. Provincie Utrecht treedt op als subsidieverstrekker en zal de gelden, zoals opgenomen in de begroting, toekennen. Hiervoor worden door resp. sKBL, Utrechts Landschap en UPG subsidieaanvragen ingediend met inachtneming van de bedragen zoals genoemd in artikelen 4.2 en werkzaamheden zoals genoemd in artikelen 5.5, 5.8 en 5.9. Mocht de provincie Utrecht een lager bedrag ontvangen vanuit het Rijk, dan zal de provincie Utrecht dit lagere bedrag uitkeren.
3. Partijen komen overeen dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid van rechtmatige besteding bij de Uitvoeringspartijen ligt, en niet bij de provincie Utrecht in haar hoedanigheid als kassier. Als Provincie Utrecht onvoorziene extra kosten moet maken met betrekking tot de subsidie aan sKBL, zullen deze kosten evenredig worden verdeeld over Provincie Utrecht, Provincie Gelderland en Zuid-Holland.
4. sKBL dient een aanvraag in voor het Project bij de provincie Utrecht conform de ingediende aanvraag voor de Erfgoed Deal, aangevuld met een sluitende begroting (zie bijlage c) en de minimale eisen die de provincie Utrecht nodig acht voor het rechtmatig verstrekken van een subsidie. sKBL voert het Project uit conform het bij de subsidieaanvraag in te dienen plan van aanpak (zie bijlage b).
5. Met betrekking tot deze activiteiten van het Project gelden de volgende realisatie-indicatoren:
 - a. de ontwikkeling van de Groenblauwe monitor;
 - b. verfijning van de bestaande klimaatstresstestmethodiek zodat deze toepasbaar is op KBL;
 - c. het toepassen van de Groenblauwe monitor in de Proeftuinen;
 - d. een Routekaart hoe te komen tot een klimaatbestendige aanpak voor KBL;
 - e. een digitale leeromgeving;
 - f. een communicatieplan;
 - g. een plan hoe de opgedane kennis verder te brengen in de eigen organisaties van de Partijen en hoe deze opgedane kennis van het groene erfgoed te verspreiden bij aanverwante, relevante beleidsvelden als bijvoorbeeld water- en natuurbeheer of landbouw.
6. Uiterlijk een half jaar na afronding van het Project wordt door het sKBL een inhoudelijk en financieel eindverslag opgeleverd. Dit wordt gebruikt als eindverantwoording van de toegezegde eigen bijdragen van de provincie Utrecht, Gelderland en Zuid-Holland uit artikel 4. T.a.v. de eindverantwoording gelden de volgende voorwaarden:
 - a. In overeenstemming met artikel 4:44 Awb en artikel 14 van de AsvpU van de provincie Utrecht ontvangt de provincie Utrecht uiterlijk een half jaar na afloop van het Project (op 1 juli 2023) een aanvraag tot vaststelling van de subsidie.
 - b. In overeenstemming met artikel 4:45 van de Awb [van de provincie Utrecht] gaat deze aanvraag vergezeld van de inhoudelijke en de financiële verantwoording van de besteding van de subsidie. De inhoudelijke verantwoording heeft de vorm van een activiteitenverslag. In het activiteitenverslag dient te worden aangetoond dat de gesubsidieerde activiteiten hebben plaatsgevonden en dat zij overeenkomstig de aan de subsidie verbonden verplichtingen zijn uitgevoerd. Het activiteitenverslag beschrijft de uitgevoerde activiteiten en de behaalde prestaties en effecten en bevat tevens een vergelijking van de nagestreefde en de gerealiseerde doelstellingen van de activiteiten en een toelichting op de verschillen. De financiële verantwoording betreft het financiële verslag dat is voorzien van een controleverklaring zoals vermeld in het Controleprotocol provincie Utrecht (zie bijlage). Het controleprotocol maakt onlosmakelijk deel uit van de beschikking. Het financiële verslag sluit aan op de begroting op basis waarvan subsidie is verleend en behelst een vergelijking met de begrote baten en lasten. Belangrijke verschillen dienen toegelicht te worden.

- c. Het financiële verslag kan deel uitmaken van jaarrekeningen van partners. Hierbij dient het Project, de totale werkelijke projectkosten en –inkomsten, inclusief de provinciale subsidie(s), duidelijk zichtbaar te zijn.
 - d. Bij een eventueel batig saldo na afronding van het Erfgoed Dealproject wordt in overleg in het Programmteam een bestemming in overeenstemming met de doelstelling van het Erfgoed Dealproject gevonden.
 - e. Het Programmteam zorgt in gezamenlijkheid dat sKBL beschikt over alle informatie voor het inhoudelijk en financieel eindverslag.
7. Het Programmteam levert tijdig alle informatie aan die de provincie Utrecht nodig heeft om te kunnen voldoen aan haar wettelijke en overige verplichtingen, daaronder begrepen maar niet beperkt tot informatie die nodig is in het kader van de accountantscontrole, juridische en fiscale positie of verantwoording aan de Europese Commissie in het kader van het staatssteunrecht.
 8. Utrechts Landschap dient een aanvraag in voor Zeisterbos bij de provincie Utrecht waarin is uitgewerkt hoe het uitvoeringsproject aansluit op en bijdraagt aan de doelen van het Project, aangevuld met een projectplan met sluitende begroting en de minimale eisen die de provincie Utrecht nodig acht voor het rechtmatig verstrekken van een subsidie. Na afronding wordt door UL een inhoudelijk en financieel eindverslag van het project Zeisterbos opgeleverd. In de subsidietoekenning aan UL worden voorwaarden voor de inhoudelijke en financiële eindverantwoording opgenomen. UL voert de Proeftuin Zeisterbos uit conform het bij de subsidieaanvraag in te dienen plan van aanpak (zie artikel 3.15 van deze Overeenkomst).
 9. UPG dient een aanvraag in voor Heuvelrug-Vallei bij de provincie Utrecht waarin is uitgewerkt hoe het uitvoeringsproject aansluit op en bijdraagt aan de doelen van het Project, aangevuld met een projectplan met sluitende begroting en de minimale eisen die de provincie Utrecht nodig acht voor het rechtmatig verstrekken van een subsidie. Na afronding wordt door UPG een inhoudelijk en financieel eindverslag van het project Vallei-Heuvelrug opgeleverd. In de subsidietoekenning aan UPG worden voorwaarden voor de inhoudelijke en financiële eindverantwoording opgenomen. UPG voert de Proeftuin Heuvelrug-Vallei uit conform het bij de subsidieaanvraag in te dienen plan van aanpak (zie artikel 3.16 van deze Overeenkomst).
 10. De in de subsidiebeschikking opgenomen bedragen gelden als maximum voor subsidieverlening.
 11. Overschrijdingen bij de uitvoering van de activiteiten komen voor rekening van de Uitvoeringspartij waar het tekort zich voor doet.
 12. Extra uitgaven die samenhangen met aanvullende wensen van een of meer Partijen komen voor rekening komen van die Partijen.

ARTIKEL 6 Communicatie

1. Communicatie is een wezenlijk onderdeel van het Erfgoed Dealproject en Partijen wensen hier gezamenlijk vorm aan te geven. Partijen hanteren hierin een neutrale stijl waarin de boodschap van het Erfgoed Dealproject leidend is en niet de eigen organisatie. De Projectleider bepaalt samen met het Programmteam de relevante communicatiemomenten en de aanpak. Dit wordt verwoord in een communicatieplan. Hierbij wordt aansluiting gezocht en samengewerkt met het Programmabureau Erfgoed Deal
2. Partijen zorgen voor onderlinge afstemming over de communicatie en woordvoering over het Kennisprogramma en de provinciale proeftuinen alsook over de opgedane kennis en ervaring.
3. Partijen zullen in hun communicatie naar derden inzake het Project expliciet melding maken van de samenwerking met andere partijen om het Project te realiseren.
4. De informatieverstrekking over opgedane kennis en ervaring binnen het Kennisprogramma aan belanghebbenden en media wordt gecoördineerd door de Projectleider.

ARTIKEL 7 Mijlpalen

1. Partijen hebben ter zake van de uitvoering van het Erfgoed Dealproject een indicatieve planning opgesteld, die in de bijlage b van deze Overeenkomst is opgenomen. Partijen streven ernaar in onderling overleg de uitvoering van het Erfgoed Dealproject zoveel mogelijk te laten plaatsvinden in overeenstemming met de planning.
2. Indien de planning als bedoeld in lid 1 van dit artikel niet gehaald dreigt te worden, treden Partijen in overleg met elkaar en worden zo nodig aanvullende afspraken gemaakt.

ARTIKEL 8 Evaluatie

1. Na afronding van het Erfgoed Dealproject zullen Partijen de uitvoering en werking van deze Overeenkomst evalueren. Hierbij komen in ieder geval aan bod het realiseren van de vooropgestelde doelen en resultaten, de geleverde prestaties van de partijen, de breedte van de bij het Erfgoed Dealproject betrokken samenwerkingspartners en de financiën.
2. Van de evaluatie wordt een verslag opgemaakt met daarin aanbevelingen voor de toekomst. Het Programmteam bepaalt de uitvoering van de evaluatie. Hij/zij stelt alle Partijen gelijkelijk in de gelegenheid hun standpunt daarover en over de uitvoering en werking van de Overeenkomst uiteen te zetten.
3. Indien de meningen over de evaluatie of de uitkomsten daarvan verschillen, vermeldt het verslag de verschillende meningen.

ARTIKEL 9 Onvoorziene omstandigheden

Indien deze Overeenkomst niet onverkort kan worden uitgevoerd als gevolg van onvoorziene omstandigheden die van dien aard zijn dat naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van deze Overeenkomst niet van een Partij mag worden verwacht, zal het Programmteam daarover op verzoek van de Partij die zich op de onvoorziene omstandigheden beroept in overleg treden, teneinde te bezien of deze Overeenkomst op voor Partijen aanvaardbare voorwaarden aan deze omstandigheden kan worden aangepast.

ARTIKEL 10 Looptijd, verlenging, wijziging of aanvulling van de Overeenkomst

1. Deze Overeenkomst treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening en eindigt op 1 april 2023. Partijen treden uiterlijk drie maanden voor laatst genoemde datum in overleg over een mogelijke verlenging van de Overeenkomst.
2. Indien nodig kan in overleg met het Programmteam de looptijd van het Project worden verlengd.
3. Deze Overeenkomst kan niet eenzijdig worden beëindigd tenzij er sprake is van een ernstige toerekenbare tekortkoming in de naleving van verplichtingen uit deze Overeenkomst van één of meerdere Partijen. In geval van tussentijdse beëindiging op voormelde grond, zullen partijen over en weer geen schadevergoeding verschuldigd zijn. De Partij die toerekenbaar te kort komt in de naleving van haar verplichtingen uit deze Overeenkomst kan zich niet op deze beëindigingsgrond beroepen.
4. Wijziging, aanvulling of verlenging van deze Overeenkomst geschiedt schriftelijk bij gezamenlijk besluit van alle Partijen.
5. Bepalingen die naar hun aard, ook na het beëindigen van deze Overeenkomst, van kracht horen te blijven, waaronder in ieder geval de regeling van aansprakelijkheid en geschillenregeling, blijven ook na het eventueel beëindigen van deze Overeenkomst van kracht voor zolang als nodig is voor de afdoening.

ARTIKEL 11 Bijlagen

1. Bij deze Overeenkomst behoren de volgende bijlagen:
 - a. Aankondiging Erfgoed Deal bijdrage in decentralisatie uitkering en Uitvoeringsprogramma Erfgoed Deal;
 - b. Bij programma Erfgoed Deal ingediende projectplan met financiële bijstelling na toekenning d.d. 23 november 2020;
 - c. Begroting van het Project;
 - d. Subsidieverordening en controleprotocol van de provincie Utrecht
2. De in lid 1 genoemde bijlagen vormen een integraal onderdeel van deze Overeenkomst. In geval van vermeende tegenstrijdigheden tussen het bepaalde in deze Overeenkomst en deze bijlagen geldt het bepaalde in deze Overeenkomst tenzij nadrukkelijk anders is/wordt overeengekomen door Partijen.

ARTIKEL 12 Slotbepalingen

1. Partijen zullen, indien sprake is van een geschil, trachten dit geschil bij te leggen door middel van overleg in het Programmteam, vóórdat zij zich wenden tot de rechter, spoedeisende gevallen daargelaten. Geschillen zullen in eerste aanleg met uitsluiting worden voorgelegd aan de rechtbank Midden-Nederland.
2. Een ieder verplicht zich alles wat hem bij de uitvoering van de Overeenkomst ter kennis komt en waarvan hij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs kan vermoeden, op geen enkele manier bekend te maken aan derden, behalve voor zover enig wettelijk voorschrift of uitspraak van de rechter hem tot bekendmaking verplicht.
3. Deze Overeenkomst kan worden ondertekend door middel van ondertekening van meerdere afschriften, waarvan elk afschrift als origineel fungeert en alle afschriften tezamen één en hetzelfde document vormen.
4. Op de Overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.

ARTIKEL 13 Ondertekening

Aldus overeengekomen en ondertekend in zeventvoud op Datum te Plaats.

sKBL

Namens deze,

Provincie Utrecht

Namens deze,

De heer R.W.Chr. Dessing
Voorzitter

De heer R.G.H. van Muilekom
gedeputeerde Cultuur

De heer J. Vork
Penningmeester

Provincie Gelderland

Namens deze,

De heer P. Drenth
Gedeputeerde cultuur en erfgoed

Provincie Zuid-Holland

Namens deze,

Mevrouw W. de Zoete
Gedeputeerde cultuur en erfgoed

Gemeente Zeist

Namens deze,

De heer M. Fluitman
Wethouder Cultureel Erfgoed

Utrechts Landschap

Namens deze,

Mevrouw S.G. van Dockum
Directeur-bestuurder

Utrechts Particulier Grondbezit

Namens deze,

De heer A. Kaspers
Voorzitter

> **Retouradres** Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Provincie Utrecht

Postbus 80300
3508 TH Utrecht

Datum 17 november 2020

Betreft Aankondiging Erfgoed Deal bijdrage in decentralisatie uitkering

 **Programmabureau
Erfgoed Deal**

 Smallepad 5
3811 MG
Amersfoort

 Postbus 1600
3800 BP
Amersfoort

 www.erfgoeddeal.nl

Geachte

Hierbij laat ik u weten dat uw aanvraag namens de provincie Utrecht voor een decentralisatie uitkering voor het uitvoeren van het project Klimaatbestendige KBL wordt ondersteund in het kader van het Programma Erfgoed Deal.

Conform het besluit van de stuurgroep Erfgoed Deal op 25 september 2020 zal aan uw provincie een bijdrage worden verleend van € 515.870,--.

De bijdrage ontvangt u in de vorm van een decentralisatie uitkering. In de decembercirculaire van 2020 van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties zal dit bedrag apart zichtbaar zijn in het provinciefonds en aan uw provincie beschikbaar worden gesteld. Daarnaast zal voor uw project een storting worden gedaan in het btw-compensatiefonds.

Aan een decentralisatie uitkering aan medeoverheden zijn geen formele financiële eindverantwoordingsverplichtingen verbonden. Wel blijven wij graag met u in gesprek over het proces en de totstandkoming van het project en hebben wij hierover met u afspraken gemaakt in het kader van de leeromgeving. Daarnaast wordt het gewaardeerd wanneer u, met het oog op kennisdeling rondom deze belangrijke thema's die in de Erfgoed Deal nadrukkelijk de ambitie zijn, de door u opgedane ervaringen en resultaten met ons en anderen wilt delen.

Wij wensen u heel veel succes met de uitvoering van uw project! Ik hoop u hiermee voldoende op de hoogte te hebben gesteld. Mocht u vragen hebben over de financiële afwikkeling dan kunt u contact opnemen via de mailbox erfgoeddeal@cultureelerfgoed.nl. Voor inhoudelijke vragen verwijst ik u graag door naar netwerker van de Erfgoed Deal.

Hoogachtend,
De stuurgroep van de Erfgoed Deal,
namens deze,

Michiel Scheffer
voorzitter

UITVOERINGSPROGRAMMA ERFGOED DEAL

**ERFGOED
DEAL**

**UITVOERINGSPROGRAMMA
2^e RONDE 2020**

**Vastgesteld door de
STUURGROEP ERFGOED DEAL
25 SEPTEMBER 2020**

INLEIDING

Voor u ligt het tweede uitvoeringsprogramma van de Erfgoed Deal. Na een succesvolle 1^e ronde met zeven toegekende projecten is volop ingezet op een 2^e ronde met inspirerende projecten om het portfolio aan te vullen. De coronacrisis bracht nieuwe (digitale) uitdagingen en kansen. Op 16 juni 2020 presenteerde het programmabureau van de Erfgoed Deal een Webinar over het indienen van een nieuw project aan ruim 75 deelnemers. In een infographic en een vlog van programmaleider Marjorie Verhoek was de boodschap dat het programmabureau samen met de partners digitaal doorwerkt aan erfgoedinclusieve projecten, ook tijdens de coronacrisis.

Door de coronacrisis was het ook van belang om opnieuw kritisch naar het proces tot indiening te kijken. Om initiatiefnemers zoveel mogelijk tijd te geven een goed project in te dienen, is een versnelde aanvraagroute gemaakt. De procedure bevatte in 2020 niet langer een aanmeldformulier en een indienformulier maar één formulier. Hier werd in de voorbereiding door initiatiefnemers en netwerkers samen aan gewerkt.

Na uitvoerige voorbereiding in samenwerking met het programmabureau hebben 17 projecten een digitale pitch gedaan. Na de pitch ontvingen de initiatiefnemers aanbevelingen van het programmabureau om zo tot een zo sterk mogelijke indiening te komen. Uiteindelijk zijn **16 projecten** op 15 september 2020 ingediend. Op basis van deze projecten is dit uitvoeringsprogramma opgesteld waarin **zes projecten** aan het portfolio van de Erfgoed Deal worden toegevoegd.

Het budget voor deze ronde is niet toereikend om alle projecten met een positieve beoordeling in het uitvoeringsprogramma op te nemen. Op 25 september 2020 heeft de stuurgroep van de Erfgoed Deal besloten zes projecten op te nemen in het uitvoeringsprogramma. De projecten in het uitvoeringsprogramma dragen alle op hun eigen manier bij aan de doelen en ambities van de Erfgoed Deal. De stuurgroep hanteert een portfoliobenadering waarbij de bijdrage van het gehele uitvoeringsprogramma aan de doelen en ambities boven de individuele bijdrage van de projecten gaat. Ook is gekeken bij het opstellen van het uitvoeringsprogramma naar de gehele looptijd van de Erfgoed Deal door bij elke ronde de vraag te stellen wat voor soort projecten nog ontbreekt. Zo wordt maximaal bijgedragen aan de doelen en ambities van de Erfgoed Deal. Deze constatering worden meegenomen in de volgende rondes.

Constaties 1^e ronde

Inhoudelijk is meer ingezet op de thema's energietransitie en duurzaamheid en stedelijke groei & krimp. Dit is in de indieningen terug te zien, van de 16 projecten zijn er 2 projecten op het gebied van duurzaamheid en 5 op het gebied van groei & krimp.

Daarnaast was in het uitvoeringsprogramma van de 1^e ronde de constatering dat er een aanzienlijk aantal projecten zich had aangemeld zonder contact op te nemen met het programmabureau. Dit heeft zich in de aanloop naar de 2^e ronde niet voorgedaan. Het is goed gelukt om in de voorfase in te zetten op laagdrempelig contact met initiatiefnemers en in de (digitale) gesprekken het doel van het project en de aansluiting bij de Erfgoed Deal helder te krijgen. Nu er meer invulling is gegeven aan de leeromgeving van de Erfgoed Deal, heeft dit onderdeel ook meer aandacht gekregen in de gesprekken met initiatiefnemers. Dit was goed terug te zien in de pitches, waarin het onderdeel leren steeds terugkwam. Geïnteresseerden die zich kort voor 15 september hebben gemeld bij het programmabureau krijgen de mogelijkheid om voorbereidingen te treffen voor een indiening tijdens de 3^e ronde van de Erfgoed Deal in januari 2021.

Lessen 1^e ronde

Na de afronding van de 1^e ronde zijn evaluatieformulieren uitgezet onder de initiatiefnemers die een project hebben aangemeld bij de Erfgoed Deal. De evaluatie van de initiatiefnemers is door het programmabureau gebruikt om de procedure voor de 2^e ronde nader vorm te geven. Zo is in een memo uitgebreider toegelicht wat initiatiefnemers kunnen verwachten van de pitch, wie erbij aanwezig zijn en wat het programmabureau van de pitch verwacht. De aanbevelingen na de pitch voor de indiening werden gewaardeerd. Het programmabureau heeft hier tijdens de 2^e ronde extra aandacht aan besteed.

Middelen 2^e ronde

In de Erfgoed Deal is een raming opgenomen van de verdeling van de 40 miljoen die voor de Erfgoed Deal beschikbaar is over de jaren en de thema's. Hierbij is als uitgangspunt gehanteerd dat 30 miljoen beschikbaar is voor de inhoudelijke thema's, 9 miljoen voor de

ondersteunende lijnen en 1 miljoen voor ondersteuning (programmabureau, monitoring en evaluatie en leeromgeving). Bij de 1^e ronde zijn de middelen die beschikbaar waren gesteld voor 2019 samengenomen met de helft van de middelen voor 2020. De andere helft van de middelen voor 2020 samen met het restant van de 1^e ronde is beschikbaar vanuit het Rijk voor de decentralisatie-uitkeringen. Dit is **2.744.000 euro**. Dit is het bedrag dat als uitgangspunt 47,5% van de gehele investering bedraagt. Dit betekent dat de gehele investering in erfgoedinclusieve projecten, inclusief matching van gemeenten en provincies, deze ronde is begroot op **5,8 miljoen euro**.

Hoe verder

De stuurgroep ziet een enorme vraag naar gesprek en ziet veel partijen met mooie initiatieven en goede projecten. Dat betekent dat het programma en de ambities die daaraan ten grondslag liggen aanslaan bij provincies en gemeenten. Dat merkt het programmabureau ook. Er zijn vele verzoeken tot

gesprek en meer indieningen dan verwacht. Helaas is deze ronde aan één project dat aan de voorwaarden voldeed geen bijdrage toegekend in verband met het beschikbare budget. De verwachting is dat de beschikbare middelen voor het programma tot en met 2022 ruimschoots bedeed kunnen worden.

Voor vragen over dit uitvoeringsprogramma kun u een bericht sturen naar erfgoeddeal@cultureelerfgoed.nl. Voor overige vragen kunt u altijd contact opnemen met het programmabureau van de Erfgoed Deal.

Rest ons alle indieners te bedanken voor de enorme inzet. De toegekende projecten zijn van hoge kwaliteit en we kijken ernaar uit deze in de toekomst te kunnen bezoeken en ze in de etalage van de Erfgoed Deal neer te zetten.

Namens de stuurgroep Erfgoed Deal,

Michiel Scheffer

Voorzitter

Oktober 2020

TOELICHTING & LEESWIJZER

Voor de 2^e ronde van de Erfgoed Deal hebben 17 projecten begin september 2020 een pitch gegeven en zijn er 16 projecten ingediend. Om ervoor te zorgen dat alle projecten in het uitvoeringsprogramma passen binnen de Erfgoed Deal is een beoordeling gemaakt per project op basis van het afwegingskader Erfgoed Deal. Na deze beoordeling hebben de projecten een plek gekregen ten opzichte van elkaar. Hoe beter de beoordeling, hoe hoger het project geplaatst is binnen de kolom van het betreffende thema. Vervolgens is gekeken naar de samenhang van de projecten, de verdeling over de thema's, geografische spreiding en middelen. Ook is gekeken in hoeverre de projecten zich verhouden tot de projecten die in de 1e ronde van de Erfgoed Deal in het uitvoeringsprogramma zijn opgenomen, zodat binnen de Erfgoed Deal een portfolio wordt opgebouwd. Het budget voor deze ronde was niet toereikend om alle projecten met een positieve beoordeling in het uitvoeringsprogramma op te nemen. Daarom is er naast positief beoordeelde projecten met een toekenning, projecten die verbetering behoeven en

afgewezen projecten ook een categorie positief beoordeelde projecten waarvoor helaas onvoldoende middelen beschikbaar zijn. Deze keuzes zijn gemotiveerd en te vinden onder *Argumentatie en motivatie* die worden gevolgd door een *Conclusie*. Het uiteindelijke resultaat is gezet in het uitvoeringsprogramma 2^e ronde 2020. Het programmabureau geeft ook nog enkele *Constateringen* mee voor het vervolg en het verloop van de uitvoering van de Erfgoed Deal.

Hieronder zijn de projecten die voor het 2^e uitvoeringsprogramma zijn ingediend per thema aangegeven.

CATEGORIE	MOTIVERING
POSITIEVE BEOORDELING TOEKENNING	Deze projecten zijn positief beoordeeld en ontvangen een bijdrage voor het project
POSITIEVE BEOORDELING ONVOLDOENDE MIDDELEN	Deze projecten zijn positief beoordeeld en dragen bij aan de doelen van de Erfgoed Deal. De projecten hebben matching. Ze vallen af omdat er onvoldoende middelen beschikbaar zijn.
VOOR VERBETERING	Deze projecten vallen deze ronde af voor de Erfgoed Deal omdat bijvoorbeeld de aanvraag niet compleet is, de matching (nog) niet gereed is of omdat er nog meer gesprek nodig is. Deze projecten kunnen in de toekomst een positieve bijdrage hebben en worden uitgenodigd om met het programmabureau verder in gesprek te gaan.
AFGEWEZEN	Deze projecten vallen af voor een bijdrage uit de Erfgoed Deal omdat ze onvoldoende bijdragen aan de gestelde ambities.

KLIMAAT	DUURZAAMHEID	GROEI & KRIMP	KENNIS & DIALOOG	OMGEVINGSVISIES
KLIMAATBESTENDIGE KBL	FORTEILAND PAMPUS	WADDENKUST K(L)EIGOED	ERFGOED STERREN	KUSTEN VAN HET IJSSELMEER
WATERMOLENLANDSCHAP	MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE	SCHOOLGEBOUWEN NIEUWEGEIN	LEERSTOEL	
BEKEN EN BLEKEN VAN LOSSER		BOSSCHE STADSDELTA		
NIEUW DRASSIG LAND		NOORDOOSTPOLDER		
AFGEWEZEN PROJECT 1		AFGEWEZEN PROJECT 3		
AFGEWEZEN PROJECT 2				

BEOORDELINGEN PROJECTEN

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>KLIMAATBESTENDIGE KBL</p> <p>KLIMAAT</p> <p>KENNIS & DIALOOG</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.745.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 779.900 (44,7 %)</p> <p>Matching: € 965.100</p> <p>Overheden die matchen: Provincie Utrecht (indiener) Gemeente Zeist, provincies Gelderland en Zuid-Holland</p> <p>Overige partners die bijdragen: HDSR (Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden) sKBL (€ 50.000) Fenicks (€ 20.000) Samenwerkingspartners Utrechts Particulier Grondbezit (UPG) en Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH) in uren</p>	<p>In het project <i>Kennisprogramma Klimaatbestendige Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen</i> (kortweg KBL) zijn twee lijnen van de Erfgoed Deal met elkaar verweven, namelijk het hoofdthema Klimaatadaptatie en de ondersteunende lijn Kennis & Dialoog. De gevolgen van klimaatverandering zijn voor groen en monumentaal erfgoed omvangrijk en ingrijpend. Een laag grondwaterpeil en lage waterstanden van rivieren en kanalen leiden ertoe dat beken, sprengen en grachten droogvallen, de grond verzilt en funderingen worden aangetast. Dit vindt vooral in Zuid- en Oost-Nederland plaats. Steeds vaker klinkt de roep om kennis te verkrijgen om deze problemen het hoofd te bieden en te komen tot een klimaatbestendige aanpak voor groen en monumentaal erfgoed. In plaats van ‘standaardoplossingen’ is het belangrijk maatregelen in te passen in de cultuurhistorische context. Dit kennisprogramma, bestaande uit enkele provinciale deelprojecten, heeft tot doel op zoek te gaan naar die slimme oplossingen door inzichten en ervaringen uit het verleden te combineren met moderne mogelijkheden en technologieën. Klimaatveranderingen zijn immers niet nieuw. Ook in het verleden heeft de mens zijn omgeving voortdurend aangepast aan weersomstandigheden. Om inzicht te krijgen in de klimaatgevolgen inventariseert en monitort deelproject de <i>Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</i> relevante data op 150 meetpunten. In zogenaamde provinciale proeftuinen start de zoektocht naar concrete oplossingen voor de klimaatproblematiek binnen enkele praktijkvoorbeelden. Dit leidt voor de proeftuinen <i>Samen effectief droogte bestrijden</i> en <i>H2O Landgoederen</i> tot voorstellen voor klimaatplannen. In proeftuin <i>Landgoederen Baakse Beek</i> worden de best practices geanalyseerd. In proeftuin <i>Klimaatrobuust watersysteem Zeisterbos</i> worden bedachte oplossingen ook daadwerkelijk uitgevoerd. De opgedane kennis en ervaring worden middels een leeromgeving (voor erfgoed- en niet-erfgoed doelgroepen) verzameld en gedeeld. Tevens levert het kennisprogramma een voorbeeldstellende en stimulerende bijdrage aan hoe erfgoed een meewegende en inspirerende factor is in provinciaal en regionaal klimaatbeleid.</p>	<p>Dit project gaat over het effect van klimaatverandering op het (groene) erfgoed van buitenplaatsen en landgoederen. Dit thema heeft een grote maatschappelijke relevantie, zoals blijkt uit het in augustus 2020 gepubliceerde rapport <i>Aanhoudend droog</i> van de Inspectie voor Overheidsinformatie en Erfgoed. Dit project zorgt er voor dat erfgoed aanschuift bij provinciale droogtetafels en dat het onderwerp wordt opgenomen in provinciale klimaatagenda's. Het project levert hiermee een grote bijdrage aan de ambities van de Erfgoed Deal. De provinciale klimaatopgaven worden hiermee verder erfgoedinclusief gemaakt.</p> <p>De aanpak van het project is overtuigend: eerst monitoren en inzicht verkrijgen in de problematiek, de uitkomsten meenemen in het opstellen van plannen en deze vervolgens toetsen in de uitvoeringspraktijk. Daarmee voldoet het project aan een van belangrijke criteria van de Erfgoed Deal: projecten (in de hoofdthema's) zijn gericht op de uitvoeringspraktijk. Er lijkt wel een verschil in uitwerking tussen de verschillende provinciale proeftuinen, waardoor er niet de overtuiging is ontstaan van de nut en noodzaak van alle provinciale proeftuinen. Het gevraagde bedrag wordt daarmee naar beneden bijgesteld voor de realisatie van de proeftuin H2O-landgoederen. Het project heeft veel maatschappelijk draagvlak, maar liefst drie provincies doen mee en dragen financieel bij. Zowel de monitoring (150 punten in drie provincies) als de provinciale proeftuinen zijn gebiedsgericht van opzet: landgoederen worden goed in een brede ruimtelijke context van watersystemen en landgoedzones beschouwd. Dit maakt het mogelijk dat groen erfgoed kan worden ingezet voor gebiedsgerichte klimaatoplossingen.</p> <p>Er is een indrukwekkend aantal partners dat sKBL als trekker van het project achter zich heeft staan. Hiermee is het project ook goed aangehaakt bij het veld en wordt er een breed scala aan organisaties en eigenaren/beheerders (indirect) betrokken bij de monitoring, uitvoering en kennisdeling. Kennisdeling over een klimaatbestendige aanpak voor groen en monumentaal erfgoed vormt een essentieel onderdeel van het project. Helder is de urgentie hiervan, maar uitgangspunt is dat dit tot de vaste taken behoort van een netwerkorganisatie zoals sKBL. De middelen vanuit de Erfgoed Deal worden daar niet volledig voor ingezet en het uit te keren bedrag wordt naar beneden bijgesteld. Tot slot is er de overtuiging van de voorbeeldwerking en opschaalbaarheid van het project. Zowel de monitoring als de provinciale proeftuinen bestrijken diverse onderdelen van groen monumentaal erfgoed en type landschappen waardoor ook andere landgoederen en landgoedzones in Nederland profijt zullen hebben van opgedane kennis in dit project.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING € 653.000 (waarvan € 515.870 decentralisatie-uitkering en € 137.130 btw-compensatiefonds)</p>

KLIMAAT-
BESTENDIGE
KASTELEN,
BUITENPLAATSEN
EN LANDGOEDEREN

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
WATERMOLENLANDSCHAP	<p>Het doel van dit project is om historische watermolens, waar het kan, weer in te zetten voor de waterbuffering en –berging in het beekdal van de Dommel. Tevens wordt op deze plekken het ensemble van historische watermolens en het omringende landschap weer zichtbaar en beleefbaar gemaakt. Het beekdallandschap werd lange tijd gezien als een natuurlijk gevormd landschap. Watermolens hebben echter veel invloed gehad op de ontwikkeling van het beekdal, de dorpen en steden. Ze hadden een sterke invloed op het landgebruik stroomopwaarts van de molen. Doordat veel molens zijn verdwenen en de bestaande vaak minder hoog stuwen, is die invloed op de meeste plaatsen verloren gegaan. In gebiedsprocessen in de beekdalen wordt in deze tijd nauwelijks rekening gehouden met de potentie van historische watermolens voor klimaatoplossingen. Die worden meestal slechts beschouwd als een monument dat in stand gehouden moet worden, zonder dat men oog heeft voor haar functie in het landschap. De kennis van de invloed van de watermolens is verdwenen. Het project bestaat uit drie concrete uitvoeringsprojecten op verschillende locaties. In wisselende omstandigheden en verschillende (technische) ontwerp- en onderzoeksvragen wordt ervaring opgedaan. De resultaten van de drie uitvoeringsprojecten vullen elkaar aan. Het project sluit aan op of maakt gebruik van lopende initiatieven en gebiedsprocessen. Dit zorgt voor een effectieve aanpak waarbij zoveel mogelijk impact wordt gemaakt. Een kleine projectorganisatie zorgt voor de looptijd van het project dat de verschillende lijnen blijvend met elkaar verbonden worden. In het project ligt veel nadruk op de leeromgeving en op kennisuitwisseling. Naast de uitvoeringsprojecten zijn er nog circa vijf projecten waar het concept ‘watermolenlandschap’ wordt uitgediept en op ontwerpende wijze wordt onderzocht. De resultaten worden breder gedeeld in Brabant, zelfs buiten de provincie en in België, want er is een groeiende aandacht voor watermolenlandschappen.</p>	<p>Het initiatief om oude watermolenlandschappen in te zetten voor het klimaatrobuust maken van het stroomgebied van de Dommel is een schoolvoorbeeld van het gedachtegoed van de Erfgoed Deal. Door oude cultuurlandschappen weer te activeren (als het ware ‘wakker te kussen’) wordt de klimaatopgave gekoppeld aan herstel en behoud van deze bijzondere cultuurhistorische ensembles die watermolenlandschappen zijn: de watermolen en het omringende landschap. Er is de overtuiging dat het opnieuw benutten van deze (deels) verloren gegane erfgoedstructuren niet alleen bijdraagt aan klimaatoplossingen en erfgoedbehoud, maar ook zorgt voor een kwaliteitsimpuls in de leefomgeving. Ook hierdoor sluit dit project prima aan bij de doelstellingen en ambities van de Erfgoed Deal. Bijzonder waardevol aan dit project is dat twee tegengestelde belangen als het gaat om het peilbeheer – die van het waterschap en die van de (water)molenaar – elkaar weten te vinden en gezamenlijke ambities nastreven. De voortrekkersrol die het waterschap bij twee projecten op zich neemt, heeft dan ook een grote voorbeeldwerking voor andere waterschappen die stroomgebieden met watermolens beheren.</p>
KLIMAAT		
Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.621.000		
Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 875.000 (54%)		
Matching: € 746.000		
Overheden die matchen (indiener): Provincie Noord-Brabant (€225.00) Waterschap de Dommel (€ 521.000)		
Overige partners die bijdragen: Groote Heide € 110.000 ARK Natuurontwikkeling € 61.000 Het Groene Woud € 9.000 Van Gogh Sites € 10.000 De Hollandsche Molen € 36.000 Royal Haskoning DHV € 15.000 STOWA € 8.000		
		<p>De opschaalbaarheid en voorbeeldwerking is dan ook een van de sterke aspecten aan dit project. De keuze voor de verschillende projecten is goed onderbouwd en interessant. Het project biedt ook kansen om de typische kenmerken (en erfgoedwaarden) van Watermolenlandschappen als basis te gebruiken voor gebiedsontwikkelingen en Omgevingsvisies. Zeer positief is het draagvlak en betrokkenheid van vele partners in het project, van provincie, gemeenten, waterschap, erfgoedorganisaties en natuurorganisaties. De provincie is hier de verbindende schakel. Dit blijkt ook uit de cofinanciering, van onder andere het waterschap. Naast de uitvoeringspraktijk is er ruimte gereserveerd voor de kennisontwikkeling en kennisdeling. Hier is veel aandacht aan besteed en er is enthousiasme over de aandacht die voor dit onderdeel is opgenomen. Het programmabureau van de Erfgoed Deal krijgt de opdracht om in overleg met de initiatiefnemers te bekijken hoe de kennisontwikkeling van het project ondergebracht kan worden in de lopende leeromgeving van de Erfgoed Deal. Het project is echter te groot om in zijn totaliteit te honoreren. Het besluit is om het aangevraagde bedrag iets te verlagen, met de toezegging van de provincie dat het project uitgevoerd wordt. Verschillende andere externe partijen hebben aangegeven te kunnen en willen bijdragen. Het programmabureau van de Erfgoed Deal krijgt de opdracht hier zorgvuldig met de provincie Noord-Brabant verder over in gesprek te gaan.</p>
		<p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING € 610.000</p>

WATERMOLENLANDSCHAP

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>BEKEN EN BLEKEN VAN LOSSER</p> <p>KLIMAAT</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.289.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 612.000 (47,5%)</p> <p>Matching: € 677.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente Losser</p>	<p>Losser (Twente) ligt aan de Dinkel, maar heeft zich daar de laatste decennia van afgekeerd. Binnen het gebied speelt droogteproblematiek én wateroverlast. De gemeentelijke uitvoeringsprojecten 'Centrumplan Losser' en 'Losser aan de Dinkel' knopen deze opgaven aan elkaar, waarbij erfgoed als inspiratie dient. Diverse planonderdelen vormen samen een snoer van 'stepping stones' waarmee men met erfgoed verbindingen legt tussen klimaatadaptatie en leefbaarheid. Deelproject 'Parochiepark' betreft een combinatie van waterretentie, biodiversiteit en versterking van erfgoedwaarden. In de toegang naar de dorpskern wil de gemeente de overkluisde Dorpsbeek op een eigentijdse manier (met een waterkunstwerk) bovengronds brengen. Herstel van de 18^e-eeuwse Dorpsbleek vindt plaats in samenhang met waterretentie en aanpak van de droogteproblematiek. In het landschap van de Welp wordt onderzocht of de effluent van de waterzuivering geschikt is om dit gebied van meer water te voorzien om de landschappelijke en natuurlijke waarden te versterken. In het buitengebied liggen nog twee andere bleken. In overleg kunnen deze worden ingezet als inundatiegebied, waarbij ze tevens beter zichtbaar worden gemaakt. De laatste schakel tussen dorp en Dinkel is de Dinkyweide. De erfgoedwaarde van deze plek en de landschappelijke kenmerken worden geaccentueerd in samenhang met een extra watertrap en groene berging t.b.v. een riooloverstort.</p> <p>Door de kleinschaligheid van het gebied zijn theorie en praktijk goed te koppelen als 'living lab'. Naast eigen kennis en expertise maakt men gebruik van netwerken en kennisinstellingen als Universiteit Twente, Hogeschool Saxion en kunstacademie AKI/ArtEZ. Met deze kennispartners worden symposia, excursies en dergelijke georganiseerd voor veel doelgroepen. Van experts tot breder publiek en overheden.</p>	<p>Met dit project verknoopt de gemeente Losser op een doordachte manier twee beleidsdoelen: het klimaatrobuust maken van het dorpshart en het herstel van de verloren gegane verbinding tussen het centrum en de rivier de Dinkel. Beide opgaven worden erfgoedinclusief gemaakt door gebruik te maken van 'stepping stones' – bijzondere plekken met hoge cultuurhistorische waarden, die met elkaar verbonden worden op een goed doordachte manier. De transitie van erfgoed draagt concreet en op een essentiële manier bij aan de oplossingen voor klimaatadaptatie en verbetering van de leefomgeving en aantrekkelijkheid van het gebied.</p> <p>Het klimaatrobuust maken van het beekdalsysteem is een opgave die op meerdere plekken in Nederland zeer relevant is, zoals op de zandgronden van Oost- en Zuid-Nederland. De manier waarop de gemeente Losser deze opgave erfgoedinclusief maakt, kan inspirerend zijn voor anderen, met name voor waterschappen op hoge zandgronden. Erfgoed wordt hier op een innovatieve manier ingezet, zoals het gebruik van een 18de-eeuwse bleek voor riothermie ten behoeve van het zwembad. Ook het afkoppelen van hemelwater om dit in te zetten voor behoud van de bleek en om cultuurlandschap te vernatten is een goed voorbeeld van deze innovatieve aanpak. Nieuwe technologieën en oude erfgoedstructuren kunnen heel goed samengaan.</p> <p>De gemeente Losser steekt zijn nek uit met dit ambitieuze project. Dit blijkt ook uit de matching; de gemeente investeert fors in het erfgoedinclusief maken van de opdracht. Er is ook nagedacht over de samenwerking tussen gemeente, waterschap, lokale belangengroepen en verenigingen als de Historische Kring Losser en de Monumentenraad. Ook grondeigenaren en -beheerders maken deel uit van de projectorganisatie waarmee het project veel (lokaal) draagvlak heeft. Hoewel het stroomgebied van de Dinkel een eigen dynamiek kent, is het project zeker interessant voor andere beeksystemen in Nederland. Het Bleekcomplex is vrij uniek en laat goed zien hoe erfgoed een belangrijke bijdrage kan leveren aan de aanpak van klimaatproblematiek, waarbij het tegelijk in stand wordt gehouden en naar de toekomst gebracht. Binnen het project liggen nog enkele verder door te werken kansen: zo zijn er wellicht manieren om de samenwerking met het waterschap te verbeteren en ook het waterschap te vragen voor een financiële bijdrage. Daarnaast zijn er verbeteringen mogelijk met betrekking tot de leeromgeving, met welke dorpen in het gebied kan worden samengewerkt en op welke manier het gedachtegoed verder wordt uitgewerkt. Verder zijn er mogelijkheden voor opschaalbaarheid naar andere dorpen en steden met dorpsbleken of andere restanten van de rijke Twentse textielindustrie.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING</p>

**BEKEN EN
BLEKEN
VAN LOSSER**

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>NIEUW DRASSIG LAND</p> <p>KLIMAAT</p> <p>Totale kosten project: € 1.583.887</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.584.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 752.346 (47,5%)</p> <p>Matching: € 831.540</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente Voorst Provincie Gelderland Waterschap Vallei & Veluwe</p>	<p>Dit project omvat een waterstaatkundig en landschappelijk ensemble bestaande uit het gemaal bij Terwolde en de Middeleeuwse polder Nijbroek, gelegen tussen de IJssel en de Veluwe. De polder heeft zijn oorspronkelijke structuur van weteringen, die ten dele een natuurlijke oorsprong hebben en derhalve niet helemaal recht zijn, grotendeels weten te behouden. In de polder komen ook van nature hoogteverschillen voor die ertoe leidden dat de breedte van de kavels niet altijd de vaste 60 m beslaat. Voorts kent de polder een bijzondere omdijking en staan er veel bosjes in. Dit wordt sinds 1921 (mede) bemalen door een gemaal bij Terwolde. Aanvankelijk een stoomgemaal, sinds 1951 het naastgelegen elektrische gemaal Baron van der Feltz, gebouwd in Delftse School. De komende decennia moeten door de klimaatverandering ingrepen worden gedaan in beide delen van het ensemble. Het gemaal moet een grotere uitmaalcapaciteit krijgen en het moet kunnen inmalen; wat nieuw is. Dit kan gerealiseerd worden in het oude gebouw, maar dit vergt wel een extra investering. Tevens kan dan het leegstaande stoomgemaal een nieuwe functie krijgen. Ook de polder Nijbroek moet klimaatadaptief worden gemaakt, want zoals de polder er nu bij ligt, is deze onvoldoende in staat de klimaatveranderingen zelfstandig op te vangen. In de polder betreft het de volgende zaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 km natuurvriendelijke oever op Nijbroekse wijze (toelichting: hier wordt een ontwerp gekozen dat aansluit bij het landschap terplekke) - Inzet van natuurgebied de Meintjes (kleiwinning) als opvang voor een te veel aan neerslag - Aanleg van 'klimaatbosjes' (op de plek van voormalige rabatbosjes) - Meer recreatieve mogelijkheden in polder en bij gemaal om water- en landschapserfgoed beleefbaar te maken. <p>Alle plannen worden in nauwe samenwerking met de bewoners (gebiedscorporatie, opgericht als resultaat van een VER (Visie Erfgoed en Ruimte)-project) opgesteld door gemeente, waterschap en bureau Open Kaart, gespecialiseerd in co-creatie en ontwerp.</p>	<p>Het project <i>Nieuw Drassig land</i> toont bij uitstek aan hoe gedachtenvorming gedurende de aanvraagprocedure zich wijzigt: was aanvankelijk het voornemen om het gemaal te slopen en nieuwbouw te plegen, het waterschap raakte ervan overtuigd dat het gemaalensemble dermate hoge erfgoedkwaliteit heeft, dat van sloop geen sprake meer is. Dat is pure winst en een compliment aan alle partijen. Ook het opschalen van het project van gemaal tot polder is een compliment waard. De samenwerking die in de tussentijd tot stand is gebracht tussen waterschap, gemeente en gebiedscoöperatie heeft veel opgeleverd. Het project voldoet dan ook aan de ambities en uitgangspunten van de Erfgoed Deal. Het project laat heel goed zien wat erfgoedinclusieve klimaatadaptatie in de praktijk kan betekenen voor de waterstaatkundige inrichting van een plattelandspolder rijk aan cultuurhistorie. Door gebruik te maken van de cultuurhistorische structuur van de polder kan er op een andere dan de thans gebruikelijke agrarische manier op een meer natuurlijke wijze omgegaan worden met het peilbeheer. Na uitvoering van de projectonderdelen bereikt men verbetering van ruimtelijke kwaliteit op het gebied van landschap, biodiversiteit, en het versterken van boerenerven. Op deze manier gaan renovatie/restauratie van het gemaal én ingrepen in de polder heel goed hand in hand. Dit kan een voorbeeld zijn voor meer oude polders in ons land waar klimaatadaptieve maatregelen genomen moeten worden de komende jaren. Ook de betrokkenheid van de bewoners via co-creatie maakt het project interessant.</p> <p>De educatieve waarde van het gehele project is groot. De initiatiefnemers hebben goede ideeën over hoe hierover kan worden gecommuniceerd met de onderscheiden doelgroepen, zowel in de water- als in de erfgoedwereld. De uitwerking van de Leeromgeving, en dan met name de leeromgeving met andere Erfgoed Deal projecten kan echter nog wel beter. Ook samenwerking met landelijke organisaties als de gemalenstichting wordt aanbevolen. Als hieraan is voldaan, zal het bereik en de voorbeeldwerking van het project veel groter zijn dan nu het geval is.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING</p>

NIEUW
DRASSIG
LAND

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>FORTEILAND PAMPUS</p> <p>DUURZAAMHEID</p> <p>Totale kosten project: Entreegebouw (€3,9 mln) en energiesysteem (€ 1,6 mln)</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.180.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 560.000 (47,5%)</p> <p>Matching: €620.000</p> <p>Overheden die matchen: € 500.000 Provincie Noord-Holland (indiener) € 120.000 Gemeente Gooise Meren</p>	<p>Forteiland Pampus (onderdeel van UNESCO Werelderfgoed Stelling van Amsterdam) is ontworpen om geheel zelfvoorzienend te zijn. Pampus heeft zichzelf ten doel gesteld opnieuw te transformeren naar een volledig zelfvoorzienend systeem, maar dan geheel duurzaam, waarbij de unieke locatie, kenmerkende architectuur en cultuurhistorische waarden als inspiratiebron en onderlegger worden toegepast. De opgave bestaat uit:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Een nieuw circulair entreegebouw met geïntegreerde voorzieningen. 2) Een duurzaam energiesysteem, met zonnepanelen op de plek van het vroegere kolenveld en het vml. Bunkerhuis en speciaal zonnefolie op de geschutskoepels. 3) Een nieuwe waterzuiveringsinstallatie waardoor Pampus eigen drinkwater kan winnen. 4) Pampus een showcase maken van hoe op kleine schaal, lokaal en onafhankelijk een energietransitie mogelijk is, waarbij erfgoed en duurzaamheid hand in hand kunnen gaan. 5) Verduurzaming van de overige gebouwen en de vloot (geen deel van de aanvraag). <p>Daarnaast wil men via ontwerpend onderzoek nagaan of (kleine) windturbines op het eiland passen. Realisatie gebeurt via publiek-private samenwerking.</p> <p>Door middel van Pampus tot showcase te maken betekent dat men hét boegbeeld wil zijn van de Stelling om te laten zien hoe cultureel erfgoed en duurzaamheid samengaan. Er worden persbijeenkomsten belegd, lezingen gegeven en expertmeetings belegd. Bezoekers worden door de bijgeschoolde vrijwilligers gewezen op het unieke duurzame karakter van het eiland.</p>	<p>Vanuit een doordacht concept van erfgoed én duurzaamheid, is door het Forteiland Pampus een samenhangend ontwerp gemaakt om geheel zelfvoorzienend en duurzaam te kunnen opereren. Erfgoed is daarbij randvoorwaarde in zowel de conceptuele benadering – het eiland net als vroeger autarkisch laten functioneren – als in de concrete uitwerking. Dat laatste betreft dan met name de plaatsing van zonnepanelen op de plek van het oude kolenveld en het aan het verzonken bouwen van het nieuwe entreegebouw. Door speciale PV-folie voor opwekking van zonne-energie op de geschutskoepels te plaatsen krijgen deze een nieuwe functie. Dergelijke initiatieven hebben een grote maatschappelijk relevantie. Ze tonen aan dat erfgoed en duurzaamheid prima hand in hand kunnen gaan, mits de bereidheid bestaat om verder te kijken dan de voor de hand liggende oplossingen. Dit geldt niet alleen voor forten, maar voor alle gebouwde panden en monumenten is deze aanpak een voorbeeld. Zo had ook een kabel naar de wal getrokken kunnen worden die groene energie levert, maar dat strookt niet met de oorspronkelijke gedachte van het eiland als zelfvoorzienende eenheid.</p> <p>De voorbeeldwerking en opschaalbaarheid zijn groot: als onderdeel van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie kan deze transformatieopgave andere forten tonen hoe erfgoedinclusief ontwikkelen gedeeld gedachtegoed wordt. Door een educatieve medewerker daarvoor in dienst te nemen, die verantwoordelijk wordt voor interne opleidingen en het uitdragen van het gedachtegoed naar partners en de leeromgeving van de Erfgoed Deal, toont men aan hier serieus werk van te maken. Pampus functioneert al jaren dankzij de inzet van zo'n 100 vrijwilligers, die gekoesterd worden. Zij zullen aanvullende opleidingen krijgen om bezoekers voor te lichten, één van de taken van de educatieve medewerker. Daarnaast heeft Pampus al jaren een groot netwerk van partners die zowel financieel als met raad en daad de stichting bijstaan. Zij worden nauw betrokken bij de realisatie van de diverse onderdelen van de verduurzaming. De verduurzaming van Pampus wordt opgepakt als een gebiedsgerichte opgave, die verder gaat dan alleen het eiland zelf. Daarmee sluit het bij uitstek aan bij de ambities van de Erfgoed Deal.</p> <p>Uit de meegestuurde begroting is eenvoudig op te maken waarvoor de gevraagde bijdrage van de Erfgoed Deal wordt benut en wat de meerkosten bedragen van het erfgoedinclusief maken. De aangeleverde begroting is een voorbeeld voor toekomstige projecten.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €560.000</p>

FORTEILAND
PAMPUS

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE</p> <p>DUURZAAMHEID</p> <p>Totale kosten project: € 1.250.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 690.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 327.910 (47,4%)</p> <p>Matching: € 363.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Provincie Zeeland</p> <p>Overige partners die bijdragen: Grenspark Saefthinghe</p>	<p>Ook Zeeland moet uitvoering geven aan de energietransitie. De provincie is daarbij terughoudend in het ontwikkelen van zonneweides, omdat dit het landschap kan aantasten. Zorgvuldige ontwerpen en goede inpassing staan voorop. Bij de Meester Van der Heijdengroeve in Nieuw Namen (Zeeuws-Vlaanderen), eigendom van Staatsbosbeheer, komt dit samen. Dit is een bijzonder aardkundig monument waar de overgang tussen het Pliocene en de ijstijden te zien is. Het is tevens een archeologisch rijksmonument met vondsten uit de Bronstijd. Deze combinatie is bijzonder en geeft de plek een zekere magie. Nadat de groeve is opgeknapt, ligt het erfgoed er onbeschermd bij en dreigt het letterlijk weg te spoelen. Er moet bescherming worden aangebracht en daarvoor bestaat een innovatief idee. De groeve wordt overdekt met behulp van zonnepanelen, waarvan de opbrengst ten goede zal komen aan de inwoners van Nieuw Namen. Daarnaast wordt een 'klimaatbos' geplant, waarin een directe verbinding met de Bronstijdvindplaats wordt gelegd door prehistorische soorten te planten. Bij de groeve wordt tevens een toegangspoort tot het Geopark Scheldedelta worden aangelegd. Naast toeristische informatie zal daar ook voorlichting worden gegeven over de energietransitie in Zeeland. De koppeling met zonnepanelen is een ontwikkeling naar een nieuw verdienmodel voor de conservering en exploitatie van dit erfgoed. De resultaten van dit project wil de provincie inzetten als voorbeeld voor de Koppelkansenkaart. Dit is een te ontwikkelen GIS waarin bijzondere erfgoedplekken in kaart worden gebracht, die zo gauw als er sprake is van een ruimtelijke opgave, aangeeft welke rol het erfgoed kan spelen in de uitvoering daarvan. Hierdoor krijgt erfgoed een natuurlijke plek in de grote opgaven in de fysieke leefomgeving. De start van het project zal nog in 2020 plaatsvinden en de uiteindelijk uitvoering is gereed in 2022.</p>	<p>Oeroud en gloednieuw komen samen, zoals Zeeland het zelf verwoord. Dat kan al snel tot ongewenste situaties leiden, maar in dit geval is hiervan geen sprake. Sterker nog: ze kunnen elkaar versterken. Door een iconisch ontwerp te laten maken, kan deze plek verder uitgroeien tot een bijzondere plek, die meerdere functies herbergt. Naast aardkundig en archeologisch monument, wordt het een toegangspoort en informatiecentrum over de energietransitie. Het opmerkelijkste zal zijn dat er een beschermingsmodel wordt ontwikkeld dat geld oplevert. Direct voor de bewoners van Nieuw Namen en indirect doordat er veel minder onderhoud aan het erfgoed nodig is. Hiermee past het project in de uitgangspunten en ambities van de Erfgoed Deal.</p> <p>De gemeente Hulst stelt grond beschikbaar en vrijwilligers van de groeve zijn enthousiast. De bewoners van Nieuw Namen zullen via een op te zetten participatietraject uitgebreid betrokken worden bij de uitvoering. Erfgoed is een randvoorwaarde én inspiratie voor het ontwerp. Het project maakt deel uit van diverse ruimtelijke programma's in Zeeland. Allereerst het Zeeuws Energieakkoord – uitvloeisel van de RES Zeeland, waarin Zeeland streeft naar het kunnen meedoen van alle Zeeuwen. Daarvan is sprake, omdat de opbrengst van de zonnepanelen ten goede zal komen aan de omwonenden. Daarnaast maakt de groeve deel uit van het Geopark Scheldedelta en het Grenspark Saefthinghe. Zeeland werkt hierin samen met acht partners, waaronder enkele in Vlaanderen. De voorbeeldwerking en opschaalbaarheid van dit project zit hem niet in het direct kopiëren, want de groeve is uniek, maar in de aanpak ervan. Erfgoed als uitgangspunt nemen en er een verdienmodel omheen bedenken, zeker in het geval van dergelijke monumenten, is bijzonder: ze kennen in de regel geen economisch vruchtgebruik. Het project dient provinciaal als voorbeeld voor de manier waarop gezamenlijk met opgaven zoals energietransitie, klimaatadaptatie en erfgoed kan worden gegaan, zodat dit tot een kwaliteitsverbetering van het landschap leidt. Die aanpak zal in de Koppelkansenkaart een plek krijgen, waarmee voorbeeldwerking in Zeeland al verzekerd is. Een dergelijke kaart kan op zijn beurt ook door andere provincies worden ontwikkeld. In de leeromgeving van de Erfgoed Deal zal Zeeuwse aanpak van de Koppelkansenkaart verder worden gebracht, waarmee we verwachten dat die navolging zal krijgen..</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING € 327.910 (waarvan € 271.000 decentralisatie-uitkering en € 56.910 in btw-compensatiefonds)</p>

MEESTER VAN DER
HEIJDENGROEVE

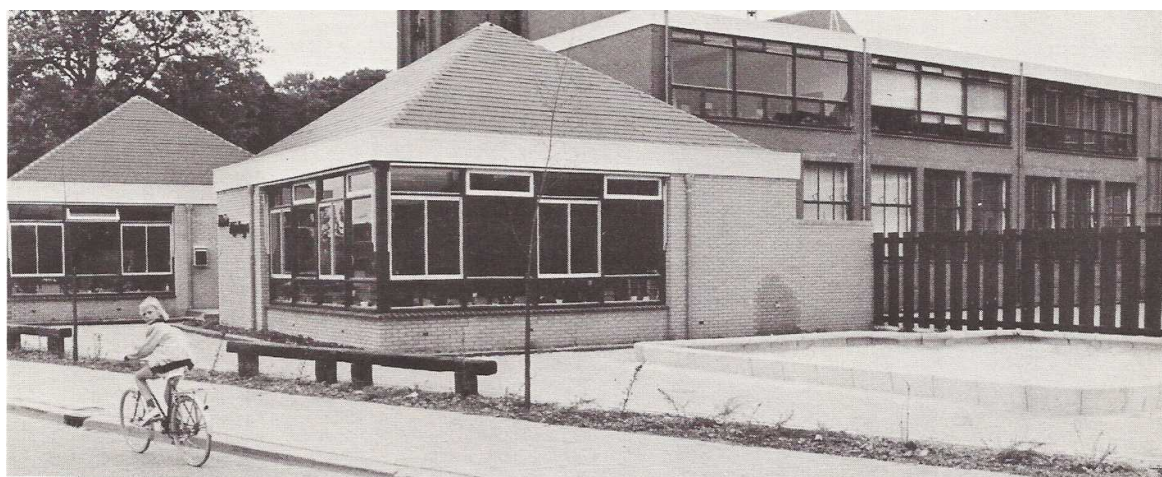

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>WADDENKUST K(L)EIGOED</p> <p>STEDELIJKE GROEI & KRIMP</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 950.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 450.000 (47,4 %)</p> <p>Matching: € 500.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Provincie Fryslân</p> <p>Overige partners die bijdragen: Geen</p>	<p>In dit project wordt langs de Friese Waddenkust (Noordoost en Noordwest Fryslân) erfgoed gekoppeld aan de transitieopgave krimp. In de provincie Fryslân is door afname van en veranderingen in de bevolking te zien dat voorzieningen in de knel komen. Er is sprake van stevige afname van economische activiteit. Daardoor ontstaat leegstand en verwaarlozing. De provincie Fryslân is zich ervan bewust dat krimp niet tegen te gaan is en zoekt daarvoor geen oplossing. Wel stelt men zichzelf ten doel om de effecten van krimp in goede banen te leiden. Erfgoed krijgt hierin een stevige rol door het te koppelen aan de toeristisch-economische ontwikkeling van het gebied die zich richt op “slimme groei” met cultuurtoerisme. Het plangebied is een uniek terpenlandschap, aan de Waddenzee (UNESCO Werelderfgoed). Juist in deze gebieden zijn nu bijna geen verblijfsaccommodaties. Onderzoek heeft aangetoond dat daar behoefte aan is.</p> <p>In het plangebied worden in 4 tot 6 leegstaande panden verblijfsaccommodaties gerealiseerd. Hier worden verhalen verteld over het pand, het omliggende erfgoed en landschap. Via een aanpak van onderop waarbij gebruik gemaakt van de methodiek van de Dorps Ontwikkelingsmaatschappij (DOM) worden 8 dorpsgemeenschappen in de gelegenheid gesteld plannen in te dienen via een prijsvraag. Selectie van de beste plannen gebeurt na een publieksmarkt dat als evenement wordt georganiseerd in het kader van het NBTC-themajaar 2021 Ode aan het Landschap. De gerealiseerde plekken zullen tijdens de Landschapstriënnale 2023 bekeken én gebruikt worden en vermarkt door visitwadden.nl.</p> <p>Het proces wordt begeleid vanuit de provincie. De projecten die doorgaan krijgen een toezegging vanuit de subsidieregeling van de provincie. Voor de leeromgeving worden er diverse bijeenkomsten georganiseerd, wordt het DOM netwerk ingezet en zal de Landschapstriënnale een belangrijke rol spelen. Verder mogelijk een podcast en een artikel in het tijdschrift DEAL!</p> <p>Het uiteindelijke concrete resultaat is onder andere vier tot zes gerealiseerde erfgoedlogies in krimpgebieden.</p>	<p>Het project Waddenkust K(l)eigoed combineert op een gewaagde manier krimp, economie, herbestemming en erfgoed. Het onderzoek dat de vraag naar verblijfsaccommodaties aantoont is helder. Dit gebied heeft prachtige landschappen en dorpen waar weinig tot geen accommodaties zijn. Het plan is goed doordacht en strak uitgewerkt. Het is zeker interessant om te onderzoeken of inzet van toeristische parels en accommodaties kan bijdragen aan de krimpogave van deze regio. Dat sluit naadloos aan bij de ambities van de Erfgoed Deal voor het thema stedelijke groei en krimp. Door de integrale aanpak is het project gebiedsgericht te noemen, wat benadrukt wordt doordat één coördinator vanuit de provincie wordt aangesteld. Wat bijzonder is in het gebied, is dat de dorpen nauw betrokken worden bij de opgave. Van onderop worden de plannen ontwikkeld samen met de DOM en het initiatief komt echt vanuit de dorpen zelf. Aanbevelingen zoals de inzet van een procesleider zijn opgenomen. De middelen voor de Erfgoed Deal worden ingezet voor het proces en deels ingezet om vanuit de bestaande provinciale subsidieregeling karakteristieke panden (die normaal gesproken niet meedoen met deze regeling) op te knappen. Er worden goede kaders gesteld, zoals een goed schetsontwerp dat moet worden aangeleverd, maar ook een bedrijfsplan met toegevoegde waarde binnen het concept ‘slimme groei’. Sterk eraan is voorts dat er een concrete exploitant moet zijn met een goede financiële onderbouwing en exploitatie en dat erfgoedverhalen hiervoor de basis vormen. Het project heeft maatschappelijke meerwaarde door de inzet van de kracht van het dorp en het agenderen van de actuele opgave van dit gebied, namelijk krimp. Er zijn veel samenwerkingspartners en de uitkomsten van de opgave worden breed gedeeld, zoals via de koppeling met de Landschapstriënnale. De begroting is duidelijk en in orde, de matching wordt in zijn geheel door de provincie aangeleverd. Vanwege de actualiteit van de krimp opgave is het project zeer goed opschaalbaar en leerzaam voor veel andere gebieden waar oplossingen gezocht worden voor de krimpogave.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING €464.963 (waarvan €450.000 decentralisatie-uitkering en € 14.963 in btw-compensatiefonds, de indiening hield nog geen rekening met btw)</p>

WADDENKUST
K(L)EIGOED

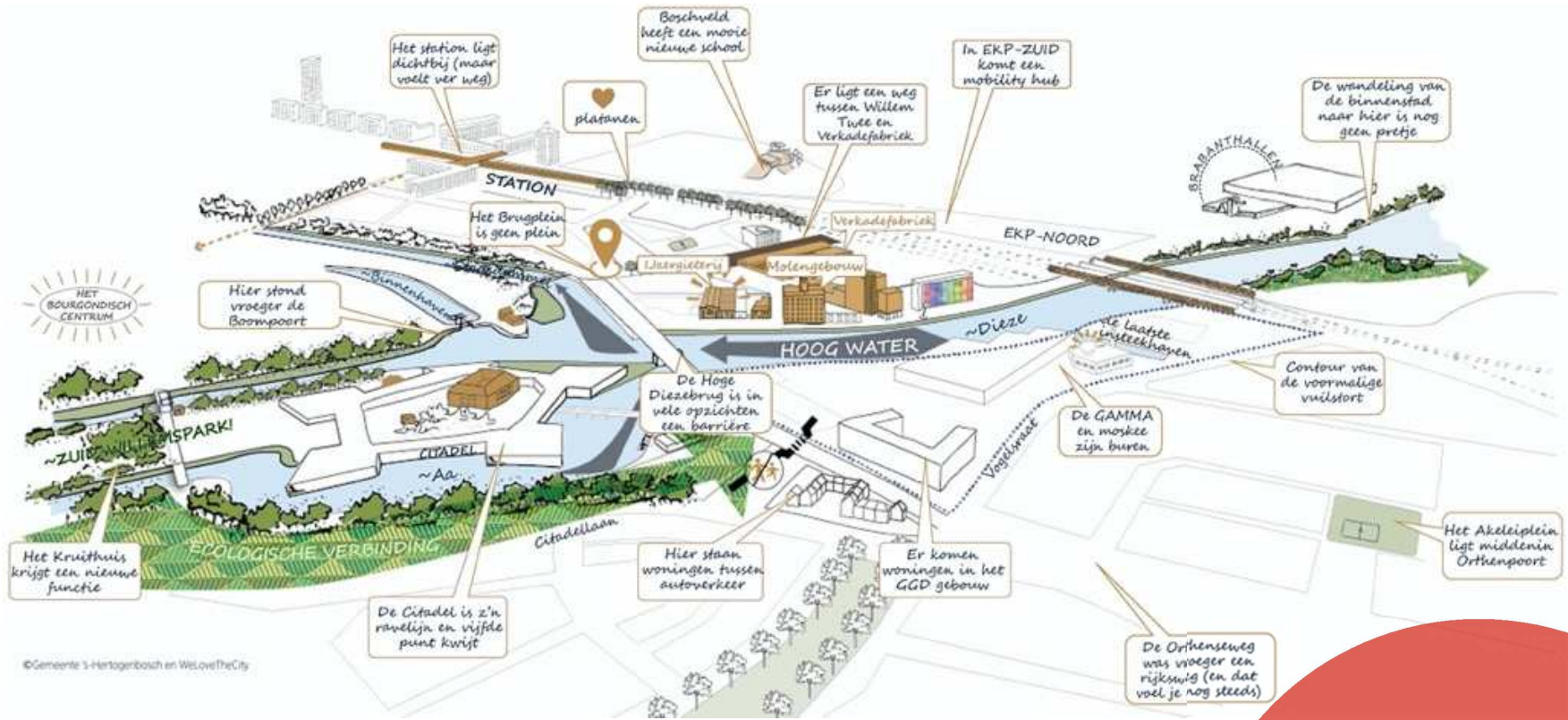

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p style="text-align: center;">TOEKOMST SCHOOLGEBOUWEN NIEUWEGEIN</p> <p style="text-align: center;">STEDELIJKE GROEI & KRIMP</p> <p style="text-align: center;">DUURZAAMHEID</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.170.312</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 555.898 (47,5%)</p> <p>Matching: € 614.414</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente Nieuwegein</p>	<p>De voormalige groeikern Nieuwegein bestaat vijftig jaar. Direct na het ontstaan moesten in korte tijd tientallen nieuwe scholen worden gebouwd. Voor deze gebouwen is nu een toekomstvisie nodig. Dit is een omvangrijke opgave, want binnenkort moet beslist worden: sloop/nieuwbouw of duurzame transformatie van bestaande bouw? De gemeente Nieuwegein was aanvankelijk van plan om deze scholen allemaal te slopen en ze te vervangen door nieuwbouw. Dit bleek bijzonder kostbaar en na een koerswijziging is nu het alternatief van behoud-transformatie in beeld. Daartoe is Stichting Mevrouw Meijer benaderd. Het onderzoek voor de toekomstvisie bestaat uit twee delen: een inventarisatie van de scholen en schoolcomplexen van vóór 1995 (25 in totaal), waarin alle relevante informatie over de gebouwen wordt meegenomen. Dit levert tevens van iedere school inzicht in het gebruik op. De inventarisatie is de basis voor het programma van eisen voor het vervolgonderzoek. Daartoe worden vervolgens drie architecten gevraagd voor twee scholen een oplossing uit te werken. Dit ontwerpend onderzoek wordt uitgevoerd voor de scholen Doorslag Noord en Batau Noord. Dit levert per school drie doorgerekende ontwerpen op die als basis kunnen dienen voor het vervolgtraject. Naast bovenstaande onderzoeken wordt een programma opgezet dat de scholen in hun ruimtelijke, maatschappelijke, culturele en historische context plaatst. Dit programma richt zich zowel op een breed publiek in Nieuwegein en daarbuiten, als op professionals die betrokken zijn bij vergelijkbare opgaven. Het sluit aan bij het gemeentebrede programma om in 2021 het 50-jarig bestaan van Nieuwegein te vieren.</p>	<p>In het project <i>Toekomst Schoolgebouwen Nieuwegein</i> wordt het erfgoed uit de periode Post'65, waarvoor waardering nog niet vanzelfsprekend is, positief onder de aandacht gebracht. Voor voormalige groeikernen is dit een kans om met jong erfgoed de eigen identiteit verder uit te bouwen. Scholen zijn ankerpunten binnen een gemeenschap en zijn bij uitstek objecten waar die identiteit mee vormgegeven wordt. Dit zal bijdragen aan de maatschappelijke opgave om de betrokkenheid van de bewoners bij hun eigen leefomgeving verder te vergroten. Het project sluit hiermee goed aan op de erfgoedvisie van de gemeente Nieuwegein. Het heeft tegelijk ook een bredere impact. Erfgoed schuift namelijk aan tafel bij het onderwijs en kan zo invloed uitoefenen op huisvestingsplannen en –visies, wat tot op heden bijna nooit het geval is. De gebouwen worden toekomstbestendig gemaakt, hoeven niet gesloopt te worden en zelfs wordt aangetoond dat deze aanpak goedkoper is dan sloop/nieuwbouw. Het project is daarmee erfgoedinclusief doordat het laat zien dat erfgoed bijdraagt aan de transitieopgaven van de gemeente. Het project maakt de gemeente bewust van de keuzes die ze kan maken in het slopen of transformeren van de schoolgebouwen. Dit maakt het project opschaalbaar: veel groeikernen zullen met deze opgave te maken krijgen. Schoolbesturen willen vaak slopen, maar door dit proces ontstaat draagvlak voor herbestemming. In het kader van de footprint is sloop minder duurzaam dan hergebruik. Daarmee draagt het project door middel van kennisdeling bij aan een duurzame visieontwikkeling op erfgoed en gebiedsontwikkeling op een grote groep scholen, met name in groeikernen. Er is enthousiasme over het project, maar er mist wel concrete uitvoeringsgerichtheid. Er wordt voornamelijk onderzoek gedaan, maar uitvoering van één van de op te leveren plannen is niet voorzien. Dit terwijl de Erfgoed Deal juist de uitvoeringskant van projecten wil etaleren. Tussentijds zal de gemeente het proces evalueren en besluiten of men doorgaat met het project. Ongeacht de uitkomst heeft de gemeente toegezegd te blijven investeren in een erfgoedinclusieve aanpak van de opgave.</p> <p>Belangrijk punt voor verbetering is de begroting. De gemeente zal voor de toekomst van de scholen sowieso een Integraal Huisvestingsplan moeten maken. Dat is onderdeel van de gemeentelijke kerntaak. Nu lijkt het net of het gehele IHP met middelen van de Erfgoed Deal wordt gefinancierd, terwijl vanuit de Erfgoed Deal de kosten voor het erfgoedinclusief maken van de opgave worden bekostigd.. De stuurgroep ziet op dit punt graag een verdere uitwerking.</p> <p>Ten aanzien van de afsluitende tentoonstelling heeft de stuurgroep niet de overtuiging van de nut en noodzaak van een zo omvangrijke bijdrage als nu wordt gevraagd. Daarvoor bestaan ook andere fondsen die zich richten op cultuurparticipatie. Tenslotte kan de leeromgeving in samenwerking met het programmabureau van de Erfgoed Deal verder worden uitgewerkt.</p>
BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING		

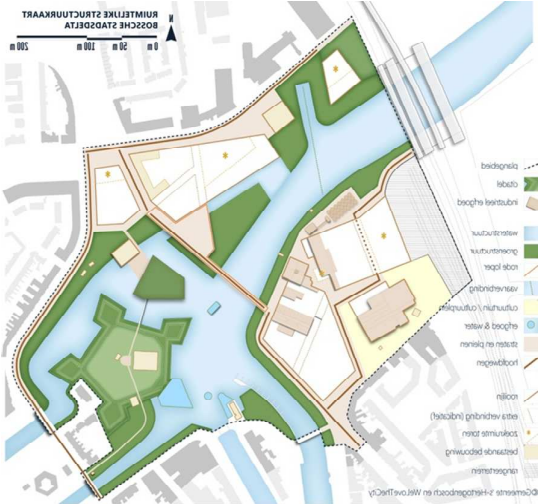

TOEKOMST
SCHOOLGEBOUWEN
NIEUWEGEIN

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>BOSSCHE STADSDELTA</p> <p>STEDELIJKE GROEI & KRIMP</p> <p>Totale kosten project: € 5.750.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 500.000</p> <p>Matching: Geen</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente 's-Hertogenbosch</p>	<p>Grenzend aan de binnenstad van 's-Hertogenbosch (tussen water, spoor en brug ingeklemd) ligt het plangebied De Bossche Stadsdelta. Een gebied waar veel verschillende tijdslagen samenkomen. Zo is op de Tramkade industrieel erfgoed terug te vinden en aan de overzijde van het water de vestingwerken. De Dommel, de Aa en Binnendieze vloeien samen in de Dieze op weg naar de Maas. Een gebied met veel historie waarin mens en water(opgaven) centraal staan door de ligging aan het water. De gebiedsontwikkeling die nodig is voor de Stadsdelta heeft als belangrijk doel dat deze verschillende tijdslagen hun identiteit behouden, worden geïntegreerd met de historische binnenstad en bijdragen aan de stedelijke klimaat-adaptieve opgaven voor de stad. Als voorbeeld: bij hoogwater biedt de Maas geen ruimte voor het afvoer van de Dieze waardoor het water zich rondom de stad 's-Hertogenbosch ophooft.</p> <p>Het te transformeren overgangsgedebied tussen de Tramkade en binnenstad wordt gekenmerkt door de hoge Diezebrug. Uit onderzoek is gebleken dat de brug binnen vijf jaar moet worden aangepakt. Een urgente opgave, maar ook een kans om vooruit te lopen op de gebiedsontwikkeling van de Tramkade (2025). In plaats van te investeren in onderhoud wordt er gekozen voor verplaatsing en verlaging van de brug waarmee 35,7 ha aan ruimte wordt gecreëerd om het erfgoed en het water een veel prominere plek te geven. Hierdoor ontstaan zichtlijnen en kunnen historische waterstructuren rondom de Citadel worden hersteld, en kan een verdwenen Ravelijn op eigentijdse wijze worden teruggebracht. Dat terugbrengen is geen onderdeel van de aanvraag, die behelst alleen de verplaatsing van de brug.</p> <p>De vraag aan de Erfgoed Deal is om bij te dragen aan de sloop en verplaatsing van de brug, om daarmee de erfgoedwaarde en het erfgoedinclusieve van de rest van het gebiedsontwikkelingsproject mogelijk te maken. De verplaatsing en verlaging van de brug is daarmee een vliegwieltje voor een goede gebiedsontwikkeling. Het gebied heeft veel industrieel erfgoed dat beter zal worden ontsloten en in het zicht komt door de verplaatsing van de brug. Met deze aanpak focust de gemeente zich met een nieuwe tijdslaag op meer dan alleen de van oudsher bekendere vestingwerken en historische binnensteden binnen de gemeente. Dit zal ook effect hebben op het aanzicht van de binnenstad.</p>	<p>Bossche Stadsdelta is een zeer zorgvuldig projectplan waarin de integrale gebiedsopgaven centraal staan. Voor stedelijke groei, de transitie van een overgangsgedebied of 'rafelrand' en voor klimaatadaptatie, met de delta in de stad als uitdaging. Het getuigt van krachtig beleid dat de gemeente een duidelijke keuze maakt om te investeren in de kwaliteit van het gebied door niet te kiezen voor verlenging van de levensduur van een brug maar juist voor de verplaatsing. De verplaatsing van de brug creëert de benodigde 35,7 ha aan ruimte die nodig is voor wateropvang en een kwalitatief hoogwaardige gebiedsontwikkeling. De vrijgekomen gronden worden door de gemeente bewust ingezet voor groen en een kwalitatieve hoogwaardige inrichting waarbij erfgoed beter tot uiting komt in het gebied. De vormgeving en uitvoering van dit nieuwe stedelijke rivierdal wordt medebepaald vanuit cultuurhistorische structuren. De geschiedenis is inspiratiebron bij het ontwerp. Dit is ook wat het project erfgoedinclusief maakt. Bij de vormgeving en uitvoering wordt door de gemeente ook sterk de samenwerking gezocht met het waterschap en de erfgoedvereniging. Het project zou sterker zijn wanneer deze partijen ook financieel bijdragen aan het project en het waterschap ook een onderdeel wordt van de leeromgeving. Op welke manier is het project voor hun relevant in andere projecten en steden? Deze integrale gebiedsaanpak kan opschaalbaar voor andere gemeenten die te maken hebben met industriële rafelranden ontstaan door de stedelijke groei. Wel mist de stuurgroep nog de precieze uitwerking daarvan en wil ze graag overtuigd worden wie en op welke manier hier dan een lerend effect uit voorkomt en wat daar dan concreet aan gedaan gaat worden in het project. Wat maakt dit project nu zo bijzonder en wat kan men leren van deze aanpak en de verplaatsing van de brug? De matching vanuit de gemeente is nog niet besloten. Al is matching geen voorwaarde van het programma, wordt bij gebrek aan middelen voorrang gegeven aan die projecten waar matching wordt gegarandeerd en daarom geen bestuurlijke belemmeringen lijken te hebben voor uitvoering.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING</p>

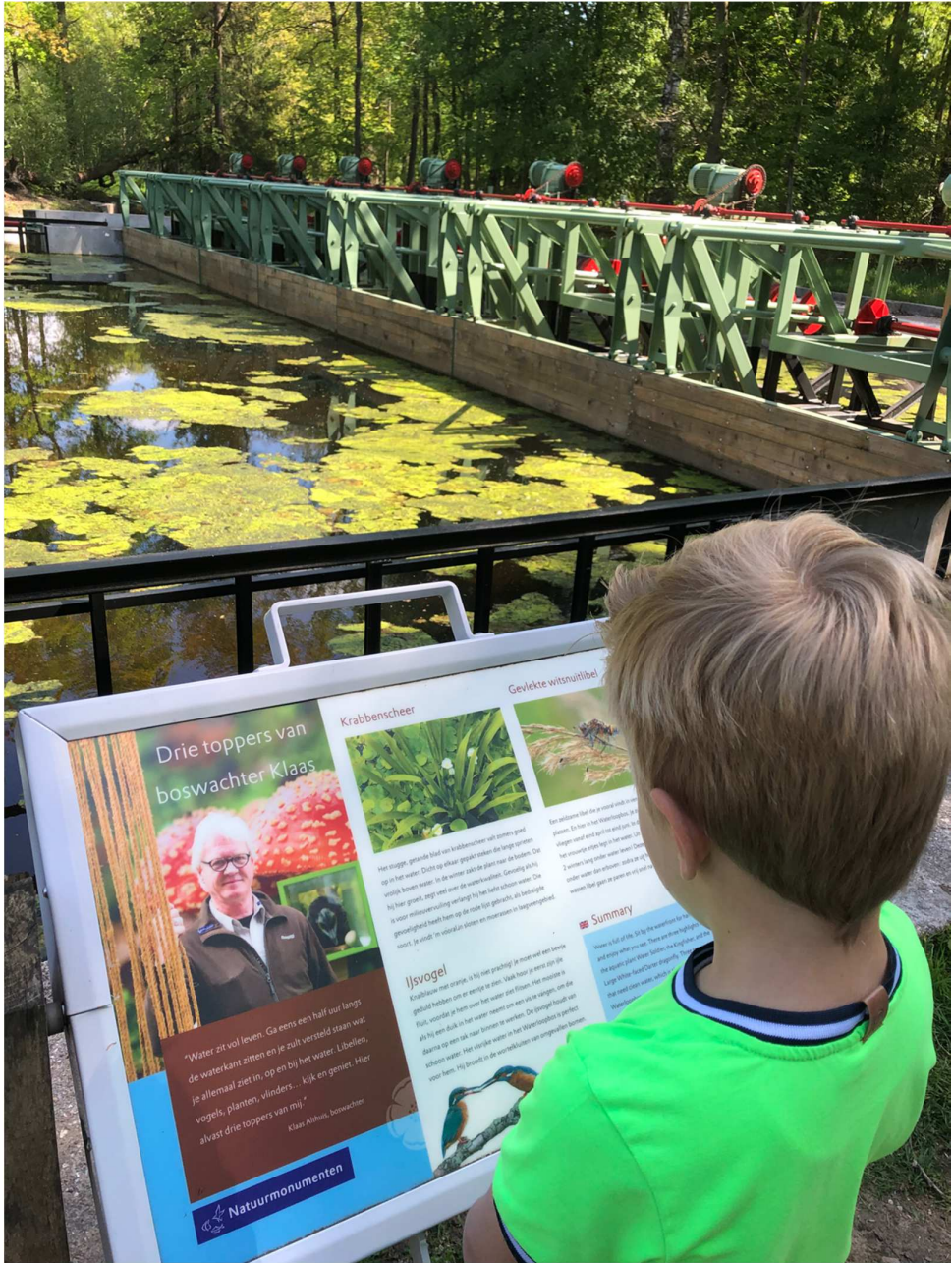

©Gemeente 's-Hertogenbosch en WilsloveTheCity

BOSSCHE STADSDDELTA

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>NOORDOOSTPOLDER</p> <p>STEDELIJKE GROEI & KRIMP</p> <p>Totale kosten project: € 2.845.000</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 1.392.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 661.000</p> <p>Matching: € 731.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente Noordoostpolder Overige partners die bijdragen: Waterschap Zuiderzeeland, Provincie Flevoland</p>	<p>De Noordoostpolder heeft een open, grootschalig en weids landschap vol erfgoed, waaronder Schokland (Werelderfgoed), het dorp Nagele -een wederopbouwgebied van nationaal belang-, het Waterloopbos en veel scheepswrakken in de bodem. In de toekomst verwacht de gemeente te maken te krijgen met krimp. Hierdoor verergert de leegstand en komen het voorzieningenniveau, de vitaliteit en leefbaarheid van de polder onder druk te staan. Om dit af te vlakken wil de gemeente inzetten op groeiend toerisme en recreatie. De gemeente zet vooral in op fietsende bezoekers en wil betere verbindingen aanleggen tussen verschillende erfgoedlocaties. Betere bereikbaarheid komt uiteindelijk ook de bewoners, en daarmee de leefbaarheid, ten goede.</p> <p>Concrete projecten van de gemeente zijn een aantrekkelijk gelegen en mooi vormgegeven 3 km lang fietspad tussen Nagele en Schokland, een fietspad langs de Zwartemeerdijk, een vaar- en fietsroute tussen Vollenhove en Schokland en aansluiting op een e-bike netwerk. Aan de Erfgoed Deal wordt gevraagd bij te dragen aan het landschappelijk inpassen en aankleden van beide fietspaden. Bijvoorbeeld met een uitkijktoren, een informatieve film, zodat het verhaal en de structuur van de polder beleefbaar worden voor bezoekers. Daarnaast wil de gemeente in Nagele extra inzetten op het afvlakken van de krimp door een visie op de leegstand op te stellen, waarmee ook de openbare ruimte wordt aangepakt. Met de Erfgoed Dealbijdrage wordt een projectleider aangesteld, die onder meer ook marketing voor zijn rekening neemt.</p>	<p>Het doel om te kunnen anticiperen op krimp, formuleert de gemeente als volgt: ‘Om de krimp af te vlakken wil de gemeente gaan inzetten op het creëren van een aantrekkelijk gebied voor bewoners, ondernemers en bezoekers, waarin het unieke poldererfgoed een belangrijke rol speelt.’ Dit wordt bereikt door erfgoed als katalysator in te zetten bij de gebiedsontwikkeling, zodanig, dat het bij kan dragen aan het tegengaan van leegstand en daarmee het behoud van erfgoed.</p> <p>De projecten staan veel op zichzelf. Het projectplan behelst vijf verschillende losse projecten. Het ontbreekt aan een krachtig en overtuigend samenvattend betoog dat de projecten bindt. Onduidelijk is wat bezoekers willen zien in Nagele en waarom bezoekers naar de Noordoostpolder willen komen. Het is daardoor onduidelijk hoe de projecten gaan bijdragen aan het afvlakken van de krimp. Zo kan een nieuw fietspad tussen Schokland en Nagele een kortere en snellere route zijn, tegelijk zien we dat er al verschillende fietsroutes in het gebied liggen. Betere verbindingen dragen bij aan meer bezoek en aan een betere leefomgeving voor de bewoners, maar de koppeling met een goed doordacht begrip van erfgoed wordt gemist. Nu wordt de nadruk gelegd op het ontwerp en de inpassing van de verbinding, terwijl de aanwezigheid van bijzondere erfgoedlocaties op de route niet worden meegenomen. Dit zou een potentiële meerwaarde voor de verbindingen kunnen zijn. Kortom: er zou meer uit het fietspad gehaald kunnen worden.</p> <p>Vanuit het programmabureau willen we de gemeente Noordoostpolder aanbevelen om de verschillende deelprojecten beter aan elkaar te koppelen en de erfgoedinclusieve uitvoering inzichtelijker te maken dan nu het geval is.</p> <p>Er heerst het gevoel dat er nog onvoldoende vat is op het project, omdat nu nog de nadruk ligt op het ontwerp en de uitvoering vooruitgeschoven wordt naar een volgende fase waar uiteindelijk een projectleider op wordt gezet. Indien er meer over de uitvoering kan worden getoond, wordt daarmee inzichtelijker waar de Erfgoed Deal concreet aan bijdraagt. Er is voor nu niet de overtuiging of de apps en de aankleding van de fietspaden bijdragen aan een vorm van oplossing van de krimpogave. Ook is niet overtuigend of de gewenste kwaliteit in de uitvoering gehaald zal worden.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING</p>

NOORDOOSTPOLDER

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>LEERSTOEL</p> <p>KENNIS & DIALOOG</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 775.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 369.000 (52,8%)</p> <p>Matching: € 330.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Gemeente Westerveld</p> <p>Overige partners die bijdragen: Ministerie van Binnenlandse Zaken (€ 50.000) Gemeente Steenwijkerland (€ 30.000)</p>	<p>Het project de Buitengewone Leerstoel Cultureel Erfgoed en Maatschappelijke ontwikkeling richt zich op een vijfjarige leerstoel bij Wageningen University & Research (WUR) en is geïnitieerd door de gemeente Westerveld vanwege hun regionale opgave. Deze leerstoel heeft als doel meer aandacht en kennis te genereren voor de rol die erfgoed kan vervullen in de maatschappelijke, klimatologische, economische en ruimtelijke vraagstukken die er zijn. De leerstoel valt onder de ondersteunende lijn Kennis & Dialoog. Er worden antwoorden gezocht op de vraag: welke kennis, waarden en vormgeving van het rijke erfgoedverleden kunnen, gekoppeld aan de huidige technologie, ingezet worden om een economisch vitale en sociaal coherente samenleving te realiseren te midden van een duurzame, met zorg en aandacht vormgegeven, cultureel historische leef- en werkomgeving?</p> <p>De thema's van de leerstoel sluiten aan bij de ambities van de Erfgoed Deal. De hoofdonderwerpen zijn klimaat (water), duurzaamheid (van gebouwen) en verstedelijking (krimp en agrarische vraagstukken). De werkwijze binnen de leerstoel is onderzoek door middel van Living Labs. Een gebiedsgerichte benadering voor een concrete opgave waarbij bewoners, stakeholders en landelijke experts vanuit hun directe belang betrokken zijn door o.a. dialoog, participatie en activiteiten. De hoogleraar zal dit verder vormgeven in overleg met de partners van de leerstoel. Over deze labs worden colleges gegeven en wordt gepubliceerd. Voor de leeromgeving zijn er kansen om projecten vanuit de Erfgoed Deal die aansluiten bij de onderzoeksthema's van de leerstoel te koppelen en onderdeel van de aanvraag is een afspraak om de onderzoekagenda's met elkaar te verweven. De leerstoel organiseert jaarlijks een themabijeenkomst, waarin kennis wordt uitgewisseld tussen de academische en professionele erfgoedwereld. Zo ontstaat kennisuitwisseling tussen de leeromgeving van de Erfgoed Deal, de living labs en de academische reflectie daarop. De Erfgoed Deal zal worden betrokken bij het bachelor- en masteronderwijs van de WUR door het voorleggen van erfgoedplanningsopdrachten aan studenten ruimtelijke planning en landschapsonwerp.</p>	<p>We zien in het project dat erfgoed wordt gekoppeld aan de landelijke ontwikkelingen en ook aansluit bij de ambities van de Erfgoed Deal. Door middel van Living Labs worden verschillende partijen aan elkaar gekoppeld. De bijzondere leerstoel krijgt een plek aan de WUR, deze toezegging is gedaan. Deze universiteit heeft veel ontwerpkraft in huis. Een waardevolle aanvulling voor de huidige thema's binnen de Erfgoed Deal waardoor erfgoed voor de toekomst wordt geborgd in de opleidingen van landschapsonwerp en binnen die transitie een juiste plek krijgt. De leerstoel is maatschappelijk relevant juist omdat het de thema's krimp, klimaat en duurzaamheid aan elkaar koppelt en zorgt voor een wetenschappelijke inbedding waardoor opschaling goed mogelijk is. Sterk aan het project is dat het een kans biedt ook het gedachtegoed van de Erfgoed Deal verder te brengen via de wereld van het onderwijs en daarmee ook zorgt voor een toekomstige inbedding van het gedachtegoed bij een nieuwe generatie ontwerpers en uitvoerders. Op dit moment is nog geen hoogleraar verbonden aan het initiatief. Dat is een risico voor de verdere uitwerking van het project omdat de hoogleraar een eigen invulling zal willen geven aan de inhoudelijke thema's en deze bezieling ontbreekt nu. Daarnaast kost het de universiteit op dit moment ook moeite om de juiste hoogleraar te vinden. Er hebben gesprekken plaatsgevonden maar er is nog geen keuze gemaakt. De startdatum van de leerstoel is daarom nog niet bekend. Zo lang aan deze voorwaarden niet is voldaan, zal deze aanvraag als voor verbetering aangemerkt blijven.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: VOOR VERBETERING</p>

LEERSTOEL

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>ERFGOED STERREN</p> <p>KENNIS & DIALOOG</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 392.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 186.000 (47,4%)</p> <p>Matching: € 206.000</p> <p>Overheden die matchen (indiener): Provincie Overijssel</p> <p>Overige partners die bijdragen: Het Oversticht (€ 43.500) en Ter Steege (€ 5.000) en partijen die uren leveren.</p>	<p>Het project <i>Erfgoed Sterren</i> is een initiatief van de provincie Overijssel in samenwerking met Het Oversticht. Het doel van de campagne <i>Erfgoed Sterren</i> is om mensen bewust te maken van de motor die erfgoed kan zijn voor maatschappelijke en ruimtelijke opgaven van de wereld van nu. Daarnaast zet <i>Erfgoed Sterren</i> de rol van erfgoed binnen de diverse beleidsthema's lokaal en provinciaal op de agenda. Het project valt daarmee onder de ondersteunende lijn kennis en dialoog. Het project richt zich op de provincie Overijssel en mogelijk aangrenzende regio's. De in te dienen projecten moeten plaatsvinden op het grondgebied van de provincie, maar de initiatiefnemers hebben de ambitie om op landelijk niveau te inspireren. De campagne bestaat uit een prijsvraag. Met hulp van bestaande 'Erfgoed Sterren' (mensen of organisaties die nu al goede voorbeelden laten zien van de sociaal-maatschappelijke betekenis van erfgoed) worden deelnemers gezocht met nieuwe ideeën en projecten. De deelnemers worden tijdens inspiratiesessies begeleid door experts om zo hun ideeën te verbeteren. Per thema zullen daarnaast de specifieke (kennis)partners gevraagd worden om input te leveren. Uiteindelijk kiest een vakjury per categorie een winnaar. Dit is de nieuwe 'Erfgoed Ster'.</p> <p>Er wordt binnen vijf categorieën gezocht naar deelnemers: Agro & Food, Sociale Kwaliteit, Human Capital, Duurzaamheid en Klimaatadaptatie. Inhoudelijk sluiten deze categorieën aan bij de doelstellingen van de Erfgoed Deal. Er wordt namelijk gezocht naar goede initiatieven op het gebied van klimaatadaptatie, energietransitie en verduurzaming, stedelijke groei en krimp (investeren in een aantrekkelijk vestigingsklimaat en leefbaarheid). Na afloop van het project zal een inspiratieboekje met film worden gemaakt als handreiking voor partijen die een soortgelijke campagne willen beginnen. Tevens is een onderdeel van de aanvraag een 'opstart-pakket' dat dient als leidraad/stappenplan voor provincies en erfgoedorganisaties. Dit is een onderdeel van de afspraken voor de leeromgeving van de Erfgoed Deal.</p>	<p>Het project laat goed zien dat erfgoed meer is dan alleen stenen behouden. Het gaat ook om de mensen achter erfgoed en de potentie als onderdeel van integrale oplossingen voor sociaal-maatschappelijke doelstellingen. Deze aspecten van erfgoed verdienen meer aandacht in de huidige erfgoedpraktijk en worden goed naar voren gebracht in Erfgoed Sterren. Het project draagt bij aan een erfgoedinclusieve uitvoeringspraktijk door de duidelijke boodschap van de campagne dat ondernemers erfgoed en cultuurhistorische kennis in kunnen zetten voor huidige ruimtelijke en maatschappelijke opgaven. De matchingsbijdrage wordt geleverd door de provincie Overijssel. Het Oversticht is uitvoerder en organisator van het project en zijn verschillende partijen zoals Nationaal Restauratiefonds en RCE die inhoudelijke kennis op thema's inleveren. De beoogde doelgroep voor de leeromgeving is breed al zal deze wel heel goed benaderd moeten worden. De campagne wil aantonen dat het voor iedereen loont om met een andere bril naar erfgoed te kijken en dit niet alleen als een (beperkende) conditie te zien. Het project is goed opschaalbaar. Het gedachtegoed en de aanpak achter de campagne kan worden overgenomen door andere provincies of worden ingezet voor andere maatschappelijke opgaven. Tegelijk is de stuurgroep van mening dat het bereik - ten opzichte van andere projecten - minder groot is, en moeilijker te definiëren valt. Dat heeft met name te maken met de begeleiding en de nazorg; deze zal vooral op individueel niveau plaatsvinden waardoor de impact op langere termijn minder goed is in te schatten.</p> <p style="text-align: center;">BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – ONVOLDENDE MIDDELEN</p>

marke
lokaal
GEWOON MET ELKAAR

ERFGOED
STERREN

Erfgoed Sterren
Overijssel

PROJECTNAAM EN FINANCIERING	BESCHRIJVING	BEOORDELING
<p>KUSTEN VAN HET IJSSELMEER</p> <p>OMGEVINGSVISIES</p> <p>Kosten erfgoedinclusief maken: € 515.000</p> <p>Gevraagde rijksbijdrage (47,5%): € 245.000 (47,6%)</p> <p>Matching: € 270.000</p> <p>Overheden die matchen: Provincie Flevoland (indiener) Provincie Fryslân Provincie Noord-Holland Provincie Overijssel</p> <p>Overige partners die bijdragen: Inzet op financiering gezamenlijke overheden en deelnemende partners Agenda IJsselmeergebied</p>	<p>De IJsselmeerkust is een samenhangend geheel van verschillende kustgebieden met kwaliteiten op ecologisch, cultuurhistorisch en ruimtelijk vlak. Langs de IJsselmeerkust vinden de komende tijd tal van ontwikkelingen plaats op het gebied van onder meer waterveiligheid, natuurontwikkeling, recreatie en energieopwekking. Bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en bestuurders zien hierbij prachtige kansen, maar vragen zich ook af hoe ontwikkelingen bijdragen aan toename van kustkwaliteit en het behoud van samenhang en eigenheid. Deze partijen zijn verenigd in de IJsselmeeragenda. In dit project Kusten van het IJsselmeer gaan overheden en maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit de bewustwording te vergroten van de (erfgoed)kwaliteiten van de kustlandschappen bij zowel professionals als bij het publiek. In het project wordt gekozen voor een campagnebenadering in de periode 2021 t/m 2023. Het erfgoed van de voormalige Zuiderzeekust (de oude kustlandschappen) en de nieuwe kust van de IJsselmeerpolders (ingenieurskunst) vormen daarbij het uitgangspunt. In een periode van ongeveer twee-en-een-half jaar gaat een karavaan in estafette rondom het IJsselmeer, waarbij (lokale) partijen worden uitgedaagd om met praktische opgaven aan de slag te gaan. Dit wordt gefaciliteerd met werkmethode en inhoudelijke kennis over erfgoed en ruimtelijke kwaliteit in lokale werkplaatsen en ateliers. De organisatie verbreedt de opgave door te zoeken naar koppellende belangen en het inzetten van de culturele (of cultuurhistorische) bagage van het gebied in relatie tot het IJsselmeer als geheel. Het project verbindt de campagne aan een publieksactiviteit waarbij met behulp van verschillende kunstvormen de kwaliteit van de kust voor een groter publiek in de spotlights wordt gezet (zoals eerder gedaan met de kaart van Noord-Holland). De organisatie zoekt naar goede initiatieven via aanmelding en inschrijving en gaat ook zelf op pad.</p>	<p>Hoofddoel van de campagne ‘Kusten van het IJsselmeer’ is het inzetten van erfgoed als kans om actuele ruimtelijke opgaven in het IJsselmeergebied te inspireren en wind in de zeilen te geven. Erfgoed wordt in het begin van het proces ingebracht als identiteitsdrager. Het project sluit daarmee goed aan bij de doelen van de Erfgoed Deal en heeft voldoende maatschappelijke relevantie. De methodiek en aanpak is opschaalbaar en kan als voorbeeld of inspiratie dienen bij omgevingsvisies in andere gebieden. Het is een participatief project in voorbereiding op de omgevingsvergunning, maar kan met name worden ingezet als latere input voor de omgevingsvisie voor de gebieden. Draagvlak is er vanuit alle partners van de IJsselmeeragenda. Voor de leeromgeving wordt ingezet op kennisdeling door ervaringen van elders te etaleren op weer nieuwe plekken, ter inspiratie en voor de bevordering van de bewustwording van het belang van kustkwaliteit. Het uiteindelijke resultaat is onder andere een gezamenlijke manifestatie waarin de resultaten worden gevierd. De campagne dient als voorbeeld voor vergelijkbare gebiedsopgaven in andere delen van ons land. De methodieken die worden ontwikkeld worden breed gedeeld door middel van bijeenkomsten, artikelen en eventueel beeldmateriaal. Ook wordt het vraagstuk van kustkwaliteit bij een brede groep geagendeerd en bewustwording gestimuleerd van het belang van samenhang en omgevingskwaliteit. Daarom past dit project goed binnen de ondersteunende lijn Omgevingsvisie van de Erfgoed Deal. De kracht van het project ligt met name in de kans om beleid en voeten nu echt naar de uitvoering te krijgen. Door de vorm van het project zullen op een laagdrempelige manier bewoners, ambtenaren, belanghebbenden, bestuurders en experts bij elkaar gebracht worden.</p> <p>De stuurgroep vraag zich af of naast de successen ook minder goede voorbeelden gedeeld kunnen worden, zodat van elke aanpak geleerd kan worden en geeft het programmabureau de opdracht mee hier verder uitwerking aan te geven met de aanvragers.</p> <p>BESLUIT STUURGROEP: POSITIEVE BEOORDELING – TOEKENNING € 245.000 (waarvan € 193.550 decentralisatie-uitkering en € 51.450 in btw-compensatiefonds)</p>

KUSTEN VAN HET IJSELMEER

ARGUMENTATIE EN MOTIVATIE

Argumentatie en motivatie

Nadat de projecten zijn beoordeeld en onder de thema's zijn geplaatst, is de volgende stap het vormgeven van het totale uitvoeringsprogramma. Hier is de portfoliobenadering van belang. Dat houdt in dat gedurende de gehele looptijd van de Erfgoed Deal een set projecten moet ontstaan die onderscheidend zijn ten opzichte van elkaar, verschillend zijn in thematiek en aanpak, en waarbij tevens wordt gelet op landelijke spreiding en spreiding tussen stad en landelijk gebied. Er is per thema een beoogd maximum aan financiële middelen. De middelen zijn geen doel op zich, het gaat erom dat het uitvoeringsprogramma bijdraagt aan het bereiken van een erfgoedinclusieve uitvoeringspraktijk.

Thema klimaatadaptatie

Binnen het thema klimaatadaptatie zijn deze ronde zes projecten ingediend. We merken dat dit thema buitengewoon relevant is en de combinatie van wateropgave en erfgoed tot goede en bijzondere aanvragen heeft geleid. De hoeveelheid aan projecten laat zien dat er veel kansen zijn voor het koppelen van de klimaatopgave aan erfgoed.

We zien onder dit thema met name projecten waarin wateroverlast en droogte centraal staan. Er ligt een opgave voor het vernatten van grote natuurgebieden. Polders en dorpen hebben last van het water en zijn aan het nadenken over bijvoorbeeld het ontkluisen van

beken. Een maatschappelijk relevant thema is de droogte op buitenplaatsen en landgoederen.

We zien vier projecten die naadloos aansluiten bij de ambities van het programma. Als eerste de aanvraag van stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL). Hier worden landgoederen bij elkaar gebracht rondom een actueel thema. Partijen gaan monitoren, uitvoeren én plannen ontwikkelen en zetten sterk in op het lerend vermogen. Dit sluit aan bij het rapport 'Aanhoudend Droog' van de Inspectie voor Overheidsinformatie en Erfgoed. Ook het project Watermolenlandschappen voert precies uit waar het programma voor is opgezet, namelijk het integreren van een wateropgave door het gebruik van het historische landschap. Oude manieren en gebruiken worden ingezet om een hoger peilbeheer te realiseren. Uniek is hier, dat na vele jaren praten, het waterschap een belangrijke partner is. In veel gebieden in Nederland met zandgronden speelt deze problematiek waardoor het opschaalbaar is en tegelijkertijd leerzaam.

Zowel het project Bleken van Losser als Nieuw Drassig Land (gemaal Terwolde) zetten beiden erfgoed in om een klimaatoplossing te versterken. In Losser wordt de droogteopgave van het dorp gebruikt om de historische parels aan elkaar te verbinden en een beek terug te brengen. Dit gebeurt met elan waardoor het gebied naast klimaatadaptief ook aantrekkelijker wordt gemaakt. Bij het project van het gemaal in Terwolde zien we dat er nu al grote stappen zijn gezet, vanaf het eerste moment dat gesproken werd over sloop tot nu. De oplossingen voor peilbeheer van de polder en het

vasthouden van het water worden op een erfgoedinclusieve manier uitgevoerd waardoor het landschap nog beter beleefbaar én leefbaar wordt. Beide projecten zijn voorbeelden van het gedachtegoed van het programma. Bij Terwolde ligt nog wel een verbeterpunt om de leeromgeving verder met het programmabureau uit te werken, en voor Losser geldt dat we kansen zien om de waterschappen financieel te laten bijdragen en de omringende gemeenten te laten leren van het project middels een goed doordacht platform of leeromgeving. Beide projecten worden in de categorie voor verbetering geplaatst.

De laatste twee aangevraagde projecten binnen het thema klimaat zijn beoordeeld en onvoldoende geschikt gevonden voor een bijdrage. Beide projecten ontvangen daarover een uitgebreide argumentatie en zijn buiten dit uitvoeringsprogramma gehouden.

Kortom: Voor het thema klimaat geldt dat we vier goede projecten hebben die alle vier mogelijk in aanmerking komen voor een bijdrage. Vanwege de maatschappelijke relevantie en vanwege de opschaalbaarheid van beide projecten gaat de voorkeur uit naar de projecten Klimaatbestendige KBL en Watermolenlandschap. De projecten Bleken van Losser en Nieuw Drassig Land zijn beiden voor verbetering vatbaar, in de beoordeling is specifiek aangegeven waar de stuurgroep kansen ziet. De beide gehonoreerde projecten worden lager vastgesteld dan aangevraagd. Zij hebben hier hun akkoord op gegeven met de nadruk dat met deze beperktere middelen uitvoering van het project zeker doorgang vindt.

Thema energietransitie & duurzaamheid

In de eerste ronde van het programma is geconstateerd dat er nog niet veel aanbod is geweest van duurzaamheidsprojecten. Deze ronde zijn we met twee bijzondere projecten in gesprek geraakt. Het zijn projecten die heel sterk de duurzaamheidsopgave combineren met het erfgoed. Als eerste het project Forteiland Pampus. Hier wordt erfgoed optimaal ingezet voor het verduurzamen van het fort en worden de ingrepen die nodig zijn om te verduurzamen een nieuwe tijdsloop van het fort, zoals zonne-energie opwekken op een oud kolenveld. Er is een indrukwekkende lijst met partners binnen het project en de opschaalbaarheid is groot: niet alleen forten kunnen van deze opgave leren maar ook voor veel ander gebouwd erfgoed is dit project een proeftuin hoe erfgoed en duurzaamheid naadloos in elkaar kunnen overgaan.

Ook het project Meester van der Heijden groeve is bijzonder. Het is een aardkundig monument met daarin archeologische waarden uit de Bronstijd, die beschermd moeten worden tegen de elementen. Indiener provincie Zeeland wil dit bereiken door er een goed ontworpen zonnepanelendak overheen te bouwen. De opbrengst van de zonnepanelen komt direct ten goede aan inwoners van het naastgelegen dorp Nieuw Namen. Hier worden lef, de kracht van het iconisch ontwerp, duurzaamheid en archeologie met elkaar verbonden. Juist voorbeelden als deze, het op een acceptabele manier inpassen van zonnepanelen in een waardevol landschap, dragen bij aan de doelen en ambities van het programma. Wat het project ook bijzonder maakt is dat dergelijke aardkundige en archeologische monumenten

normaliter geen vruchtgebruik kennen, maar na uitvoering van dit project dat wel krijgen.

Kortom: Beide projecten zijn een goed voorbeeld van het erfgoedinclusief maken van een duurzaamheidsopgave. In het kader van spreiding is op te merken dat de groeve een project is in de provincie Zeeland, en dat ontbrak nog. Forteiland Pampus wordt het tweede project in de provincie Noord-Holland, die naast Wetlands nu nog een mooi project heeft in het kader van klimaat en duurzaamheid. Beide projecten worden opgenomen in het portfolio van het programma.

Thema stedelijke groei & krimp

Binnen het thema Stedelijke groei & Krimp zijn vijf projecten ingediend. We zien steeds meer projecten op dit thema. De grootste opgave binnen dit thema is om in vaak grote en stevige gebiedsontwikkelingen een rol te vinden voor de ambities van de Erfgoed Deal en dat die ambities meer zijn dan een druppel op een gloeiende plaat. Bij grootschalige gebiedsontwikkelingen is dat niet altijd even makkelijk.

Het eerste project is Waddenkust K(l)eigoed van de provincie Fryslân. Daar ligt een goed doordacht en zorgvuldig plan waar gezocht wordt of het mogelijk is erfgoed en bijzondere locaties in te zetten voor de actuele krimpogave in dat gebied. Het project is goed opschaalbaar naar overige krimpgebieden en het betreft een actuele opgave. De provincie kiest voor een goede begeleiding en uitvoering en met name het onderdeel participatie is indrukwekkend, aangezien de kracht vanuit de dorpen startpunt is van deze gebiedsgerichte ontwikkeling.

Het project Bossche Stadsdelta sluit goed aan bij het programma en geeft aan dat de gemeente krachtig inzet op een gebiedsontwikkeling waar kwaliteit, erfgoed en een goede waterbalans de belangrijkste pijlers zijn. De vraag is mede om te investeren in de sloop, verplaatsing en herbouw van de brug, om daarmee de erfgoedwaarde en het erfgoedinclusieve van de rest van het gebiedsontwikkelingsproject mogelijk te maken. De sloop van de brug is daarmee een vliegwieltje voor een goede gebiedsontwikkeling. De matching is voor dit project wel in zicht maar nog niet gereed. De verwachting is dat de raad dit in december 2020 vaststelt. Daarnaast zijn er nog vragen bij het lerend effect en de opschaling van dit project. Matching is niet verplicht, maar omdat er voldoende projecten zijn waar wel aan de matchingsvraag is voldaan en er sprake is van overvraag wordt dit project op dit moment niet gehonoreerd en geplaatst onder de categorie voor verbetering.

In het project Toekomst schoolgebouwen Nieuwegein zien wij potentie voor aansluiting bij het programma. De opgave om gebiedsgericht scholen te inventariseren en door onderzoek te laten zien dat deze een toekomst hebben met behoud van het gebouw wordt gezien als een zeer relevante opgave. Veel groeikernen in Nederland hebben deze problematiek en derhalve is de opgave opschaalbaar. Tegelijkertijd heeft de gemeente Nieuwegein een huisvestingsvraag voor de toekomst van al hun scholen binnen de gemeente. Ze doen dat met het uitgangspunt dat de gebouwen behouden blijven. Er is nog geen overtuiging dat alle kosten die worden opgevoerd ook erfgoedinclusief zijn, immers de gemeente staat aan de lat voor een huisvestingsplan voor de scholen in de eigen gemeente. Indirect wordt

gevraagd om een huisvestingsprogramma op te leveren, terwijl het programma bedoeld is om het erfgoedinclusieve van deze opgave mee te financieren. Er ligt een overtuiging dat dit in potentie een goed project is en dat er nog zorgvuldig naar de kosten gekeken kan worden. Naar aanleiding van de pitch is geadviseerd zorgvuldig te kijken naar deze kosten, daar is bij de indiening (nog) geen gevolg aan gegeven. Voor de manifestatie wordt geadviseerd op zoek te gaan naar andere fondsen. Het project wordt in de categorie voor verbetering geplaatst.

Het project Noordoostpolder heeft alles in zich om op termijn goede aansluiting te vinden bij het programma. Ook dit project zet net als Waddenkust K(I)erfgoed erfgoed in om krimp aan te pakken. Het is alleen in de aanvraag nog niet duidelijk genoeg naar voren gekomen waarom dit in potentie helpt bij het afvlakken van krimp. Een fietspad is goed voor de bewoners en recreatie, maar we missen de koppeling met een goed doordacht begrip van erfgoed. Het belangrijkste argument om dit project onder de anderen te plaatsen is dat we nu nog geen vat hebben op het precieze ontwerp en de uitvoering wordt vooruitgeschoven naar een volgende fase waarin een projectleider ermee aan de slag gaat. De concrete uitwerking mist nog. Hierdoor is onduidelijk waar nu precies aan wordt bijgedragen met de programmamiddelen en wat het beoogde effect daarvan is. Dit project wordt derhalve in de categorie voor verbetering geplaatst.

Het laatste aangevraagde project binnen het thema Stedelijke groei en krimp is beoordeeld en onvoldoende geschikt gevonden voor een bijdrage. Dit project heeft

een uitgebreide argumentatie ontvangen en is buiten dit uitvoeringsprogramma gehouden.

Kortom: Binnen dit thema wordt het project K(I)erfgoed opgenomen in het portfolio.

Thema's kennis & dialoog en omgevingsvisie

Binnen de ondersteunende lijnen zijn drie projecten ingediend. Onder het thema kennis en dialoog zijn twee projecten ingediend en onder het thema omgevingsvisie is één project ingediend.

Het omgevingsvisieproject gaat over het gehele IJsselmeerkustgebied. Op een toegankelijke en laagdrempelige manier zet dit project de kwaliteiten van dit gebied op de agenda. De visie van het gebied is vastgesteld, en wat dit project uitermate goed doet, is de visie omzetten in concrete acties, namelijk met elkaar op die locaties in gesprek gaan over kwaliteit en interventies. Daarmee bundelen ze kennis en wordt op een integrale en toegankelijke manier het gesprek op de juiste plek gevoerd. Tussen gemeenten, ambtenaren, bewoners, gebruikers en specialisten. Het project valt daarmee ook deels onder kennis en dialoog.

Het project Erfgoed Sterren is een goed doordacht en aansprekend project waarmee op een sterke manier erfgoed wordt verbonden aan ondernemerschap en de transitieopgaven die spelen in de provincie. De aanpak om dit als prijsvraag in te zetten is bewezen werkbaar en derhalve is dit een project dat aansluit op de ambities van het programma. Ook het sterk inzetten op nazorg

van de deelnemers en de campagne-achtige benadering wordt als positief gezien.

Het project Leerstoel wordt gezien als een kans om de thematiek behorende bij de thema's van het programma te koppelen aan het onderwijs. De leerstoel zit goed in elkaar en voorziet in een behoefte, immers ze hebben hun plek in Wageningen veiliggesteld. Tegelijkertijd ontbreekt het nog aan een gezicht van de leerstoel, de beoogde hoogleraar is nog niet bekend. Dat wordt gezien als een risico, er zal een drijvende kracht moeten komen achter deze leerstoel. Gezien de overvraag en de tijd die dit project nog nodig heeft om deze persoon aan te trekken, is ervoor gekozen om dit project nu geen uitkering te verlenen maar de tijd te geven dit af te ronden. Dat biedt in deze ronde ruimte voor projecten met meer zekerheid. Dit project wordt derhalve onder de categorie voor verbetering geplaatst.

Kortom: Gegeven het feit dat in de eerste ronde meer middelen zijn uitgegeven aan de ondersteunende lijnen, kiest de stuurgroep er voor deze ronde minder projecten in de ondersteunende lijnen te honoreren. Het project Kusten van het IJsselmeer wordt in het portfolio opgenomen. Voor dit project wordt gekozen vooral vanwege de gebiedsgerichtheid, het groot aantal partners, de impact die wordt verwacht van dit project en het omzetten van een visie naar een concrete aanpak en campagne. Het project Erfgoed Sterren is als goed beoordeeld. Wanneer er meer middelen beschikbaar waren geweest had dit project deze ronde een bijdrage ontvangen.

CONCLUSIE

Op basis van deze argumentatie en motivatie is gekomen tot een integraal uitvoeringsprogramma waarbinnen alle thema's waardevolle projecten zijn opgenomen die bijdragen aan de ambities van de Erfgoed Deal. De projecten worden door deze toekenning opgenomen in het portfolio Erfgoed Deal en gaan werken als voorbeeld en worden door het programma in de etalage gezet. De uitkering wordt in december 2020 aan de projecten overgemaakt.

Binnen alle thema's zijn goede voorbeelden in het uitvoeringsprogramma geplaatst die ook in de aankomende jaren inspirerend zullen werken voor projecten die bijdragen aan een erfgoedinclusieve uitvoeringspraktijk.

Geconcludeerd kan worden dat er naast deze zes projecten nog één project is die direct bijdraagt aan de ambities van de Erfgoed Deal maar die nu vanwege het tekort aan middelen niet kan worden uitgekeerd (Erfgoed Sterren). Daarnaast is er nog een zestal projecten waar we in meer of mindere mate kansen zien om op een later moment in aanmerking te komen voor een bijdrage. In bijgevoegde tabel is dit inzichtelijk gemaakt. De plek in de kolom is op basis van de beoordeling. Drie projecten zijn afgewezen omdat zij onvoldoende aansluiten bij de ambities van de Erfgoed Deal.

We krijgen vele verzoeken tot gesprek en we zien ontzettend veel partijen met mooie initiatieven en goede projecten. Dat betekent dat het programma en de

ambities die daaraan ten grondslag liggen aanslaan bij provincies en gemeenten. Dat merkt het programmabureau ook: er zijn meer indieningen dan verwacht. De verwachting is dat de beschikbare middelen voor het programma tot en met 2022 ruimschoots bedeed kunnen worden.

Projecten die in de categorie positieve beoordeling onvoldoende middelen of de categorie voor verbetering zijn opgenomen kunnen de volgende ronde opnieuw hun project aanmelden bij het programmabureau van de Erfgoed Deal. De positie in dit uitvoeringsprogramma biedt geen garanties voor de toekomst. In elk uitvoeringsprogramma worden opnieuw de projecten beoordeeld ten opzichte van elkaar en bekeken aan de hand van het afwegingskader.

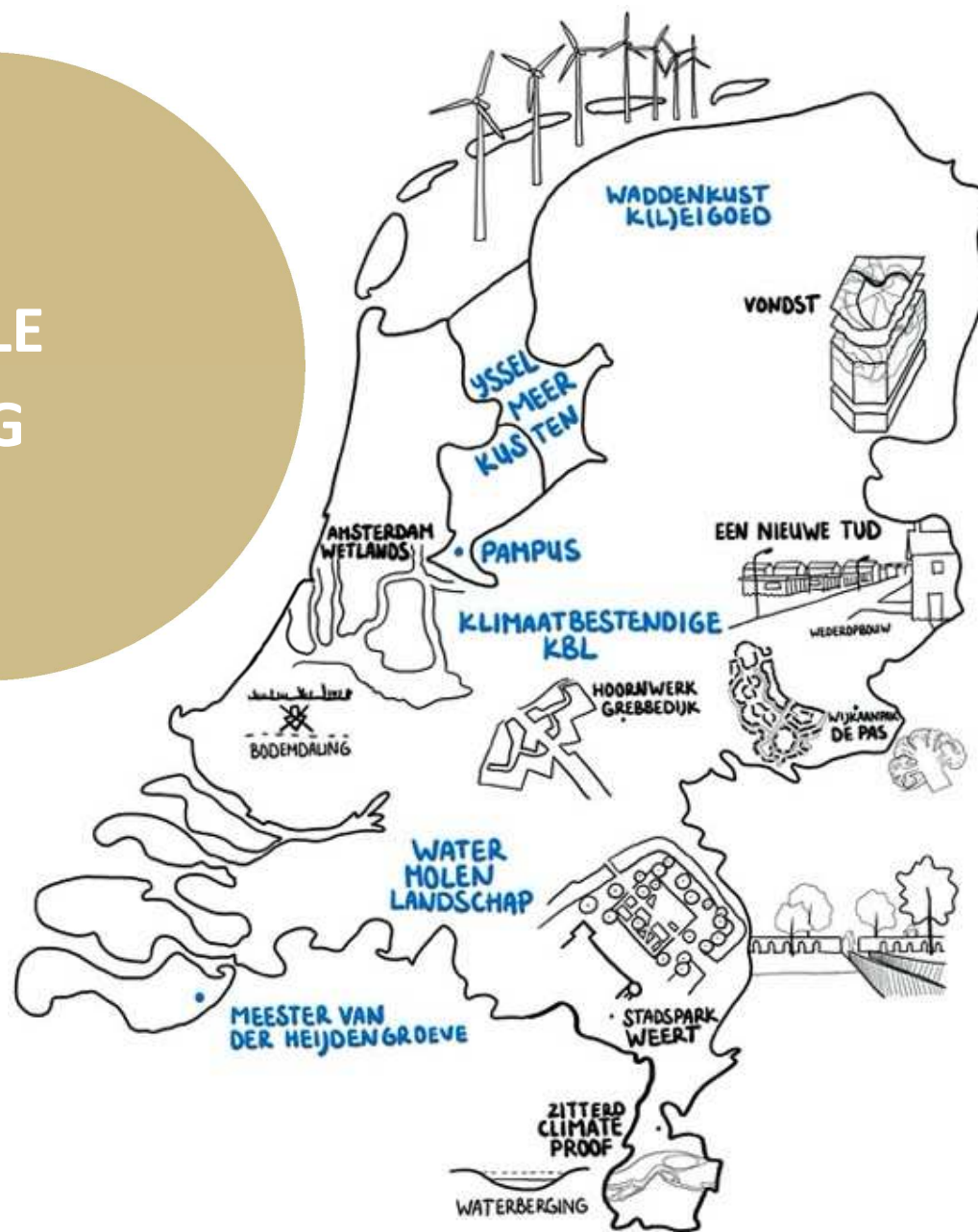
CATEGORIE	MOTIVERING	PROJECTNAAM	BEDRAGEN (EXCL. MATCHING)
POSITIEVE BEOORDELING TOEKENNING	Deze projecten zijn positief beoordeeld en ontvangen een bijdrage voor het project	KLIMAATBESTENDIGE KBL	€ 653.000
		FORTEILAND PAMPUS	€ 560.000
		WATERMOLENLANDSCHAP	€ 610.000
		WADDENKUST K(L)EIGOED	€ 464.963
		MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE	€ 327.910
		KUSTEN VAN HET IJSSELMEER	€ 245.000
POSITIEVE BEOORDELING ONVOLDOENDE MIDDELEN	Deze projecten zijn positief beoordeeld en dragen bij aan de doelen van de Erfgoed Deal. De projecten hebben matching. Ze vallen af omdat er onvoldoende middelen beschikbaar zijn.	ERFGOED STERREN	€ 186.000
VOOR VERBETERING	Deze projecten vallen deze ronde af voor de Erfgoed Deal omdat bijvoorbeeld de aanvraag niet compleet is, de matching niet	BLEKEN VAN LOSSER NIEUW DRASSIG LAND LEERSTOEL	€ 612.000 € 752.346 € 369.000

	gereed is of omdat er nog meer gesprek nodig is. Deze projecten kunnen in de toekomst een positieve bijdrage hebben en worden uitgenodigd om met het programmabureau verder in gesprek te gaan.	SCHOOLGEBOUWEN NIEUWEGEIN BOSSCHE STADSDELTA NOORDOOSTPOLDER	€ 555.898 € 500.000 € 661.000
AFGEWEZEN	Deze projecten vallen af voor de Erfgoed Deal omdat ze onvoldoende bijdragen aan de gestelde ambities.	AFGEWEZEN PROJECT 1 AFGEWEZEN PROJECT 2 AFGEWEZEN PROJECT 3	€ 266.000 € 427.500 € 941.000

THEMA	PROJECTNAAM	PROVINCIE
KLIMAAT	HOORNWERK GREBBEDIJK ZITTERD CLIMATE PROOF LANDGOEDEREN KBL WATERMOLENLANDSCHAP	UTRECHT LIMBURG UTRECHT/ZUID-HOLLAND/GELDERLAND NOORD-BRABANT
DUURZAAMHEID	AMSTERDAM WETLANDS FORTEILAND PAMPUS MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE	NOORD-HOLLAND NOORD-HOLLAND ZEELAND
STEDELIJKE GROEI & KRIMP	STADSPARK WEERT WADDENKUST K(L)EIGOED	LIMBURG FRIESLAND
KENNIS & DIALOOG	EEN NIEUWE TIJD WIJKAANPAK DE PAS	GELDERLAND GELDERLAND
OMGEVINGSVISIES	KUSTEN VAN HET IJSSELMEER VONDST	FLEVOLAND/OVERIJSEL/NOORD- HOLLAND/FRIESLAND GELDERLAND/ZUID-HOLLAND/DRENTHE

De tabel hiernaast geeft de regionale spreiding van het portfolio van de Erfgoed Deal weer en behelst alle projecten uit de eerste en tweede ronde.

REGIONALE SPREIDING

Totale spreidingskaart van de projecten in het portfolio van de Erfgoed Deal. Blauw zijn de tweede ronde projecten uit dit uitvoeringsprogramma.

FINANCIEEL OVERZICHT DECENTRALISATIE-UITKERINGEN (DU)

Uitvoeringsprogramma 2^e ronde

PROJECTNAAM	ONTVANGER	DECENTRALISATIE-UITKERING
Forteiland Pampus	Provincie Noord-Holland	€ 560.000
Waddenkust K(I)eigoed	Provincie Fryslân	€ 450.000
Meester van Heijdegroeve	Provincie Zeeland	€ 271.000
Kusten van het IJsselmeer	Provincie Flevoland	€ 193.550
Watermolenlandschap	Provincie Noord-Brabant	€ 610.000
Klimaatbestendige KBL	Provincie Utrecht	€ 515.870
	Storting btw-compensatiefonds gemeente en provincie	€ 261.000
	TOTAAL	€ 2.862.000
	BUDGET	€ 2.744.000
	VERSCHIL	€ 118.000

Totaal bijdrage vanuit het Rijk Erfgoed Deal

UITVOERINGSPROGRAMMA	RIJKSBIJDRAGE
Uitvoeringsprogramma 1 ^e ronde	€ 4.018.000
Uitvoeringsprogramma 2 ^e ronde	€ 2.862.000
TOTAAL 1^e en 2^e ronde	€ 6.880.000

In het uitvoeringsprogramma worden de bedragen genoemd inclusief matching en de voorgestelde decentralisatie-uitkering (DU). Het totaal is de investering die bijdraagt aan het erfgoedinclusief maken van de opgave. In de bovenstaande tabel vindt u de bedragen die door het Rijk aan de gemeente of provincie worden uitgekeerd.

In het uitvoeringsprogramma van de 1^e ronde is een totale investering van 3.702.500 euro opgenomen en een restant van 797.500 euro (0,8 miljoen). Hier was nog geen rekening gehouden met de afronding van interdepartementale overboekingen en met storting in het btw-compensatiefonds. In totaal is 315.000 euro gestort in het btw-compensatiefonds. In de voorbereiding van de 2^e ronde is rekening gehouden met

btw door steeds te vragen naar bedragen inclusief btw en de compensabele btw uit te splitsen. Uiteindelijk is 482.000 euro restant minus 238.000 APK van de 1^e ronde meegenomen naar de 2^e ronde. Het restant van 244.000 euro bovenop de 2.500.000 euro komt uit op 2.744.000 euro beschikbaar voor de 2^e ronde. Het verschil van 118.000 euro wordt gehaald uit de middelen van de volgende rondes.

CONSTATERINGEN EN HOE VERDER

Constateringen

Het programma is nu iets langer dan een jaar onderweg. We zien dat het programmabureau inzet op een laagdrempelige manier om het gesprek aan te gaan met toekomstige projecten. Deze inspanningen hebben deze ronde geleid tot 16 projecten die zijn ingediend voor het tweede uitvoeringprogramma. Dat is gezien de beschikbare middelen aan de hoge kant, waardoor de vraag komt of er op alle projecten ingezet zou moeten worden. Tegelijkertijd brengen deze gesprekken veel, in sommige gevallen is het een voorbereiding op een volgende ronde, een mogelijkheid om kennis te delen of projecten inhoudelijk verder te helpen of aan een bestaand netwerk te verbinden. Het programmabureau krijgt de opdracht scherp in de gaten te houden of de hoeveelheid projecten voor de huidige bemensing van het bureau behapbaar is en blijft. We zien wel dat het grote aantal pitches en de vele bezoeken en beoordelingen van de projecten veel vraagt van de werknemers van het programma. Dit is een constant punt van aandacht. Eerste gesprekken zullen daarom, los van het huidige beleid omtrent het coronavirus, altijd digitaal plaatsvinden. Pas na doorgroning van het project en een mogelijke kansrijkheid voor een volgend uitvoeringsprogramma worden bezoeken op locatie

ingepland. Dit is en blijft voor iedereen een zoektocht die nauwlettend in de gaten gehouden wordt.

Ondanks dat het deze ronde niet gelukt is om alle positief beoordeelde projecten een bijdrage uit te keren is de constatering dat initiatiefnemers het gesprek over het erfgoedinclusief maken van de opgaven als heel waardevol ervaren.

Binnen dit uitvoeringsprogramma wordt 118.000 euro overschreden. De stuurgroep heeft hier een positief besluit over genomen. Dit bedrag wordt overgeheveld uit de middelen voor 2021 die daarmee iets naar beneden worden bijgesteld.

Hoe verder?

Een van de uitgangspunten van het programma is samenwerking en leren. Alle projecten ontvangen daarom in oktober van het programmabureau een digitale uitnodiging voor een kick-off bijeenkomst. In deze bijeenkomsten worden de aanzetten tot de bijdragen voor de leeromgeving verder afgerond en uitgewerkt.

De projecten die in het uitvoeringsprogramma tweede ronde zijn geplaatst komen met elkaar in een interviewprogramma. Hier is van elkaar leren het uitgangspunt.

Dit is allemaal uitgewerkt in het werkplan van het programmabureau en te vinden op www.erfgoeddeal.nl. Op de website zijn ook goede voorbeelden van interviews te vinden met de mensen achter de projecten uit de eerste ronde van de Erfgoed Deal.

De decentralisatie-uitkeringen worden meegenomen in de decembercirculaire van 2020 en naar de provincies overgemaakt.

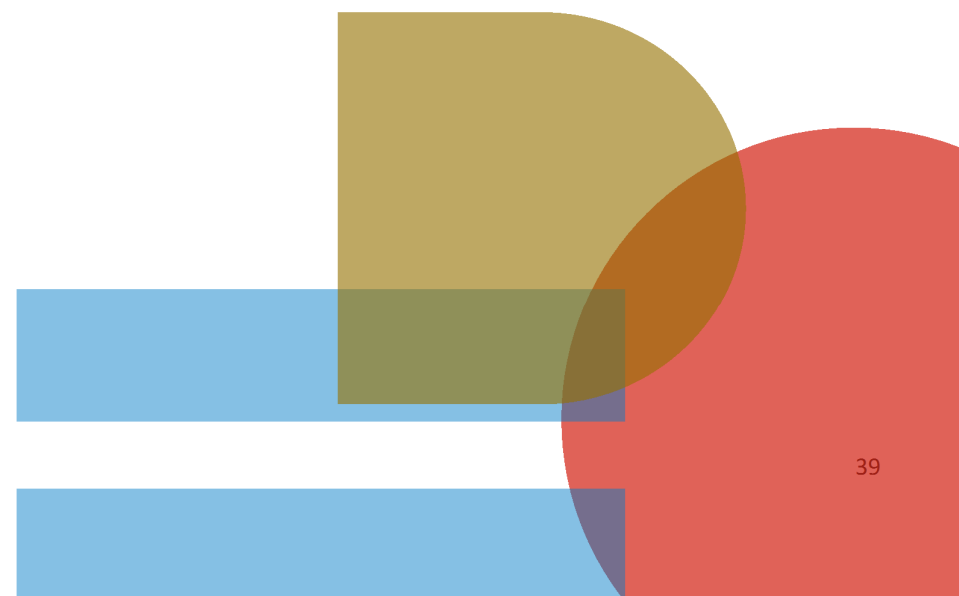
Het programmabureau werkt verder aan een publicatie van deze projecten. Dat doen we in het tijdschrift **DEAL! Erfgoed als vaste waarde voor de toekomst**. Het tweede tijdschrift zal in het voorjaar van 2021 verschijnen en net als de eerste uitgave projecten van de Erfgoed Deal in de etalage zetten.

In december 2020 wordt het jaarverslag gepubliceerd op de website. Hierin worden verdere aanbevelingen voor 2021 gedaan.

Er volgen na dit uitvoeringsprogramma nog vier uitvoeringsprogramma's (en vier indienronden). De looptijd van de Erfgoed Deal is drie jaar en eindigt eind 2022. De werkwijze van het programma en overige informatie over het afwegingskader, aanvragen en contact is te vinden op onze website www.erfgoeddeal.nl.

BIJLAGE OVERZICHT INDIENINGEN 2^E RONDE

PROJECTNAAM	GEVRAAGDE RIJKSBIJDRAGE	MATCHING	TOTAAL INDIENING
KLIMAATBESTENDIGE KBL	€ 779.900	€ 965.100	€ 1.745.000
FORTEILAND PAMPUS	€ 560.000	€ 620.000	€ 1.180.000
WATERMOLENLANDSCHAP	€ 875.000	€ 746.000	€ 1.621.000
WADDENKUST K(L)EIGOED	€ 464.963	€ 516.538	€ 981.500
MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE	€ 327.910	€ 363.000	€ 690.910
KUSTEN VAN HET IJSSELMEER	€ 245.000	€ 270.000	€ 515.000
BLEKEN VAN LOSSER	€ 612.000	€ 677.000	€ 1.289.000
NIEUW DRASSIG LAND	€ 752.346	€ 831.540	€ 1.583.886
ERFGOED STERREN	€ 186.000	€ 206.000	€ 392.000
LEERSTOEL	€ 369.000	€ 330.000	€ 699.000
TOEKOMST SCHOOLGEBOUWEN NIEUWEGEIN	€ 555.898	€ 614.414	€ 1.170.312
BOSSCHE STADSDDELTA	€ 500.000		€ 500.000
NOORDOOSTPOLDER	€ 661.000	€ 731.000	€ 1.392.000
AFGEWEZEN PROJECT 1	€ 266.000	€ 1.352.000	€ 1.618.000
AFGEWEZEN PROJECT 2	€ 427.500	€ 500.000	€ 927.500
AFGEWEZEN PROJECT 3	€ 941.000	€ 1.160.000	€ 2.101.000
TOTAAL	€ 8.523.517	€ 9.882.592	€ 18.406.108

stichting
Kastelen
Buitenplaatsen
Landgoederen

Klimaatbestendige KBL

Kennisprogramma klimaatbestendige aanpak
kastelen, historische buitenplaatsen en
landgoederen - *definitieve versie 23 november 2020*

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Hoofdstuk 1 Aanleiding	5
Hoofdstuk 2 Programma omschrijving	9
Hoofdstuk 3 Erfgoedinclusieve gebiedsopgave	22
Hoofdstuk 4 Programmastructuur	32
Hoofdstuk 5 Leeromgeving	37
Hoofdstuk 6 Financiering	40
Colofon	44

Samenvatting

Nederland is ongekend mooi. Overal zijn plekken waar je onder de indruk komt van landelijke schoonheid. Niet zelden zijn dit plekken met kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen (KBL) – aangelegd in regionale zones. Voor KBL-rijke provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland zijn ze identiteitsbepalende elementen voor de leefomgeving, spreken tot de verbeelding, leveren betekenisvolle bijdragen aan uniciteit van ons landschap en vertegenwoordigen recreatieve waarde.

Het behoeft nauwelijks uitleg – ook deze zomer werden nieuwe records gevestigd. Ons klimaat verandert met omvangrijke en ingrijpende gevolgen van dien. Gevolgen voor de natuur en biodiversiteit, hoger gelegen zandgronden in het oosten en zuiden van het land, beken/sprengen/grachten vallen droog, lage waterstand in rivieren en kanalen, laag grondwaterpeil, verzilting en funderingsproblemen. De urgentie is groot om actieve stappen te zetten om Nederland klimaatbestendig te maken. Zo ook in cultuurhistorisch waardevolle gebieden met KBL.

In plaats van te kiezen voor ‘standaardoplossingen’ is het in deze gebieden juist van groot belang om de maatregelen in te passen in de cultuurhistorische context. Maar ook om op zoek te gaan naar slimme oplossingen door inzichten en aanpassingen uit het verleden te combineren met moderne mogelijkheden en technologieën. Klimaatveranderingen zijn immers niet nieuw. Ook in het verleden heeft de mens zijn omgeving voortdurend aangepast aan weersomstandigheden. Het is daarom van belang om inzichten vanuit en gedane aanpassingen in het verleden in te zetten in combinatie met hedendaagse mogelijkheden. Denk aan inzicht in waterhuishouding door oude kaarten, toegepaste watersystemen als sprengen, beeklopen of vloeiwiden, maar ook beplantingstechnieken.

Kennisontwikkeling- en deling over cultuurhistorisch verantwoorde klimaatadaptatie staan centraal. Op basis van provinciale proeftuinen in Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland worden kennis en ervaring verzameld en gedeeld met andere KBL-eigenaren in Nederland en andere bij dit vraagstuk betrokken partijen. Tevens levert het Kennisprogramma een voorbeeld stellende en stimulerende bijdrage aan hoe er goed een meewegende en inspirerende factor is in provinciaal en regionaal klimaatbeleid. Met als resultaten:

<i>Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</i> <ul style="list-style-type: none"> Inzicht voor eigenaren/beheerders, waterschappen, beleidsmakers e.a. en trends & ontwikkelingen 	Inventariserend
Uitvoering klimaatplan ‘Klimaatrobuust watersysteem Zeisterbos’	Oplossend
Voorstellen tot klimaatplannen voor KBL in ‘Samen effectief droogte bestrijden’ en H2O landgoederen Analyse <i>best practices</i> landgoederen Baakse Beek	Inventariserend en oplossend
Stroomschema <ul style="list-style-type: none"> Methodologische aanpak Overzicht aan mogelijke oplossingen Financiële gegevens 	Oplossend
Dialogoog tussen bij er goed en klimaat betrokken partijen en organisaties – voorbeeld stellende werking hoe er goed ingebed en meegewogen kan worden in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid	Oplossend/inspirerend
Leeromgeving om kennis en ervaring continu te delen	Oplossend/inspirerend

Hoofdstuk 1

Aanleiding

Uiteenlopend onderzoek toont aan dat ons klimaat verandert en weersextremen zich vaker voordoen, zoals extreem zware stormen, langere periodes van droogte en hoge temperaturen, excessieve regenval, verrassende nachtvorst en verstoring van seizoenen (zachtere winters en hetere zomers). Zulke weersextremen leiden meer en meer tot problemen in de vaak eeuwenoude tuinen en parken van kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen (KBL). In dit hoofdstuk geven we een korte toelichting op de urgente aanleiding tot het voorliggende programma, dat aansluit op het hoofdthema 'Klimaatadaptatie' en de ondersteunende lijn 'Kennis en Dialoog' van de Erfgoeddeal.

'Zorgelijk: zo droog als nu is het normaal pas in augustus'

Zo kopte een artikel in Het Parool op 25 mei 2020. Dergelijke artikelen verschijnen op dit moment met regelmaat in de media. Het voorjaar 2020 is zo droog dat zich nu al problemen voordoen die normaal gesproken pas in de zomer voorvallen.

Al eind april 2020 gingen bij Waternet alle alarmbellen af vanwege de droogte. In het riviertje de Geer bij Wilnis moest in allerijl een dam worden gebouwd om de natuur rond de Vinkenveense Plassen te beschermen tegen het brakke, voedselrijke water dat binnenstroomde. 'Dat was wel heel apart', zegt een woordvoerder. 'Dit kwam heel vroeg'.

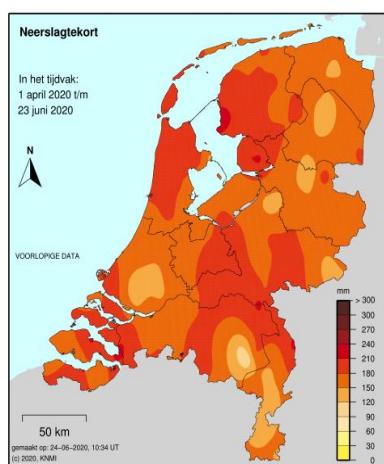
Klimaatverandering

Op 2 juni 2016 sprak weerman Gerrit Hiemstra in het NOS Journaal de legendarische woorden 'Welkom in het nieuwe klimaat'. Hij deed dit naar aanleiding van noodweer in Noord-Brabant en Limburg. Op basis van klimaatscenario's voorspelde het KNMI destijds meer extreme weersituaties, waarbij rekening gehouden moest worden met hogere temperaturen, een sneller stijgende zeespiegel, nattere winters, heftigere buien en kans op drogere zomers. Vier jaar later kijken we terug op een algehele langdurige en zeer droge en warme zomer in 2018. In de zomer van 2019 was er sprake van een wisselend beeld; met op 25 juli 2019 de hoogst gemeten temperatuur van 40,7 graden en een tweedeling qua neerslag. Het oosten beleefde bij herhaling een zeer droge zomer. In het westen van ons land was het veel natter. Daarmee is de aankondiging van Gerrit Hiemstra meer en meer de nieuwe realiteit geworden.

Droogte in plaats van watertekort

Voorheen sprak men van watertekorten, nu spreekt men van inzettende droogte. Met alle gevolgen, vooral voor de natuur en biodiversiteit die het water aan het begin van het groeiseizoen hard nodig hebben. De natuur loopt weken vroeger uit dan normaal doordat de maand april steeds warmer wordt. Dan is er veel water nodig en dat is er lang niet voldoende. Sterker nog, er is steeds minder water. Door de hogere temperaturen verdampt er meer vocht én tegelijk doet de uitlopende natuur een sterker beroep op de watervoorraad die wel voorhanden is. Hierdoor is het neerslagtekort, dat in het voorjaar ontstaat, tijdens de zomer niet meer weg te werken. Het tekort aan regen in mei 2020 is groter dan in het recordjaar 1976.

Nederland is goed in water afvoeren, maar moet leren water te bergen

Droogtemonitor van het KNMI

Diverse en grote gevolgen

Naast de gevolgen voor de natuur, heeft de droogte vooral op de hoger gelegen zandgronden in het oosten en het zuiden van het land grote gevolgen. Hier wordt geen water aangevoerd vanuit de grote rivieren. Beken vallen daarom droog. De landbouw heeft het zwaar omdat voor het derde jaar op rij nauwelijks neerslag valt. Het is in delen van Limburg en de Veluwe verboden om akkers te bevoeien. Daarnaast leidt droogte tot een lage waterstand in rivieren en kanalen, een laag grondwaterpeil, veendijken kunnen uitdrogen, er is meer kans op natuurbranden en kan het effect hebben op de hoeveelheid en kwaliteit

van drinkwater. Daarnaast leidt droogte tot verzilting en tot verzakkingen van gebouwen door funderingsproblemen. Kortom, de gevolgen zijn omvangrijk, veelal onomkeerbaar en ingrijpend en vragen om maatregelen.

Kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen (KBL)

*Drooggevallen slingerivier Huis Landfort, Megchelen (Gelderland)
(@ René Dessing)*

De warme en droge zomers van 2018 en 2019 vormden voor sKBL de aanleiding om een landelijk onderzoek te verrichten naar de effecten van de klimaatveranderingen voor KBL. Kort samenvattend blijkt uit het onderzoek, dat veel eigenaren van dit monumentale erfgoed (rood, groen en blauw) zich grote zorgen maken over de gevolgen van de klimaatomstandigheden voor monumentale tuinen en parken. Dit in samenhang met klimaatbestendige

oplossingen. In 2018 waren de gevolgen vooral op korte termijn te merken. Denk hierbij aan bij jonge aanplant, struiken, gazons en een laag grondwaterpeil. In 2019 werden de lange termijn gevolgen zichtbaar zoals afnemende vitaliteit van bomen (vooral beuken, eiken en

naaldbomen) met toenemende risico's rondom stabiliteit en dus veiligheid. Maar ook de aantasting van zichtlijnen van het historische landschap tot gevolg. De aanwezigheid van schadelijke insecten voor het naaldbomenbestand is door de hoge temperaturen eveneens een gevolg. Maar ook watertekorten door blijvend lage waterstanden en wateroverlast door hevige regenval. De zorgen van eigenaren over de toekomst van hun (moes-) tuin, park en/of bos nemen enkel maar verder toe. De roep om kennis van een klimaatbestendige aanpak voor het monumentale erfgoed, dat samenhangt met KBL, is groot. Er is kennis nodig voor het uitvoeren van effectieve monitoring en effectmeting. Zo kan deze problematiek goed en geografisch in kaart worden gebracht waarna ook beter vastgesteld kan worden wat passende maatregelen zouden zijn voor te reguleren watersystemen en meer droogteresistente beplantings- en bomensoorten. Bovendien kan die kennis en ervaring worden benut om tot integrale samenwerking te komen tussen betrokken organisaties in een groter gebied.

Groen erfgoed en klimaat

31 augustus 2020 verscheen het Inspectierapport 'Aanhoudend droog' van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. Hierin wordt gesteld, dat overheden cultuurhistorische waarden ten tijde van droogte niet altijd meenemen in de belangenafweging.

- Zowel op landelijk als op provinciaal niveau wordt het belang van groene monumenten niet altijd direct onderkend door beleidsmakers die zich met het klimaat en de verdeling van het schaarse water bezig houden.
- Op regionaal niveau is soms te weinig afstemming tussen monumenteneigenaren, provincies en waterschappen. Bij de zogenaamde regiotafels droogte, waar waterschappen en provincies besluiten nemen ten tijde van acute droogte, zijn erfgoedambtenaren meestal niet betrokken.
- Waterschappen en eigenaren van groene monumenten zijn onbekend met de mogelijkheden die de verdringingsreeks voor oppervlaktewateren biedt om tijdens belangenafwegingen ook rekening te houden met groen erfgoed.

Bovendien geeft het rapport een aantal aanbevelingen aan zowel eigenaren als overheden en waterschappen om structureel meer rekening te houden met groene monumenten bij droogte. Zoals het ontwikkelen van droogtebeleid voor groene rijksmonumenten, meer aan preventie te doen zoals herstel oude beken en wateropvang, gezamenlijk naar oplossingen zoeken, meewegen/meenemen van erfgoed bij regionale droogtetafels en gemeentelijke klimaatstresstesten en structurele monitoring van gevolgen van droogte op groen erfgoed.

Aangezien de aanbevelingen naadloos aansluiten op de doelen en resultaten van voorliggend Kennisprogramma, reageerde minister Van Engelshoven, in een door sKBL met haar gevoerd gesprek d.d. 2 september 2020, dan ook instemmend met deze gezamenlijke aanvraag. Bewustwording en kennisdeling zijn essentieel bij een goed beheer van groene monumenten, die vaak zo kenmerkend en bepalend zijn voor het Nederlandse landschap.

Hoofdstuk 2

Programma omschrijving

De urgentie is groter dan ooit. Voor sKBL is er alle reden om te starten met een *Kennisprogramma Klimaatbestendige aanpak voor kastelen, historische buitenplaatsen & landgoederen*. Een programma dat nauw aansluit op de behoeften van eigenaren/beheerders, maar ook bijdraagt aan het inbedden van erfgoed in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid. In dit hoofdstuk volgt een nadere omschrijving van het programma.

Verwevenheid van Erfgoeddeallijnen

In het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* zijn twee lijnen van de Erfgoeddeal met elkaar verweven, namelijk het hoofdthema *Klimaatadaptatie* en de ondersteunende lijn *Kennis en Dialoog*. Er wordt gewerkt aan het vergaren, ontwikkelen en delen van kennis door het opzetten van een *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*, maar ook door in provinciale proeftuinen in de praktijk klimaatstappen uit te voeren en kennis te toetsen. Deze koppeling van lijnen, maar ook van projecten en een groot aantal samenwerkingspartners, is de kracht van deze Erfgoeddealaanvraag.

Doel

De overkoepelende programmadoelstelling is het vergaren, ontwikkelen, uitproberen en delen van kennis voor een klimaatbestendige aanpak voor KBL met aandacht voor:

- **Inzicht en analyse**
Het verzamelen van relevante data over de omvang (geografisch, financieel, verschillen, kennisniveau) van de problematiek.
- **Uitvoering**
Ervaring en kennis opdoen door in de uitvoering van klimaatadaptieve plannen voor KBL oplossingen te bedenken en uit te proberen.
- **Inbedding en dialoog**
Aansluiten en prioriteren van erfgoed in provinciale en regionale klimaatplannen als Regionale Droogte Overleggen, waterbeheerplannen, klimaatstresstesten, concrete projecten etc.
- **Waterbeheersing**
Oplossingsrichtingen (varianten) hoe de bestaande waterbeheersystemen op KBL klimaatrobuust gemaakt kunnen worden zonder aantasting van het cultuurhistorische karakter.
- **Bepantings- en bomensoorten**
Oplossingsrichtingen (varianten) voor droogteresistente en cultuurhistorisch passende planten en bomen en tevens aandacht voor exoten.
- **Rood erfgoed**
Effecten van klimaatveranderingen op rood erfgoed.

Inhoud

Het programma is opgebouwd uit een aantal fasen:

- **Inventarisatie**
Inzicht krijgen in de problematiek in algemene zin en de geselecteerde, provinciale proeftuinen door een kwalitatieve inventarisatie naar kennis en ervaring bij sleutelfiguren en *best practices*. Zo zal gekeken worden naar KBL waar reeds klimaatmaatregelen zijn genomen, maar wordt ook stil gestaan bij inzichten rondom klimaatveranderingen uit het verleden. Het fenomeen is immers niet nieuw. Ook vroeger speelde deze problematiek en voerde men aanpassingen en oplossingen door om de droogte of wateroverlast te bestrijden. Het gaat dan om inzicht in historisch gegroeide water- en landschapsstructuren van tuinen en parken en het omliggende landschap. Ook wordt de systematiek van de regionale klimaatstresstesten meegenomen;
- **Monitoring**
Ontwikkeling van *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*;
- **Analyse**
Bestuderen van de verzamelde data en het signaleren van algemene trends en ontwikkelingen – klimaatstresstest KBL. Op basis van analyse komen tot voorstellen voor klimaatplannen voor aantal KBL in Utrecht en Gelderland;
- **Implementatie**
Starten met implementatie van klimaatplannen en volledige uitvoering van klimaatplan voor proeftuin Zeisterbos. *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* zorgt voor blijvende monitoring tijdens en na implementatie;
- **Dialog**
Een doorlopende lijn in deze stappen is het continu ophalen, verzamelen, delen en actualiseren van kennis en ervaring middels de leeromgeving (voor de uitwerking hiervan zie hoofdstuk 6).

Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor

Met de ontwikkeling van de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* komt het Kennisprogramma tegemoet aan de belangrijke aanbeveling van minister Van Engelshoven naar aanleiding van Inspectierapport 'Aanhoudend droog'. In de aanbiedingsbrief en beleidsreactie stelt ze, dat landelijk de gevolgen van de droogte op groene monumenten gemonitord moeten worden.

Voor een solide cijfermatige onderbouwing van de omvang van de klimaatproblematiek en de effecten ervan op de groene en blauwe monumenten, is een digitale monitormethodiek ontwikkeld. De methode is beproefd in diverse provinciale monitors en leunt op de succesvolle landelijke erfgoedmonitor voor rood erfgoed.

Van aannames naar een unieke cijfermatige onderbouwing

De groen-blauwe nulmeting duidt op KBL-niveau de staat van de groene en blauwe monumenten en de effecten van klimaatverandering. Wat deze aanpak onderscheidend maakt, is dat het KBL-specifiek is en met een landelijke dekking. De aanpak leunt niet (alleen) op globale landelijke gegevens, waardoor op korte termijn de volgende aspecten meetbaar en kwantificeerbaar:

- de kwalitatieve staat van onderhoud;
- de kwantitatieve prestatie van het groen op basis van de vegetatie-index;
- de mate waarin oorspronkelijke blauwe elementen nog in werking zijn;
- de effecten op het rode erfgoed.

De benodigde metingen worden per groen en blauw element opgeleverd, waarbij ook de oppervlakte van elk element is vastgelegd in een gedetailleerde digitale geografische kaart. De bepaling van de oppervlakte van elk element is een unieke en waardevolle toevoeging waarmee deze aanpak zich onderscheidt.

Voorbeeld in kaart gebrachte groene en blauwe elementen KBL.

Geen dubbel werk, wel samenbrengen inhoudelijke en digitale kennis

Inhoudelijke expertkennis in het veld wordt gecombineerd met de zeggingskracht van cijfers en actuele data. Bestaande informatiebronnen worden beoordeeld op bruikbaarheid en helpen bij het aan de praktijk toetsen van het digitale beoordelingsmodel. Zo worden beschikbare informatie over waterpeilbuizen en (externe) beoordelingsrapporten over het groen en de waterhuishouding verzameld, geordend en aan het digitale model toegevoegd. Deze praktijkgegevens versterken de uitkomsten van het monitoringsmodel.

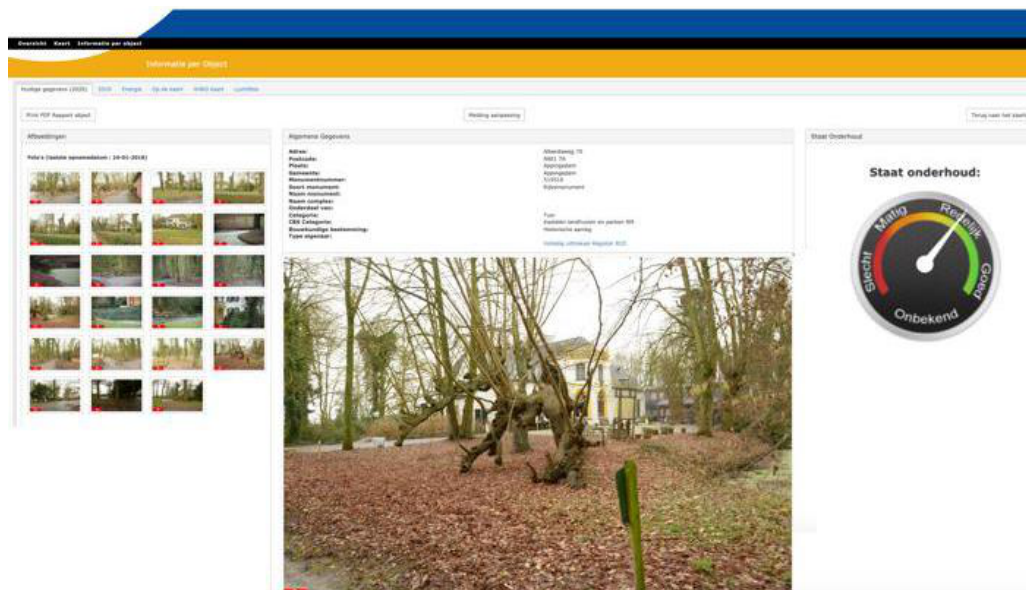
Van arbeidsintensieve naar geautomatiseerde opnames tegen lage kosten

Waar het opzetten van deze *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* in deze eerste fase nog arbeidsintensief is, is dit proces steeds efficiënter in te richten naarmate meerdere KBL gemonitord worden. Opnametechnieken met zowel infrarood-, zichtbaar, als Uv-licht in combinatie met machine *learning*, maken analyses van grote hoeveelheden data mogelijk. De verwachting is, dat geautomatiseerde analyses steeds dichterbij het oordeel van experts en de lokale metingen (van waterpeilbuizen) komen. Dit draagt uiteindelijk bij aan het op efficiënte wijze inzetten van kostbare menskracht en middelen. Zodat er meer middelen overblijven voor de feitelijke verbeteringen van groene en blauwe monumenten op de KBL.

De benodigde stappen voor de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*:

- **Data op orde**

Per deelnemende provincie (Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland) worden 50 meetpunten gekozen. Deze meetpunten bestaan uit afzonderlijke groene en blauwe elementen van een monument op een landgoed of buitenplaats. Op een buitenplaats of landgoed zijn dus meerdere meetpunten mogelijk. De meting in het veld start met het construeren of verbeteren van een digitale kaart waarin de losse onderdelen (waterelementen, siertuin, moestuin, bos, weilanden, etc.) worden vastgelegd.

Voorbeeld fotobeeld ten behoeve van oordeel staat van onderhoud

Voor KBL, die onderdeel uitmaken van de 150 meetpunten, wordt deze geo-kaart volledig uitgewerkt. Bij de overige KBL beperkt zich dit in dit stadium tot de hoofdcontouren. Waarbij het doel is om de hoofdcontouren van tenminste 80% van de KBL te actualiseren en ontsluiten. Het in beeld krijgen van de totale oppervlakte van alle KBL helpt bij het inzichtelijk maken van de landelijke opgave. Zeker wanneer de informatie uit de 150 meetpunten (voorzichtig) geëxtrapoleerd wordt naar het landelijke beeld.

- **Verkenning bestaande externe bronnen**

Een wezenlijk onderdeel van het opzetten van de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* is een verkenning van bestaande informatiebronnen waarmee (een deel) van de monitor al ingevuld kan worden.

- zonne-uren en intensiteit;
- neerslag- en droogtekaart;
- bodemkaart;
- vegetatie-index;
- en indien mogelijk (via waterschappen) data over lokale grondwaterstanden.

Aangevuld met andere relevante informatie op regionaal niveau, wordt onderzocht of er bij partijen, zoals WUR en KNMI, nog andere relevante externe informatiebronnen geschikt en beschikbaar zijn ter versterking van de monitor. Wanneer bronnen geschikt zijn, worden deze getest op bruikbaarheid en ontsloten in het *Online Informatiedashboard* (zie hieronder voor een nadere beschrijving).

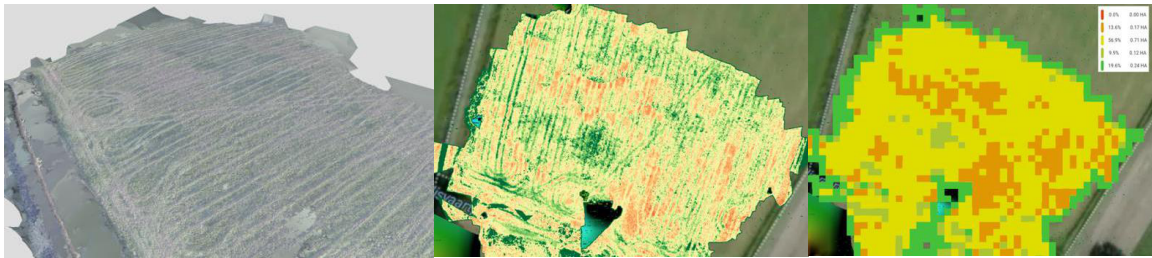
- **Kwalitatieve en kwantitatieve analyses**

Kwalitatief oordeel staat van onderhoud op basis van bewezen techniek

Voor het bepalen van de staat van het onderhoud worden in nauw overleg met groenexperts en bouwkundigen fotobeelden gemaakt van de groene en blauwe elementen. Middels deze fotobeelden wordt de globale staat van onderhoud per groen en blauw element beoordeeld door de groenexpert. Voor de beoordeling wordt gebruik gemaakt van de landelijke uitgangspunten van de Groene Monumentenwacht. Deze methode wordt sinds enkele jaren met succes toegepast bij provinciale monitors.

Kwantitatieve analyse prestatie groen

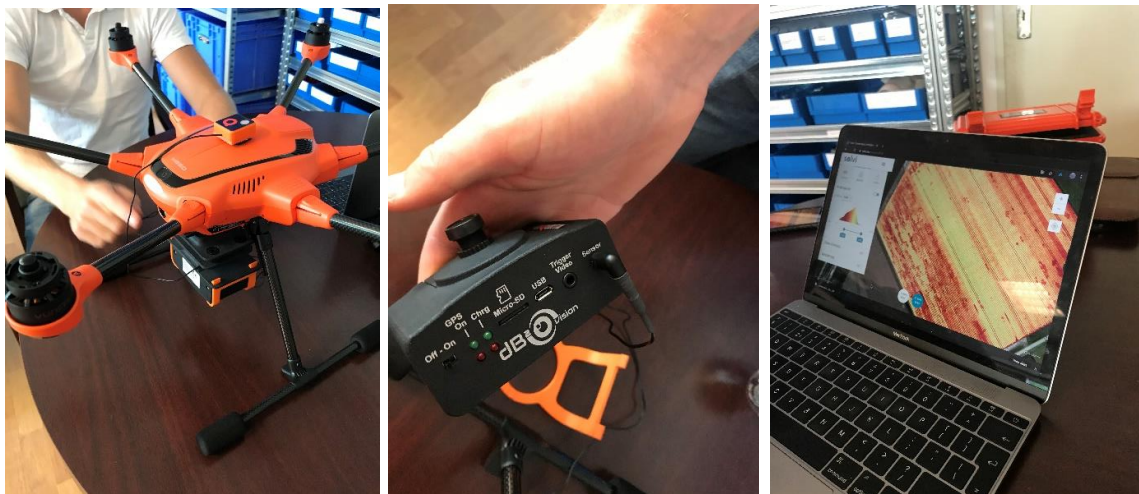
Tevens worden per groenelement opnames gemaakt met multispectraal camera's. Deze methode is gebaseerd op de professionele analyses uit de landbouw en sierteeltsector. Deze beelden leveren een waardenkaart op waarbij in vierkanten van 5 x 5 meter te bepalen is in hoe beplanting presteert op basis van een vegetatie-index voor groene monumenten. Deze analyse geeft inzicht in de vitaliteit van zowel de jonge aanplant, struiken en gazons als van bomen zoals beuken, eiken en naaldbomen. Dit is een waardevolle indicator om het effect van watertekort bij beplanting vroegtijdig inzichtelijk te maken. Deze methode is objectief, herhaalbaar en landelijk vergelijkbaar door de inzet van machine *learning*-techniek.

3D-beeld (links), opname multispectraal camera (midden), prestatie groen op basis van vegetatie-index (rechts)

De data-op-orde en kwalitatieve en kwantitatieve analyse leveren op:

1. Actuele en betrouwbare kaarten op hoog detailniveau van de KBL in de onderzoeksgroep waar de 150 meetpunten in liggen. Verwerkt in zeer gedetailleerde GIS-kaart met landelijke dekking;
2. De staat van onderhoud van de groene en blauwe elementen op basis van landelijk erkende beoordelingsmethode. Uitgedrukt in landelijk geaccepteerde kengetallen: percentage, aantal en omvang in vierkante meters en/of hectares;
3. Inzicht in de mate waarin de blauwe elementen nog in werking zijn. Uitgedrukt in de genoemde landelijk geaccepteerde kengetallen;
4. Inzicht in de prestatie van het groen op basis van de vegetatie-index voor groen erfgoed. Als vroege indicator voor de effecten van verdroging. Uitgedrukt in de landelijk geaccepteerde kengetallen;
5. Na extrapolatie: een eerste onderbouwd inzicht in de mate waarin het probleem voor de KBL zich op landelijk niveau voordoet. Uitgedrukt in de landelijk geaccepteerde kengetallen.

Foto's links en midden: speciaal voor de monitor aangeschafte multispectraal camera. Foto rechts: analyse van de met de multispectraal camera gemaakte, groenbeelden

- **Cruciale exemplarische informatie van eigenaren en uit interviews**
Aanvullend wordt middels het afnemen van interviews volgens een specifiek en eenduidig model kwalitatief onderzoek verricht onder KBL-eigenaren van uiteenlopende achtergronden (particulieren, KBL die als horeca of musea fungeren, natuurorganisaties met KBL, etc.). Doel hiervan is om nog beter begrip te krijgen op de klimaatproblematiek en om inzage te krijgen in cultuurhistorisch relevante of andere waardevolle bronnen die bijdragen aan inzicht.

Denk daarbij aan:

- delen van informatie over waterpeilstanden;
 - verhalend inzicht in de ontwikkeling van de groene en blauwe monumenten op de KBL;
 - toegang tot locaties voor digitaal onderzoek.
- **Integratie bestaande & nieuwe informatie in Online Informatiedashboard**
In het *Online Informatiedashboard* wordt de veelheid aan informatie (bestaande uit kaartbeeld, fotobeeld, multispectraal opnames en exemplarisch materiaal uit interviews en rapporten) op overzichtelijke wijze ontsloten. De software voor het *online dashboard* is in de praktijk bewezen. De data zijn op basis van landelijke standaarden opgebouwd en daardoor uitwisselbaar met de provinciale erfgoedmonitors, de landelijke monitor van de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed en waterschappen.

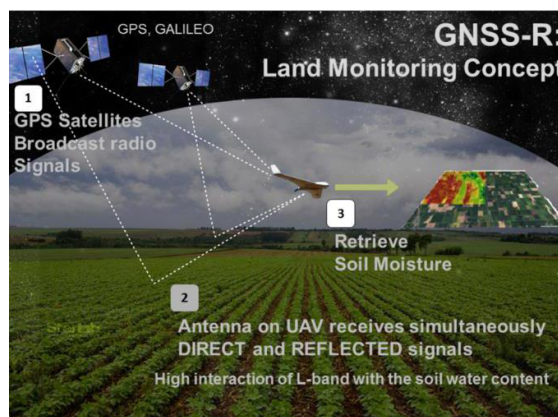
Onderzoeksgegevens KBL confronteren met landelijke en regionale informatiebronnen

In het *online dashboard* worden (voor zover beschikbaar) kaartlagen en informatie toegevoegd over:

- zonne-uren en intensiteit;
- neerslag- en droogtekaart;
- bodemtype;
- vegetatie;
- en indien mogelijk (via waterschappen) data over lokale grondwaterstanden;
- Aangevuld met relevante bestaande informatiebronnen naar aanleiding van de verkenning.

Door de meer generieke landelijke en regionale informatiebronnen te relateren aan de gemeten effecten op KBL, wordt het mogelijk ontwikkelingen van KBL op een gewogen manier in landelijke context te plaatsen. Naar verwachting worden KBL, gezien hun omvang en diversiteit en de gedegen aanpak van de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*, in de nabije toekomst een waardevolle indicator van de landelijke verdrogingskaart. Een eerste voorzichtige analyse van zowel meetpunten op KBL-niveau als de landelijke en regionale data wordt in Q3 2021 verwacht.

- Aanvullend onderzoek**
 Tot slot zal getracht worden aansluiting te maken bij het 'Mistrale-project'. Met het doel om deze ontwikkeling, waarbij met behulp van signalen van satellieten het bodemvochtgehalte wordt gemeten, te beoordelen op bruikbaarheid voor de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*. Mistrale streeft ernaar data over het bodemvochtgehalte te verstrekken aan landschapseigenaren, boeren en waterbeheerders. Dit consortium levert een bodemvochtigheidskaart met behulp van *drones* voorzien van meetapparatuur waarmee uit signalen van satellieten deze data bepaald kunnen worden. Voor meer informatie <http://www.mistrale.eu/GNSS-Reflectometry/Explanation-of-the-concept>

Wijze waarop drones gereflecteerde GALILEO-satellietsignalen opvangt om bodemvocht te meten

Tabel - Wat wordt gemeten – Waarom - Doel

Parameter:	Monumenttype:		Doel:
	Groen	Blauw	
Oppervlakte per element	Ja, vierkante meter	Ja, vierkante meter	Extrapolatie naar landelijk niveau
Staat van onderhoud per element	Ja, kwalitatief oordeel	Ja, kwalitatief oordeel	Extrapolatie naar landelijk niveau
Vegetatie-index	Ja, kwantitatieve analyse	Nee	In relatie met oppervlakte extrapolatie landelijk niveau
Verdroging beplanting	Ja, kwantitatieve analyse	Nee	In relatie met oppervlakte extrapolatie landelijk niveau
Verdroging waterelementen	Niet van toepassing	Ja, veldtoets - onderdeel monitor	Extrapolatie naar landelijk niveau
Grondwaterpeil	Ja, mits beschikbaar/zelf meten	Ja, mits beschikbaar/zelf meten	Versterking uitkomsten model

Scope van monitor:

De *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* richt zich op de bestaande situatie en voor zover deze is omschreven in de monumentbeschrijving. Het opstellen van een waardenstelling en verdiepend historisch onderzoek aangaande de aanleg maken geen deel uit van deze monitor.

Provinciale proeftuinen

In de zogeheten proeftuinen staat het ophalen en ontwikkelen van kennis en ervaringen centraal. Maar ook wordt gekeken naar hoe deze kennis in te zetten in de klimaatopgave voor het grotere gebied waarbinnen deze proeftuinen vallen. Er wordt bewust gekozen voor proeftuinen in verschillende fasen om zo het gehele proces in beeld te kunnen brengen en een onderlinge leercyclus tot stand te brengen. Data uit de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor* zijn uiteraard beschikbaar als toegevoegde waarde. Een nadere inhoudelijke omschrijving van de provinciale proeftuinen is te vinden in hoofdstuk 3.

- Initiatief → H2O landgoederen in provincie Gelderland
Initiatief van zes particuliere landgoedeigenaren (Hof te Dieren, Bingerden, Middachten, Reuversweerd, De Poll, Keppel) langs de IJssel en Oude IJssel. Gezamenlijk willen ze aan de slag met klimaatadaptatie en verduurzaming van hun landgoederen in deze erfgoedrijke omgeving.

Kasteel Keppel (@René Dessing)

Proeftuin levert inzicht in uitgangspunten, kennisbehoeften- en vragen, knelpunten, mogelijk verschil in jargon tussen betrokken disciplines. Bovendien is deze proeftuin belangrijk voor het uittesten van Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor.

- Opzet tot klimaatplan → 'Robuust watersysteem Zeisterbos en landgoederen' in provincie Utrecht. Project tot het robuust en toekomstbestendig inrichten van watersystemen van het Zeisterbos en de Zeisterlandgoederen. En 'Samen effectief droogte bestrijden' van het UPG in de provincie Utrecht. Project tot het klimaatadaptiever maken van landgoederen op de Utrechtse Heuvelrug.
Proeftuinen leveren inzicht over reikwijdte aan maatregelen en oplossingen, keuzeprocess, afweging van mogelijkheden en interdisciplinaire samenwerking.
- In uitvoering → Het klimaatplan van voornoemde proeftuin 'Robuust watersysteem Zeisterbos en landgoederen' in provincie Utrecht wordt gedurende de looptijd van dit Kennisprogramma ook uitgevoerd.
Landgoederenzone Baakse Beek in provincie Gelderland. Project tot verbetering van het waterbeheer in de landgoedzone van het stroomgebied van de Baakse Beek. Dit gebied kent ook een Landgoederenzone. Het is interessant om naar aantal reeds genomen maatregelen op KBL te kijken. De monitoring in deze zone is tot nog toe sterk ecologisch ingestoken – er is aanvullend aandacht nodig voor monitoring van erfgoed.

Proeftuinen leveren inzicht in de toepasbaarheid van maatregelen, ‘terugblik’ informatie over fysieke en financiële effectiviteit van maatregelen en oplossingen, voor- en nadelen van gemaakte keuzes, interdisciplinaire samenwerking.

De Wildenborch (@ Helene Blaak)

Programmaresultaten

Resultaat	Soort	Onderdeel
<i>Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</i> <ul style="list-style-type: none"> Inzicht voor eigenaren/beheerders, waterschappen, beleidsmakers e.a. Trends & ontwikkelingen 	Inventariserend	Kennis en Dialoog
Uitvoering klimaatplan 'Klimaatrobuust watersysteem Zeisterbos'	Oplossend	Proeftuin
Voorstellen tot klimaatplannen voor KBL in 'Samen effectief droogte bestrijden' en H2O landgoederen Analyse <i>best practices</i> landgoederen Baakse Beek	Inventariserend en oplossend	Proeftuin
Stroomschema <ul style="list-style-type: none"> Methodologische aanpak Overzicht aan mogelijke oplossingen Financiële gegevens 	Oplossend	Kennis en Dialoog
Dialogoog tussen bij erfgoed en klimaat betrokken partijen en organisaties – voorbeeld stellende werking hoe erfgoed ingebed en meegewogen dient te worden in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid	Oplossend/inspirerend	Kennis en Dialoog
Leeromgeving waarin verzamelde en opgedane kennis en ervaring worden gedeeld	Oplossend/inspirerend	Kennis en Dialoog

De resultaten dragen enerzijds bij aan het doel om actueel en systematisch inzicht te krijgen en te houden in de omvang en ontwikkeling van de klimaatproblematiek zowel voor eigenaren/beheerders als voor beleidsmakers, waterschappen e.d. en externe doelgroepen. Anderzijds voorziet het hen van oplossingsmogelijkheden en stimuleert het integrale samenwerking. Bovendien biedt het als bovenliggend doel een voorbeeld stellende werking erfgoed ingebed en meegewogen kan worden in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid.

Programmaplanning

Stap	Onderdeel	Planning
Landelijk niveau		
Aftrap	Officiële (digitale) start van Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL met alle betrokken partijen	Oktober/november 2020
Vooronderzoek	Kwalitatieve inventarisatie en analyse van kennis en ervaring bij stakeholders	Oktober 2020 t/m maart 2021
Monitoring	<p>Ontwikkeling eerste versie kwantitatieve methodiek Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</p> <p>Testen en verfijnen eerste versie kwantitatieve methodiek Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</p> <p>Ontwikkeling tweede versie kwantitatieve methodiek Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</p> <p>Testen en verfijnen tweede versie kwantitatieve methodiek Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor</p> <p>Opleveren kwantitatieve methodiek Groene en Digitale Blauwe Erfgoedmonitor</p>	<p>Oktober 2020 t/m februari 2021</p> <p>Januari 2021 t/m juni 2021</p> <p>Mei 2021 t/m september 2021</p> <p>September 2021 t/m december 2021</p> <p>Voorjaar 2022</p>
Analyse	<p>Ontwikkelen standaard tot periodieke overzichten 'Staat van het groen en blauwe erfgoed'</p> <p>Analyseren en interpreteren van uit Groene en Blauwe Erfgoedmonitor gegenereerde data</p> <p>Verzamelen, analyseren en interpreteren van uit Groene en Blauwe Erfgoedmonitor gegenereerde data met betrekking tot de provinciale proeftuinen</p> <p>Opleveren stroomschema keuzes klimaatadaptieve maatregelen en financiële consequenties</p>	<p>April 2021</p> <p>2021</p> <p>2021</p> <p>Voorjaar 2022</p>
Terugkoppeling	Opzetten en uitvoeren plan van aanpak voor digitale leeromgeving. Het is uiteraard niet de bedoeling, dat de leeromgeving verdwijnt na 'afronding' van het Kennisprogramma. Gaandeweg zullen we met de diverse partners bekijken hoe we deze omgeving in de lucht en actueel kunnen houden	Oktober 2020 t/m voorjaar 2022

Provinciaal niveau		
Aftrap	Officiële (digitale) start van proeftuinen in Gelderland en Utrecht	November/december 2020
Vooronderzoek	Kwalitatieve inventarisatie en kwantitatieve monitoring van Huis Landfort (waar sKBL kantoor houdt), H2O Landgoederen, UPG-project en landgoederen Baakse Beek	Oktober 2020 – augustus/september 2021
Analyse	Interpreteren van verzamelde data en vervolgens omzetten in voorstellen voor klimaatplannen voor proeftuinen H2O Landgoederen en UPG-project	Augustus/september 2021 – Voorjaar 2022
Implementatie	Uitvoering en monitoring klimaatplan proeftuin Zeisterbos	2020-2021
	Uitvoering en monitoring klimaatplan proeftuin en analyse <i>best practices</i> landgoederen Baakse Beek	2019-2022

Hoofdstuk 3

Erfgoedinclusieve gebiedsopgave

Het *Kennisprogramma Klimaatbestendige aanpak KBL* staat niet op zichzelf. Het maakt onderdeel uit van en draagt bij aan grotere opgaven met het betrekking tot het klimaatbestendig of waterrobuust maken van Nederland in het algemeen en de specifieke proeftuinen in het bijzonder. Dit zijn complexe en grootse opgaven waarbij integrale samenwerking met diverse partijen cruciaal is.

Waardevol en betekenisvol landschap

Zoals eerder aangegeven bezit Nederland een ongekende schoonheid. Een schoonheid waarin kastelen, historische buitenplaatsen en landgoederen – aangelegd in regionale zones – een tot de verbeelding sprekende positie innemen. Voor de KBL-rijke provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland zijn ze identiteitsbepalende elementen voor de leefomgeving, spreken tot de verbeelding, leveren een betekenisvolle bijdrage aan schoonheid en uniciteit van ons landschap en vertegenwoordigen een recreatieve waarde. Ze vormen met hun groene karakter rustruimten in (stedelijke) gebieden. Met elkaar representeren ze een indrukwekkende geschiedenis. Men kan er terecht met behoefte aan authentieke (natuur-)beleving, geborgenheid, verstillend, kleinschaligheid en zinvolle vormen van zelfvoorziening. Immers, KBL zijn vanouds duurzaam en synoniem aan deze begrippen. Er is zelfs een vergelijking te maken tussen mensen van nu en onze (meer gefortuneerde) voorouders die met elkaar en jaarlijkse voor lange tijd het buitenleven opzochten. Net als nu ontvluchtten stedelingen destijds de drukke, stinkende en lawaaiige steden voor een lang verblijf op hun buitenplaatsen. Daar vonden zij de natuur in een verstrengeling met cultuur en wetenschap en gebruikte men producten uit de eigen moestuin en boerderij. Daar werd men één met de natuur en vond men rust en balans. Dit verlangen naar buiten is nog altijd springlevend en lijkt steeds meer aan waarde en belang te winnen. Het zijn juist deze intrinsieke waarden die voor sKBL drijfveer zijn om zich in te zetten voor de vitale instandhouding van het materiële en immateriële erfgoed op en rond KBL. De stichting organiseert hiervoor activiteiten die gericht zijn op kennisontwikkeling en -deling voor het behoud en beheer van KBL.

Kastelen en vooral historische buitenplaatsen representeren met elkaar een lange en indrukwekkende geschiedenis van zowel stoffelijk als immaterieel erfgoed. Zij belichamen ook de nu goeddeels verdwenen standenmaatschappij waarin de gegoede klasse, met vermogen en personeel, monumentaal kon denken en zich op hun fraai ingerichte landhuizen overgaf aan sociaal verkeer, botanie, wetenschap en groene hobby's. Ieder ensemble vertegenwoordigt dan ook een indrukwekkende reeks

Buitenplaats Calorama in Noordwijk (@René Dessing)

van historische verhalen over markante personen en hun families of over voorwerpen en gebruiken. Historische buitenplaatsen kunnen dus worden beschouwd als paradijselijke lusthoven, waar het nuttige én het aangename van het landleven met in eenheid met elkaar verbonden zijn en waar men uiteenlopende, intrinsieke waarden vindt. Waarden die betrekking hebben op het groen, zoals verbondenheid met de natuur en de vier seizoenen, directe relatie huis en tuin of botanie. Maar ook waarden die verbonden zijn aan adel en patriciaat, als grondbezit als identiteit, verhouding tot de omgeving en rol van de vrouw. Of waarden die onder de thema's dieren, sport en kunsten & ambachten te scharen zijn, als gebruiken rondom de jacht, menagerie, paardrijden, croquet, huis als universum op zich en interieur als kunstuiting.

Voor het duurzame voortbestaan van dit Nederlandse erfgoed is het belangrijk om voornoemde inclusieve waarden als uitgangspunt en inspiratie te nemen voor hedendaags en toekomstig gebruik en ontwikkeling van historische buitenplaatsen. Vanuit de overtuiging, dat dit monumentale erfgoed een waardevolle bijdrage levert aan de kwaliteit van de leefomgeving en daarmee aan het algeheel welbevinden van de mens als plekken van rust, ontspanning, zingeving, harmonie en plezier. Daarbij rekening houdend met de huidige actuele opgaven als klimaatadaptatie.

Het landschap van toen heeft toekomst. De oude sporen, die door de droogte aan de oppervlakte komen, wijzen ons daarbij de weg (terug) - quote Joks Janssen

Erfgoedinclusief

Op basis van regionale klimaatstresstesten wordt inzichtelijk wat en waar regionale kwetsbaarheden zijn – welke gebieden lopen bijvoorbeeld risico op wateroverlast en wat betekenen droogte en hitte voor de omgeving. Vervolgens wordt onderzocht hoe deze knelpunten op te lossen. Door erfgoed onderdeel te maken van deze integrale maatregelen, wordt niet alleen gewerkt aan veiligheid en toekomstbestendigheid van onze watersystemen, ook wordt een extra laag aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving toegevoegd. Dit stimuleert de beleving in deze gebieden en de aantrekkelijkheid om er te wonen, te werken en te recreëren. Allereerst is het van belang om inzicht te krijgen in hoe watersystemen op KBL in elkaar zitten, hoe ze ontstaan zijn en welke aanpassingen gedaan zijn (mede door cultuurhistorisch onderzoek). Maar ook inzage in beplantingstechnieken en vroegere opvattingen over botanie bieden aanknopingspunten. Vervolgens kunnen slimme oplossingen tot stand gebracht worden door deze cultuurhistorische inzichten te combineren met hedendaagse mogelijkheden en technieken. Zo kan bijvoorbeeld gezocht worden naar oplossingen voor waterbufferzones door vroegere watersystemen – van o.a. beeklopen (met

mogelijke duikers of watermolens), sprengen of vloeiveides – te herstellen of terug te brengen. Mogelijkheden alom dankzij de toepassing en inzet van cultuurhistorische kennis.

In een column (NRP nieuwsbrief juli 2020) stelt Joks Janssen, dat de droogte deels juist uitkomst biedt voor het vinden van een slimmere inrichting van het landgebruik. Door de droogte worden namelijk oude patronen weer zichtbaar in het landschap. *‘Cultuurhistorische kennis is essentieel om de logica van oude watersystemen te ontrafelen en zo knelpunten én kansen voor de toekomst scherp in beeld te krijgen. De historisch gegroeide water- en landschapsstructuren, die we ooit zagen als hinderlijke obstakels op weg naar een modern productielandschap, zijn in het nieuwe klimaat ankerpunten voor een eigentijds waterbeleid. Denk bijvoorbeeld aan beken, vloeivelden, watermolens en stuwen, waarmee we vroeger het watersysteem aanpasten om te zorgen voor voldoende water in tijden van droogte. Historische oplossingen zoals deze werken nu nog steeds. We kunnen ze – in enigszins aangepaste vorm – opnieuw inzetten om water te bergen en de waterkwaliteit en biodiversiteit te verbeteren. Zo kan gebiedsgerichte erfgoedzorg de basis vormen voor de noodzakelijke hydrologische en ecologische maatregelen om de droogte te bestrijden.’*

Klimaatopgave Nederland

Zoals uit het eerste hoofdstuk blijkt, is de urgentie hoog om actieve stappen te zetten om Nederland meer klimaatbestendig te maken. De gevolgen van de klimaatveranderingen vragen om fundamentele hervormingen van ons watersysteem. Dit betekent zuiniger omgaan met water, het beschikbare water beter verdelen en langer vasthouden en de systemen meer waterrobuust maken. In stedelijke gebieden wordt bijvoorbeeld meer groen geplant en worden waterbergingsystemen ontwikkeld om regenwater beter op te vangen. Op het platteland worden dergelijke buffersystemen ook ontwikkeld. Daaruit kan worden geput tijdens lange periodes van droogte. Het klimaatbestendig maken van ons land vergt een gezamenlijke inspanning. Overheden stimuleren de noodzakelijke maatregelen door bijvoorbeeld het *Deltaprogramma* (met als specifiek onderdeel de in 2018 toegevoegde *Ruimtelijke Adaptatie*) en de *Nationale Adaptatiestrategie* op rijksniveau. In het *Deltaprogramma* werken de rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen samen met inbreng van maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, bedrijfsleven en burgers om de gevolgen van klimaatverandering zo beperkt mogelijk te laten zijn. De *Ruimtelijke Adaptatie* stelt, dat de overheid meer inzicht wil krijgen in de kwetsbaarheden voor weersextremen, zodat juiste maatregelen genomen kunnen worden. Door middel van stresstesten brengen gemeenten, samen met waterschappen en provincies deze kwetsbaarheden in beeld. Deze inzichten zijn van belang om vervolgens in dialoog met belanghebbenden te werken aan een uitvoerings- en investeringsagenda.

Provinciaal klimaatbeleid

Samen met gemeenten, waterschappen en andere partijen analyseren de provincies de wateroverlast, langdurige droogte of hitte. Ook zijn provinciale *Programma's Klimaatadaptatie* opgesteld. Belangrijk doel van het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* is het erfgoedinclusief maken van provinciaal en gemeentelijk klimaatbeleid. In de praktijk blijkt groen erfgoed nauwelijks tot niet als vanzelfsprekend mee genomen te worden – hoofdstuk 4 van het Inspectierapport 'Aanhoudend droog' van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

Cruciaal beoogd effect is dan ook de voorbeeldwerking van het Kennisprogramma om in klimaatbeleid, het Regionaal Droogte Overleg en gemeentelijke en regionale klimaatstresstesten, rekening te houden met groen erfgoed. Hiermee komt het Kennisprogramma tegemoet aan belangrijke aanbevelingen van minister Van Engelshoven naar aanleiding van voornoemd Inspectierapport – Aanbieding en beleidsreactie inspectierapport 'Aanhoudend droog'.

Inbedding in Klimaatstrategie Zuid-Holland

In Zuid-Holland is de *Klimaatstrategie 'Weerkrachtig Zuid-Holland'* van kracht met als doel om de transitie naar een klimaat- en bodemdalingsbestendige provincie onlosmakelijk onderdeel te maken van het gehele provinciaal beleid en de praktijk. Het Kennisprogramma sluit aan bij de in deze strategie geformuleerde thema's *Toekomstbestendige bebouwing* en *Groene leefomgeving*. In beide thema's worden een innovatieve aanpak, delen en ontwikkelen van kennis en oplossingen gestimuleerd. Erfgoed wordt niet als vanzelfsprekende factor meegewogen. Het Kennisprogramma biedt als cultuurhistorische verdieping een aanvulling op deze strategie en het handelen vanuit de strategie. Bovendien wordt de koppeling gelegd met de klimaatstresstest-light rondom natuur en recreatie in Zuid-Holland door te komen tot een klimaatstresstest KBL.

Inbedding in Programma Klimaatadaptatie Utrecht

Het Kennisprogramma sluit aan bij provinciale ambities uit het *Programma Klimaatadaptatie 'Op weg naar een klimaatbestendig Utrecht'* om in 2050 klimaatbestendig en waterveilig te zijn. Het Kennisprogramma voorziet in belangrijke inbreng in concreet geformuleerde acties en zo samen te werken in een context die breder is dan erfgoed:

- het ontwikkelen van groenblauwe inrichtingsprincipes en stimuleren van innovaties op dit gebied;
- Het inzetten op meetpunten ten behoeve van de monitoring van het effect van hittemaatregelen;
- het ondersteunen van *De Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug*;
- Kennis inbrengen en meedenken op veel verschillende terreinen die te maken hebben met de effecten van klimaatverandering.

Inbedding in Klimaatadaptatie Gelderland

In de *Kadernota 'Gaan voor Gaaf Gelderland'* is klimaatadaptatie als doel opgenomen: het aanpassen van de Gelderse ruimte op de gevolgen van het veranderend klimaat, met de constatering dat dit vraagt om een andere, vernieuwende blik en innovatieve antwoorden. Actielijnen en focusthema's:

- Samen: klimaatadaptatie in straat en streek;
- Zelf: klimaatadaptief werken vraagt om aanpassing van eigen werkwijzen en verbindingen tussen beleidsterreinen;
- Slim: een impuls voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties;
- Het beter benutten van het natuurlijke bodem- en watersysteem;
- Klimaatadaptief bouwen;
- Hittestress verminderen (vooral in het stedelijk gebied).

Over deze actielijnen en focusthema's wordt momenteel met de Staten gesproken. Tegelijkertijd wordt er vanuit andere programma's al volop bijgedragen aan klimaatadaptatie, met name via water en waterschappen. Het Kennisprogramma levert hier ook een belangrijke bijdrage in.

Provinciale proeftuinen

De in hoofdstuk 2 geïntroduceerde proeftuinen vloeien voort uit en dragen bij aan de hiervoor beschreven provinciale klimaatprogramma's. Uitgangspunt van deze provinciale proeftuinen is om in dialoog met de vele betrokken partijen, vanuit de cultuurhistorische waarden en principes van KBL, op zoek te gaan naar oplossingen voor de klimaatproblematiek binnen het proeftuingebied.

Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug

In 2050 wil de provincie Utrecht klimaatbestendig en waterveilig zijn. Samen met de waterschappen, gemeenten en andere partners in de regio worden klimaatadaptatieve maatregelen getroffen tegen wateroverlast, overstromingen, droogte en hitte. Binnen de provincie Utrecht is de Utrechtse Heuvelrug een bijzonder waardevol gebied waarbinnen de historische buitenplaatsen van grote waarde zijn. Het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug levert ongeveer 40 miljoen m³ drinkwater per jaar. Door de filterende werking van de Heuvelrug is dit water van een hoge kwaliteit. Voldoende en schoon water is belangrijk voor de natuurkwaliteit op en rond de Heuvelrug. Teveel water op de verkeerde plekken kan bovendien zorgen voor overlast. Om de kwaliteit van het water en de kwetsbare natuur in het Nationaal Park te borgen, heeft een alliantie van partijen in 2019 de *Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug* opgesteld. Trekkers zijn provincie Utrecht, Waterschap Vallei en Veluwe, Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH), Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR) en Vitens, aangevuld met terreinbeherende organisaties, particuliere landgoedeigenaren en Natuur en Milieufederatie Utrecht. De *Blauwe Agenda* is een integrale gebiedsuitwerking in de provinciale omgevingsvisie in het kader van het provinciale Klimaatadaptatieprogramma. Doel van de *Blauwe Agenda* is om het watersysteem van de Utrechtse Heuvelrug robuust en toekomstbestendig te maken. Met gezamenlijk onderzoek en de uitvoering van projecten worden manieren gezocht om water langer vast te houden,

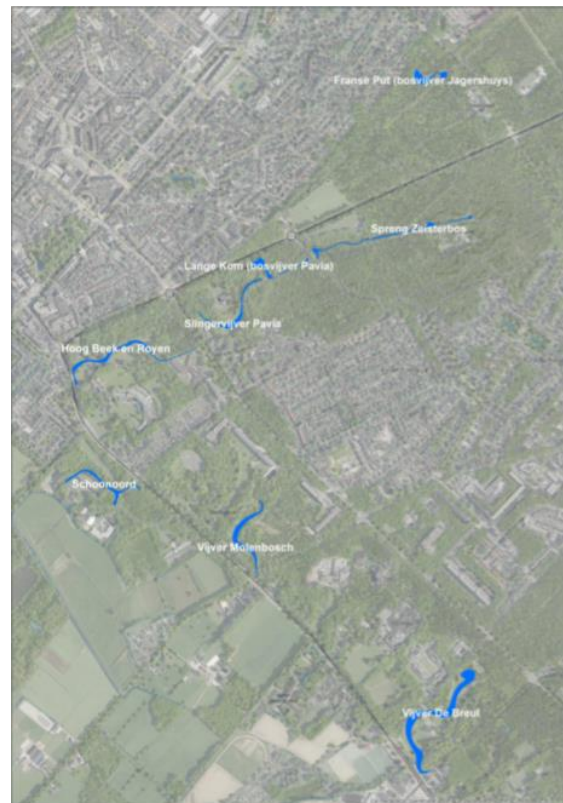
meer water te infiltreren en het watersysteem schoner te maken. De resultaten van de hieronder beschreven proeftuinen leveren een belangrijke bijdrage aan de gezamenlijke visie hoe te komen tot een toekomstbestendig en robuust watersysteem voor de Utrechtse Heuvelrug.

Robuust watersysteem Zeisterbos en landgoederen

De proeftuin 'Robuust watersysteem Zeisterbos en landgoederen' is onderdeel van de *Blauwe Agenda*. Langs de Driebergseweg liggen bijzondere KBL van de Stichtse Lustwarande. Onderdeel van de historische parkaanleg is een aantal bos- en slingervijvers. Deze zijn momenteel in slechte staat en niet klimaatbestendig ingericht. Folievijvers hebben last van lekkage, dreigen droog te vallen en moeten nodig opgeschoond worden. Naast de vijvers is ook de spreng van het Zeisterbos al lang drooggevalle en is daardoor niet meer herkenbaar als cultuurhistorisch element. Vanwege onduidelijkheid op het gebied van onderhoudsverantwoordelijkheden heeft herstel van de vijvers lang stil gelegen. Dit is niet alleen ongewenst vanuit cultuurhistorisch oogpunt, maar heeft ook negatieve effecten op de waterkwaliteit en ecologie. Daarnaast bieden de vijvers kansen om bij te dragen aan klimaatadaptatie. Het plangebied bestaat uit acht waterelementen. Het doel is om

watersystemen van het Zeisterbos en de Zeisterlandgoederen robuust en toekomstbestendig in te richten. Hiervoor worden (aanvullende) cultuurhistorische, ecologische, hydrologische en waterbodemonderzoeken verricht. Cultuurhistorisch onderzoek heeft aangetoond, dat de waterstand in de spreng al begin 20^e eeuw zorgen baarde. Destijds zijn bepaalde oplossingen bedacht en onderzocht. Het is van belang om op deze kennis terug te grijpen en er moderne methodieken en denkwijzen aan toe te voegen. Ander belangrijk aspect is het bewust maken van de lokale inwoners van de oorspronkelijke functie van de spreng en de grote klimaatopgaven waar we voor staan. Hiervoor zal in samenwerking met een kunstenaar een kunstwerk langs/in de spreng worden uitgevoerd.

Trekker proeftuin 'Zeisterbos' is Utrechts Landschap in samenwerking met gemeente Zeist en HDSR.

Kaart vijvers en spreng Zeisterbos en landgoederen

Drooggevallen spreng

Drooggevallen sprengkop

Samen effectief droogte bestrijden

Ook de proeftuin ‘*Samen effectief droogte bestrijden*’ is onderdeel van voornoemde *Blauwe Agenda*. Deelnemers zijn zeven landgoedeigenaren, Waterschap Vallei en Veluwe en Utrecht Particulier Grondbezit (UPG). Doelen zijn het inventariseren waar prioritaire verdrogingsgebieden overlappen met terreinen van landgoedeigenaren en terreinbeheerders en waar interessante initiatieven spelen, het ontwikkelen van droogtebestrijdings- en klimaatadaptieve plannen voor deze locaties en het uitvoeren van maatregelen voor een klimaatbestendiger watersysteem. Denk hierbij aan waterbuffering, ‘verontdiepen’, beekherstel, omvormen naar loofbos, poelen aanleggen etc.

Trekker proeftuin ‘Samen effectief droogte bestrijden’ is Utrechts Particulier Grondbezit in samenwerking met eigenaren/beheerders KBL en Waterschap Vallei en Veluwe.

Klimaatbestendige Gelderse KBL

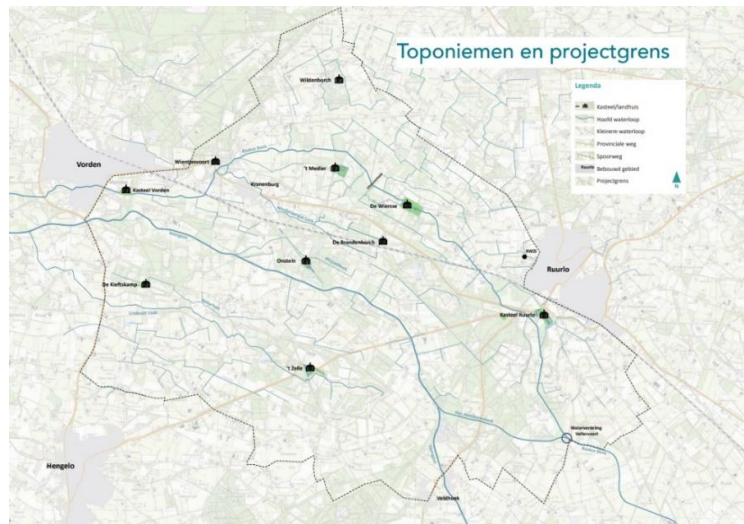
De provincie Gelderland streeft naar het meer integraal programmeren. In erfgoedrijke omgevingen, zoals landgoederenzones, kan gericht gewerkt worden aan doelen van klimaatadaptatie. In veel gevallen gecombineerd met andere doelen, zoals natuur, vrijetijdseconomie en duurzame landbouw. Identificatie van gebieden en situaties met hoge KBL-waarden waar klimaatadaptatie kansrijk is, levert een bijdrage aan meer integrale programmering. Hierbij is het essentieel om aansluiting te zoeken bij instanties en gebiedscoalities die al bezig zijn met aspecten van klimaatadaptatie op landgoederen en in

landgoedzones, waaronder het Baakse Beekgebied, de H2O landgoederen, Geldersch Landschap & Kasteelen, Waterschap Rijn & IJssel.

Ontwikkelperspectief

Baakse Beek en Veengoot

In het gebied van de Baakse beek en Veengoot vinden de komende decennia allerlei ontwikkelingen plaats die van invloed zijn op het landschap, zoals schaalvergroting in de agrarische sector, realisatie van het Gelders Natuurwerk en een duurzamer waterbeheer. Deze ontwikkelingen leiden tot verschuivende behoeftes in het landgebruik van het gebied van de Baakse Beek en Veengoot.

Overzicht van de diverse landgoederen binnen de Landgoederenzone Baakse Beek

De klimaatverandering heeft ook gevolgen voor het gebied van de Baakse Beek en Veengoot en grijpt in op veel van deze ontwikkelingen en behoeftes. Dit noodzaakt tot de verschillende ontwikkelingen in een breed ontwikkelperspectief samen te brengen.

Landgoederenzone Baakse Beek Bronckhorst

Deelproject binnen dit ontwikkelperspectief is de *Ontwikkelvisie Landgoederenzone Baakse Beek Bronckhorst* die juli 2019 is vastgesteld. Kenmerkend voor het gebied zijn de vele cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen, waaronder een landgoederenzone. Meest effectieve methode voor het toekomstbestendig maken van de landgoederenzone is door het watersysteem lokaal aan te passen in combinatie met verandering in landgebruik. Door lokale watergangen te dempen of ondieper te maken, en tegelijk de natuurlijke laagtes obstakelvrij te maken, kan het grondwaterpeil stijgen en in het voorjaar langer water vasthouden. Het kwelwater wordt dominantier en het oppervlaktewater kan beter in de bodem wegzakken. De verbeterde spons- en bufferwerking van de bodem leidt tot gunstiger condities voor de natuur én landbouw mits er aanvullende maatregelen worden getroffen. piekbuien wordt het overtollig water vlot afgevoerd. Met een palet aan maatregelen en passend landgebruik wordt de landgoederenzone werkelijk 'klimaatrobuust'. Voor de historische buitenplaatsen De Wildenborch en 't Medler is de uitwerking naar een uitvoeringsontwerp al begonnen. Voor andere KBL en agrarische gronden geldt dat verkenning en uitwerking gebeurt met grondeigenaren en gebruikers die kansen zien.

Trekkers proeftuin 'Landgoederenzone Baakse Beek Bronckhorst' zijn Waterschap Rijn & IJssel, gemeente Bronckhorst en provincie Gelderland in samenwerking met terreinbeheerders als Natuurmonumenten en Geldersch Landschap & Kasteelen.

H2O Regio

Verschillende KBL in de IJsselregio constateren veranderingen in de situatie van het grond- en/of het oppervlaktewater maar ook in de waterkwaliteit. Deze veranderingen leiden tot problemen bij het duurzaam in stand houden van de landgoederenzone. Er is behoefte aan onderzoek en analyse naar en van de achterliggende oorzaken van deze problematiek. Hoe is het gesteld met de waterloop, wateropvang en het watergebruik? Welke invloed heeft het

Landgoed Middachten (@ Helene Blaak)

dalende grondwaterpeil op bijvoorbeeld de gebouwen en het historisch groen? Onder leiding van de rentmeester van een van de landgoederen is een stuurgroep opgericht waarin voornamelijk de verschillende landgoedeigenaren, het Waterschap Rijn & IJssel en de provincie Gelderland vertegenwoordigd zijn. Deze stuurgroep wordt voor het Kennisprogramma uitgebreid met relevante partners als gemeenten, terreinbeheerders en SKBL. Gezamenlijk zal gewerkt worden aan het in kaart brengen van de klimaatproblematiek voor deze landgoederenzone door middel van de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*. Het is daarmee een belangrijke proeftuin om de monitoringsmethodiek te verfijnen. Vervolgens wordt op basis van de data en analyse een integraal klimaatplan voor de H2O regio opgesteld alsook voorstellen voor klimaatplannen voor de KBL zelf. De provincie Gelderland is voornemens in de toekomst voor de uitvoering van deze plannen integraal programmeerbudget beschikbaar te stellen.

Trekker proeftuin 'H2O Regio' is stuurgroep onder leiding van rentmeester in samenwerking met Waterschap Rijn & IJssel, gemeenten en terreinbeheerders als Natuurmonumenten en Geldersch Landschap & Kasteelen.

Hoofdstuk 4

Programmastructuur

Het Kennisprogramma is tot stand gekomen met een groot aantal maatschappelijke samenwerkingspartners. Deze zijn onder te verdelen in enerzijds programmapartners direct betrokken en (mede)verantwoordelijk voor de opstelling van het Kennisprogramma en/of een provinciale proeftuin. Anderzijds zijn er kennispartners, die vanwege specifieke kennis rondom het vraagstuk klimaatadaptatie en KBL, meedoen in het programma.

Programmapartners

Het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* start met een koplopergroep van drie provincies, zijnde Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland, en de gemeente Zeist. Uiteraard juichen we het van harte toe en staan we open voor andere provincies, gemeenten en initiatieven om in een later stadium aan te haken en de resultaten op te nemen in de leeromgeving.

sKBL

Als nationaal podium, voortkomend uit het succesvolle Nationale Jaar voor de Historische Buitenplaatsen 2012, spant sKBL zich in om kastelen, historische buitenplaatsen & landgoederen met hun historische tuinen/parken en landschappen voor de toekomst te bewaren. We hebben twee doelen, te weten het verwerven en vergroten van de publieke zichtbaarheid van de circa 650 historische objecten, die tot dit erfgoed worden gerekend.

sKBL gelooft dat de vergroting van hun zichtbaarheid tot meer maatschappelijke inspanning en politieke steun leidt als het om hun voortbestaan gaat. Als tweede doel richten wij ons op verbinding van diverse partijen. Deze monumenten zijn voortgekomen uit een identieke bestuurlijke en/of elitegeschiedenis. Ze behoren tot één groep erfgoederen maar worden door uiteenlopende typen direct betrokkenen beheerd (particulieren, natuurorganisaties, museaal- en horeca-benutte huizen). Hen nodigen wij uit om op algemeen belangenniveau kennis en ervaring te delen en stimuleren hen tot meer samenwerking. Dit *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* sluit goed aan op deze doelstellingen van de sKBL.

Utrechts Landschap

In elke provincie is een provinciaal Landschap actief met aankoop, beheer en ontwikkeling van natuurgebieden. Van de twaalf provinciale Landschappen is Utrechts Landschap in 1927 als eerste opgericht. Utrechts Landschap gelooft, dat een mooi landschap, rijk aan natuur en cultuur, onmisbaar is voor de Utrechtse samenleving. Doel is dan ook het bevorderen van het behoud van het natuur- en landschapsschoon en cultuurhistorie in de provincie Utrecht. Daaronder valt alles wat de kwaliteit van natuur en het landschap in de provincie Utrecht ten goede komt. Er wordt actief gewerkt aan het behouden, versterken en ontwikkelen van natuur, landschap en erfgoed voor de eeuwigheid. Het wil mensen daarbij betrekken en hun ruimte bieden om daarvan te genieten.

Utrechts Particulier Grondbezit (UPG)

Het UPG verenigt de particuliere eigenaren van landgoederen, landbouwgrond, bos en natuur in de provincie Utrecht. De vereniging zet zich in voor het in stand houden van maatschappelijk particulier grondbezit en het versterken van duurzaam landbeheer. Hierin wordt gezocht naar een balans tussen belangen omtrent *people* (mensen), *planet* (milieu) en *profit* (opbrengst).

Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH)

In NPUH werken de eigenaren van natuurterreinen, provincie Utrecht en gemeenten op en rond de Utrechtse Heuvelrug samen met andere organisaties en gebiedspartijen aan de bescherming en ontwikkeling van natuur, landschap en erfgoed. De stichting NPUH is de motor van het Nationaal Park en de samenwerking daarbinnen. Het is een kleine, slagvaardige organisatie die in het leven geroepen is om de projecten uit de Samenwerkingsagenda te coördineren, faciliteren, aan te jagen en om nieuwe kansen te signaleren en te verzilveren.

Platform Utrechtse Buitenplaatsen (PUB)

Het PUB is het netwerk en de schakel tussen beleidsmakers, organisaties en eigenaren. Het doel is enerzijds inspireren door een infrastructuur te bieden, waarbinnen eigenaren, ondersteuningsorganisaties, overheden en beheersorganisaties op zowel het gebied van erfgoed als landschap elkaar ontmoeten. Anderzijds het signaleren van de problematiek in kaart brengen en streven naar een goede dialoog en onderlinge informatie en kennisuitwisseling.

Erfgoedtafel Landgoederenzone Zuid-Holland

Aan de hand van zeven 'erfgoedlijnen' maakt de provincie Zuid-Holland de geschiedenis van het landschap nog beter zichtbaar en beleefbaar. Een erfgoedlijn is een geografische lijn die verschillende punten op de kaart verbindt tot een geheel met een gemeenschappelijk historisch verhaal. De landgoederenzone is een van deze erfgoedlijnen. Rond de ontwikkeling van deze lijn is een netwerk van belanghebbenden betrokken – de zgn. erfgoedtafel Landgoederenzone. Met veel energie levert de erfgoedtafel een gezamenlijk wensbeeld en een meerjareninvesteringsprogramma. Het resultaat is een lijst met projecten, waarvoor een bijdrage van de provincie noodzakelijk is: het Maatregelenpakket. Jaarlijks wordt een nieuw maatregelenpakket vastgesteld op basis van de erfgoedtafel.

Fenicks

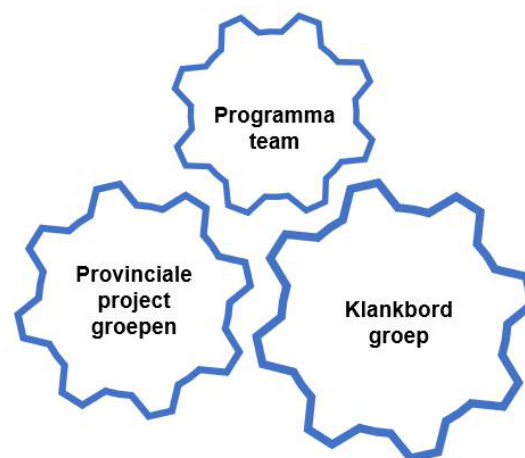
Fenicks voorziet vastgoed-, monumenten-, en asset-professionals van actuele accurate gegevens over vastgoed, groene en rode monumenten en andere gebouwde objecten én het gebruik ervan. Sectorspecifieke informatie met landelijke dekking wordt verzameld en op gebruiksvriendelijke wijze ontsloten. Zo zijn landelijke benchmarks mogelijk en is vergelijkbare informatie beschikbaar. Deze aanpak draagt er aantoonbaar aan bij dat beschikbare middelen efficiënt worden ingezet. Als bestuurslid van sKBL, gaat dit onderwerp Jan Hylke de Jong (eigenaar/directeur van Fenicks) nauw aan het hart.

Kennispartners

Als kennispartners zijn o.a. betrokken KNMI, Klimaatverbond, Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden, Waterschap Rijn & IJssel, Waterschap Valei & Veluwe, particuliere landgoedeigenaren binnen initiatief H2O, partners betrokken bij landgoederenzone Baakse Beek, Geldersch Landschap & Kasteelen, WUR, Monumentenwacht, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer.

Programmastructuur

Programmateam geeft samen met de penvoerder en algeheel projectleider sturing aan het Kennisprogramma, bewaakt de voortgang en financiën. In dit programmateam zijn de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland en gemeente Zeist alsook sKBL vertegenwoordigd.

Klankbordgroep geeft feedback en advies op (tussen)resultaten en denkt inhoudelijk mee. Deze groep bestaat uit een afvaardiging van de provinciale proeftuinen, waterschap, eigenaar/beheerder van KBL, Fenicks, NPUH, RCE, aanvullende expertisen.

Provinciale projectgroepen bepalen mede de meetpunten voor de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*, dragen bij aan de inbedding van erfgoed in de provinciale en regionale klimaatprogramma's, trekken de provinciale proeftuinen, verzamelen en delen opgedane kennis en ervaringen. Deze groepen bestaan uit:

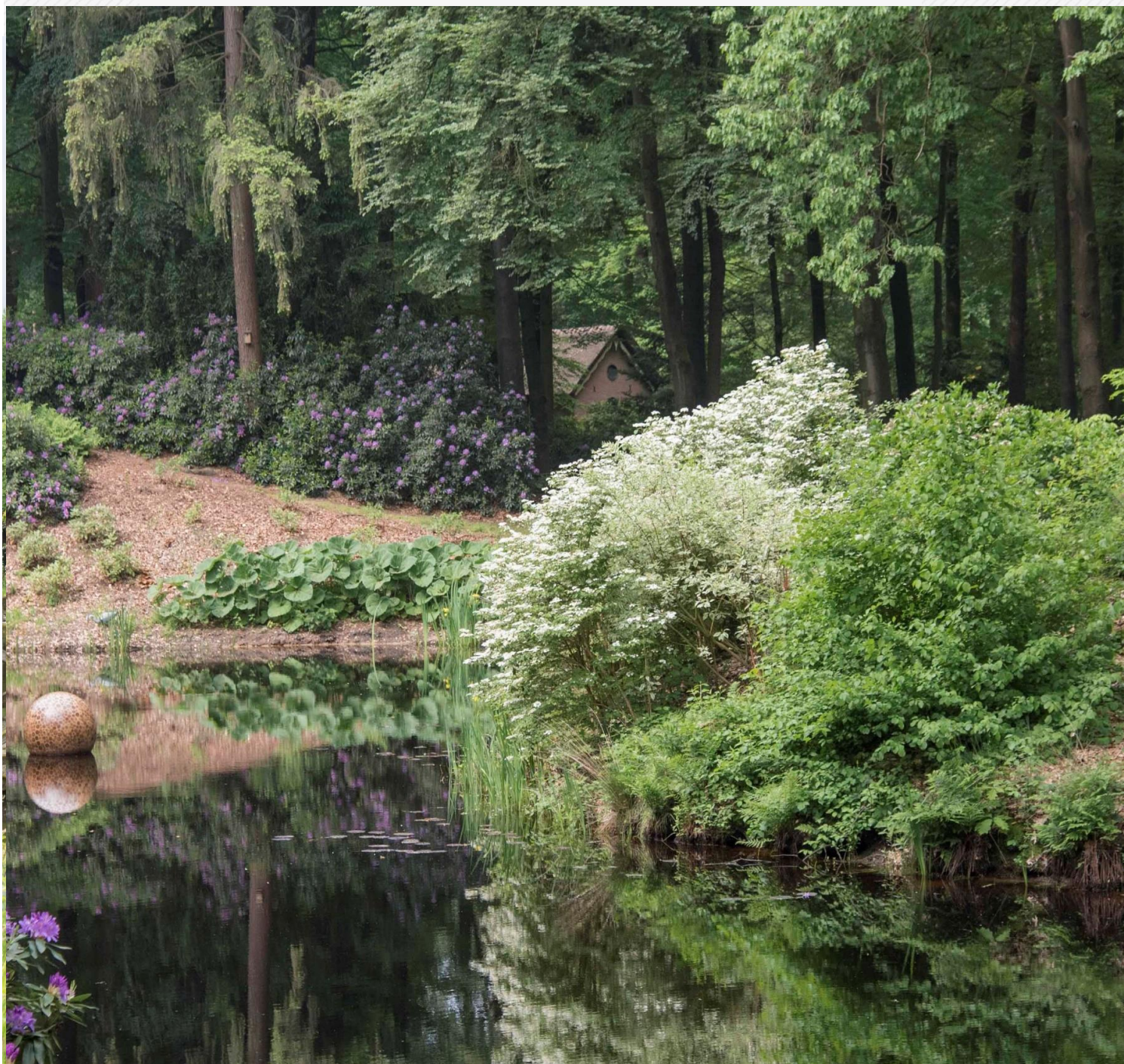
- Eigenaren/beheerders van KBL
 - Zuid-Holland → o.a. via het netwerk van sKBL en de Erfgoedtafel Landgoederenzone Zuid-Holland
 - Utrecht → o.a. via het netwerk van sKBL en het Platform Utrechtse Buitenplaatsen
 - Gelderland → o.a. via het netwerk van sKBL en via netwerken rondom provinciale proeftuinen H2O en Baakse Beek.
- Trekkers van provinciale proeftuinen
 - Utrechts Particulier Grondbezit
 - Utrechts Landschap
 - Gemeente Zeist
- Relevante provinciale betrokken organisaties
 - Nationaal Park Utrechts Heuvelrug
 - Waterschappen

sKBL is penvoerder van het Kennisprogramma en is verantwoordelijk voor:

- het algehele programmamanagement;
- het begeleiden van de klankbordgroep;
- het management en verzameling en bundeling van kennis- en ervaringsresultaten van de provinciale projectgroepen;
- de ontwikkeling van de *Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor*;
- de ontwikkeling van het stroomschema;
- het aanzwengelen van de profilering van de voorbeeldwerking van het Kennisprogramma om groen erfgoed in te bedden in provinciaal en gemeentelijk klimaatbeleid;
- de ontwikkeling en actualisatie van de leeromgeving.

Hoofdstuk 5

Leeromgeving

Zoals de titel van het programma aangeeft, zijn kennisontwikkeling- en deling belangrijke onderdelen van het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL*. Met als uiteindelijke doelen om deze ter beschikking te stellen voor nieuwe projectinitiatieven op het gebied van klimaatbestendige KBL en erfgoed in enge zin en erfgoedinclusief klimaatbeleid in algemene zin. Doelstellingen die ook nauw aansluit op de Erfgoeddeal.

Leeromgeving

Het Kennisprogramma is waardevol voor doelgroepen binnen de erfgoedsector, zoals eigenaren/beheerders van KBL of betrokken natuurorganisaties, waterschappen en overheden in Nederland. Maar ook voor doelgroepen buiten de erfgoedsector zijn de resultaten van betekenis, waaronder beleidsmakers en adviseurs op het gebied van RO of klimaat, Rijkswaterstaat, agrarische bedrijven die boeren op of nabij KBL. Daarnaast zullen de resultaten ook gedeeld worden met het buitenland – immers de klimaatproblematiek en de gevolgen voor en betekenis van erfgoed hierin is geen Nederlandse aangelegenheid.

Met behulp van een leeromgeving wordt de opgedane kennis en ervaring gedeeld met voornoemde doelgroepen.

Nationaal

- Op het digitale portaal van sKBL (www.skbl.nl) wordt een apart themadossier 'Klimaatbestendige KBL' ingericht. Dit is dé centrale plek van actuele informatie over het Kennisprogramma.
- Vaste rubriek in de digitale seizoensnieuwsbrief van sKBL (startend in de eerstvolgende nieuwsbrief van september 2020) en relevante social media als LinkedIn, Twitter en eventueel Facebook.
- Aftrap per provinciale projectgroep
- Eén eindsymposium over alle provinciale proeftuinen
- Eén/twee overkoepelend landelijk themasymposium*
- Digitale studio waarin podcasts, vlogs en blogs worden gemaakt *
- Thema-artikelen in relevante media (tijdschriften, online platforms, e.d.) *

***Onder andere voor deze onderdelen van de leeromgeving gaan we graag de samenwerking met het Programmabureau aan. Door bijvoorbeeld een gezamenlijk symposium te organiseren in 2022 en content te delen via de online community van de Erfgoeddeal op LinkedIn. We gaan hierover graag nader met het Programmabureau in gesprek.**

Internationaal

Op Europees niveau zijn diverse initiatieven waar het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* een zinvolle aanvulling op geeft:

- Op initiatief van De *Stiftung Preussische Schlösser und Gärten*, waarin namens Nederland Paleis Het Loo participeert, start een meerjarig monitoringssysteem. Dit betreft echter vooral het monitoren van de weers- en neerslaggegevens;
- *Innocastle* is een *Interreg Europe-project* waarin (regionale) overheden in Nederland (Gelderland), Vlaanderen, Spanje en Roemenië werken aan het verbeteren van overheidsinterventies voor historische buitenplaatsen en landgoederen. *National*

Trust (Engeland) treedt op als kennispartner. Gelderland onderzoekt in het bijzonder de gebiedsgerichte (erfgoed)benadering, met het tegengaan van versnippering van landgoedzones, het verbeteren van de relaties tussen erfgoed en toerisme en het werken aan klimaatadaptatie in een erfgoedrijke omgeving. Gelderland voert het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* op als één van de vier acties in het *Local Action Plan Gelderland*, dat de komende twee jaar wordt uitgevoerd.
<https://www.interregeurope.eu/innocastle/>

Aanvullend

Ondanks dat voornoemde onderdelen van de leeromgeving voor iedereen toegankelijk zullen zijn, worden voor doelgroepen buiten de erfgoedsector aanvullende activiteiten gerealiseerd. Gedurende het programma zullen deze activiteiten worden uitgebreid. Op dit moment betreft het:

- Medewerking aan een nationale innovatiebeurs op het gebied van klimaatadaptatie, georganiseerd door de provincie Utrecht. Doel is het bijeenbrengen van alle mogelijke innovaties en praktijkvoorbeelden met bewezen positieve effecten die in Nederland ontwikkeld zijn of reeds toegepast worden.
- Medewerking aan Nationaal Congres Volksgezondheid (zou eigenlijk april 2020 reeds gebeuren, maar door corona is dit congres helaas geannuleerd).
- Deelname in *expertpool* van provincie Utrecht op het gebied van klimaatadaptatie. Een *pool* die flexibel en ad-hoc inzetbaar is voor specifieke adaptatievraagstukken en/of specifieke sectoren, praktische ondersteuning kan bieden en op afroep inzetbaar is in de verschillende domeinen en beleidsterreinen van de provincie, om te adviseren bij concrete uitvoeringsprojecten en programma's.
- Specifieke artikelen of andere communicatie uitingen in vakmedia en *online* platforms.

Na de eventuele toekenning van de Erfgoeddeal is het de bedoeling om voornoemde doelgroepen ook via de leeromgeving van de Erfgoeddeal te bereiken. We gaan dan ook graag voor dit onderdeel de samenwerking aan met het Programmabureau Erfgoeddeal om dit nader uit te werken.

Hoofdstuk 6

Financiering

Het programma sluit nauw aan op de behoeften van eigenaren/beheerders van erfgoed, maar draagt ook bij aan het inbedden van erfgoed in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid. Door de schaal van deze provinciale en gemeentelijke klimaatadaptatieprogramma's en -plannen overstijgt het programma het erfgoedveld.

Onderscheidend aan dit Kennisprogramma is, dat het zich op een interprovinciaal en intergemeentelijk niveau afspeelt. Zoals uit hoofdstuk 4 'Programmastructuur' blijkt, is een groot aantal maatschappelijke partners betrokken bij het Kennisprogramma. Dit aantal zal zich tijdens het programma naar verwachting nog verder uitbreiden.

Hoewel de kosten op het eerste oog mogelijk als fors kunnen worden beschouwd, betreft het in feite meerdere projecten die een samenwerking aangaan en daarbij van elkaar profiteren. Door het programma op deze interprovinciale schaal uit te voeren en kennis te toetsen aan de praktijk, ontstaan synergievoordelen. Alle deelnemende partijen hebben het onderwerp klimaatbestendigheid gemeen, maar zijn vanuit een verschillende invalshoek betrokken. Hierin schuilt voor een belangrijk deel de kracht van het programma. Er is daarom gekozen om de *Proeftuinen* als integraal onderdeel van het Kennisprogramma op te nemen.

Erfgoedinclusief maken provinciaal en gemeentelijk klimaatbeleid

Hoofdstuk 3 'Erfgoedinclusieve gebiedsopgaven' heeft laten zien, dat het *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL* onderdeel is van provinciale, regionale en gemeentelijke klimaatadaptatieprogramma's. Met als doel om erfgoed, meer als vanzelfsprekend dan nu het geval is, in deze klimaatprogramma's in te bedden en als belangrijke gesprekspartner deel te nemen aan het Regionaal Droogte Overleg. Maar ook door (groen) erfgoed mee te nemen in gemeentelijke en regionale klimaatstresstesten.

Provincie Zuid-Holland 2020-2023	Provincie Utrecht (besluitvorming PS 30 september 2020)	Provincie Gelderland	Gemeente Zeist 2016-2034
€ 3.200.000	€ 4.267.190	€ 28.000.000	€ 1.500.000

De diverse klimaatprogramma's hebben een gezamenlijk totaalbudget van circa € 37 miljoen. Het erfgoedinclusief maken van deze klimaatprogramma's – door middel van het Kennisprogramma – maakt hier 4,7% van uit. Exemplarisch voor deze integrale samenwerking zijn de matchinggelden van Zuid-Holland en Utrecht, die toegezegd zijn vanuit zowel erfgoed als water en klimaat.

Programmabegroting

In hoofdstuk 2 'Programma omschrijving' is aangegeven, dat in het Kennisprogramma twee lijnen van de Erfgoeddeal verweven zijn en het programma dus uit twee onderdelen bestaat, zijnde *Kennis & Dialoog* en de *Proeftuinen*. De verhouding in de totale kosten tussen *Kennis & Dialoog* en de *Proeftuinen* is 30-70. De financiering van de *Proeftuinen* wordt voor 70% vanuit de matchinggelden bekostigd. De Erfgoeddeal zou hierin 30% bijdragen.

Voor *Kennis & Dialoog* ligt dit anders. Om alle partijen met elkaar te verbinden, de gewenste programmaresultaten hiervoor op te leveren en het beoogde vliegwieleffect te genereren is veel ureninzet op diverse onderdelen nodig. Hier bedraagt de verhouding 25% matchinggelden en 75% Erfgoeddeal bijdrage.

In totaliteit van het Kennisprogramma is de verhouding 55,3% matchinggelden en 44,7% bijdrage uit de Erfgoeddeal.

Matchinggelden

- Provincie Utrecht
 - GS besluit bijdrage provincie Utrecht € 320.000,-
Zie brief d.d. 15 september 2020
- Gemeente Zeist
 - B&W besluit bijdrage gemeente Zeist € 283.850,- (incl. bijdrage HDSR € 72.600,-)
Zie collegebesluit d.d. 15 september 2020
- Utrechts Landschap
 - Directiebesluit bijdrage Utrechts Landschap € 211.250,-
Zie intentiebrief directie d.d. 15 september 2020
- Provincie Gelderland
 - Mail met intentie van programmamanager Cultuur & Erfgoed d.d. 11 september 2020
 - Brief waarin GS mandaat geeft aan programmamanager Cultuur & Erfgoed voor bijdrage provincie Gelderland € 100.000,-
Mandaatbrief wordt voor 25 september 2020 aangeleverd.
- Provincie Zuid-Holland
 - Mail met intentie van beleidsmedewerker Erfgoed d.d. 11 september 2020
 - GS-stuk bijdrage provincie Zuid-Holland € 50.000,-
Document wordt voor 25 september 2020 aangeleverd.

Projectonderdeel			Kosten	Organisatie	Baten	Organisatie	Baten
Ontwikkeling Groene en Blauwe Erfgoedmonitor		Inventariserend	€ 95.000	Provincie Zuid-Holland	€ 50.000	sKBL (in uren)	€ 50.000
Stroomschema		Oplossend	€ 25.000	Provincie Utrecht	€ 320.000	Fenicks	€ 20.000
Model Klimaatstresstest KBL		Oplossend	€ 25.000	Provincie Gelderland	€ 100.000	Totaal	€ 70.000
Provinciale proeftuinen				Gemeente Zeist	€ 211.250		
Onderzoek naar opgedane kennis en ervaring, alsook nieuw te ontwikkelen kennis, dialoog tussen relevante partijen voor inbedding erfgoed in regionale klimaataanpak aan de hand van KBL-projecten in Gelderland en Utrecht Kennis te gebruiken voor erfgoed en klimaatvraagstukken in algemene zin	Samen effectief droogte bestrijden UPG		€ 22.510				
	Ontwikkelperspectief Baakse Beek en Veengoot H2O Landgoederen	Inventariserend/ oplossend	€60.000				
	Robuust watersysteem Zeisterbos en landgoederen	Inventariserend/ Oplossend	€ 1.081.703	Utrechts Landschap	€ 211.250		
Leeromgeving		Oplossend/ inspirerend	€ 75.000	HDSR	€ 72.600		
Dialogo		Oplossend/ inspirerend	€ 50.000	Erfgoeddeal	€ 653.000		
Management provinciale projectgroepen			€ 40.000	Totaal	€ 1.618.100		
Overall programmamanagement			€ 75.000				
Evaluatie			€ 10.000				
Onvoorzien			€ 58.787				
Totaal			€ 1.618.100				

Colofon

Dit *Kennisprogramma Klimaatbestendige KBL*, in samenwerking met een groot aantal maatschappelijke partners, onder penvoerderschap van sKBL tot stand gekomen. Het programma sluit nauw aan op de behoeften van eigenaren/beheerders van KBL, maar draagt ook bij aan het inbedden van erfgoed in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid.

©sKBL, provincie Zuid-Holland, provincie Utrecht, provincie Gelderland, gemeente Zeist, Utrechts Landschap, Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, Utrechts Particulier Grondbezit, Platform Utrechtse Buitenplaatsen, Erfgoedtafel Landgoederenzone Zuid-Holland, Fenicks, november 2020.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of gepubliceerd zonder schriftelijke toestemming van de uitgevers. Betrokken partijen aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele wijzigingen en of onjuistheden.

Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL)

Jennemie Stoelhorst, directeur

Landfortseweg 4

7078 BT Megchelen

06 – 234 11 655

jstoelhorst@skbl.nl

www.skbl.nl

Begroting sKBL-project

BATEN (inkomsten)	2020	Totaal	LASTEN (uitgaven)	2020-2023	Totaal
	€	€		€	€
1. Eigen bijdrage	50.000	50.000	1. Personeelskosten - Inhuur projectleider en eventuele extra projectondersteuning - Inzet directeur sKBL	115.000 50.000	115.000 50.000
Subtotaal	50.000	50.000	Subtotaal	165.000	165.000
2. Gevraagde bijdrage provincie Utrecht	513.887	513.887	2. Monitor - Digitale Groene en Blauwe Erfgoedmonitor - Model Klimaatstresstest	115.000 25.000	115.000 25.000
Subtotaal	513.887	513.887	Subtotaal	140.000	140.000
4. Bijdragen - Fenicks	20.000	20.000	3. Leeromgeving - Digitale leeromgeving - Routekaart - Dialoog	75.000 25.000 50.000	75.000 25.000 50.000
Subtotaal	20.000	20.000	Subtotaal	150.000	150.000
			4. Proeftuin - Gelderse Proeftuin H2O	60.000	60.000
			Subtotaal	60.000	60.000
			5. Overige kosten - Evaluatie	10.000	10.000
			Subtotaal	10.000	10.000
			6. Onvoorzien - 58.787		
			Subtotaal	58.887	58.887
Subtotaal	583.887	583.887	Subtotaal	58.887	58.887
TOTAAL:	€583.887	€ 583.887	TOTAAL:	€ 583.887	€ 583.887

[Zoek regelingen op overheid.nl](#)

Utrecht

Ziet u een fout in deze regeling? [Meld het ons op regelgeving@overheid.nl!](mailto:Meld_het_ons_op_regelgeving@overheid.nl)

Verordening van provinciale staten van 27 september 2010, nr. 2010BEM13, houdende regels voor subsidieverstrekking (Algemene subsidieverordening provincie Utrecht) (Asv)

Wetstechnische informatie

Gegevens van de regeling

Organisatie	Utrecht
Organisatietype	Provincie
Officiële naam regeling	Verordening van provinciale staten van 27 september 2010, nr. 2010BEM13, houdende regels voor subsidieverstrekking (Algemene subsidieverordening provincie Utrecht) (Asv)
Citeertitel	Algemene subsidieverordening provincie Utrecht (Asv)
Vastgesteld door	provinciale staten
Onderwerp	bestuur en recht
Eigen onderwerp	

Opmerkingen met betrekking tot de regeling

Geen

Wettelijke grondslag(en) of bevoegdheid waarop de regeling is gebaseerd

[artikel 145 van de Provinciewet](#)

Overzicht van in de tekst verwerkte wijzigingen

Datum inwerkingtreding	Terugwerkende kracht tot en met	Datum uitwerkingtreding	Betreft	Datum ondertekening Bron bekendmaking	Kenmerk voorstel
12-09-2020			artt. 27a; 33 en 37	15-07-2020 prb-2020-6431	2020-35
15-07-2017		12-09-2020	Wijziging	03-07-2017 prb-2017-3132	81AB66C5
11-11-2016	01-09-2016	15-07-2017	Wijziging art. 38 Ruimtelijke actieprogramma's	31-10-2016 prb-2016-6022	8199FA21
20-07-2016		10-11-2016		04-07-2016	818507EO

		Art. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 15, 35, 39, 41, 44	Provinciaal blad, 2016, 4174	
09-10-2015	20-07-2016	Art. 2, 28	21-09-2015	815F72D6
			Provinciaal blad, 2015, 6651	
08-05-2015	09-10-2015	Art. 2	30-04-2015	814C108F
			Provinciaal blad, 2015, 2425	

Tekst van de regeling

Intitulé

Verordening van provinciale staten van 27 september 2010, nr. 2010BEM13, houdende regels voor subsidieverstrekking (Algemene subsidieverordening provincie Utrecht) (Asv)

Verordening van provinciale staten van 27 september 2010, nr. 2010BEM13, houdende regels voor subsidieverstrekking (Algemene subsidieverordening provincie Utrecht)

Provinciale staten van Utrecht;

Gelezen het voorstel van gedeputeerde staten van 22 juni 2010, nr. 2010INT260440;

Gelet op artikel 145 van de Provinciewet, de artikelen 4 en 11 van de Wet inrichting landelijk gebied, artikel 41 van de Wet op de jeugdzorg en de artikelen 3 en 5 van de Wet stedelijke vernieuwing;

Overwegende dat een nieuwe Algemene subsidieverordening nodig is om het subsidiesysteem in te richten volgens de principes: klant georiënteerd, effectief, efficiënt en rechtmatig;

Besluiten de volgende verordening vast te stellen:

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE BEPALINGEN

Paragraaf 1 Algemeen

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

In deze verordening en de daarop gebaseerde regelingen wordt verstaan onder:

- jaarlijkse subsidie: subsidie die per kalenderjaar of boekjaar of voor een bepaald aantal kalenderjaren of boekjaren wordt verstrekt;
- eenmalige subsidie: subsidie voor een activiteit of een samenhangend geheel van activiteiten die afgebakend zijn in de tijd.
- activiteit: resultaat waarop een subsidie is gericht;
- uitvoeringsverordening: de uitvoeringsverordening bedoeld in artikel 4.

Artikel 2 Toepassingsbereik

- 1 Deze verordening is van toepassing op alle subsidies die de provincie verstrekt.
- 2 In afwijking van het eerste lid geldt deze verordening niet voor subsidie op grond van:
 - a. de Subsidieverordening natuur- en landschapsbeheer provincie Utrecht 2016,
 - b. de Verordening subsidies POP3 2014-2020 provincie Utrecht;
 - c. de Subsidieverordening Mobiliteit Regio Utrecht 2015;
 - d. de Subsidieverordening statenfracties provincie Utrecht 2002;
 - e. Concessie openbaar vervoer streek en stad Amersfoort.

Artikel 3 Bevoegdheid subsidieverstrekking

Gedeputeerde staten zijn bevoegd tot het verstrekken van subsidie.

Artikel 4 Uitvoeringsverordening

- 1 Gedeputeerde staten stellen Uitvoeringsverordeningen vast, waarbij zij voor elke categorie subsidies, bedoeld in hoofdstuk twee, nadere regels stellen. Deze regels kunnen betrekking hebben op:
 - a. de indieningstermijn voor subsidieaanvraag en de daarbij over te leggen gegevens;
 - b. de elektronische indiening van de aanvraag of een categorie aanvragen;
 - c. de inschakeling van een adviescommissie indien nodig wordt geacht voor de beoordeling van subsidieaanvragen;
 - d. de subsidiecriteria;
 - e. de loting bedoeld in artikel 6;
 - f. de verdeling van het beschikbare bedrag;
 - g. de weigeringsgronden;
 - h. de subsidieontvanger;
 - i. de vorm van de subsidie;
 - j. de hoogte en berekening van de subsidie bedoeld in art. 12;
 - k. de ambtshalve vaststelling bedoeld in art. 13, derde lid;
 - l.

de verplichtingen van de subsidieontvanger bedoeld in art. 26, eerste en derde lid;

m. het overgangsrecht

- 2 De uitvoeringsverordening moet in werking zijn getreden om subsidie te kunnen verstrekken voor subsidiabele activiteiten die in hoofdstuk twee zijn vermeld.
- 3 De leden 1 en 2 gelden niet voor subsidies als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, van de Algemene wet bestuursrecht.

Artikel 5 Begroting en begrotingsvoorbehoud

- 1 Een subsidie die ten laste komt van eigen middelen van de provincie, wordt alleen verstrekt als daarvoor op de provinciale begroting voldoende gelden zijn uitgetrokken.
- 2 Een subsidie ten laste van een begroting die nog niet is vastgesteld, wordt verleend onder voorwaarde dat daarvoor voldoende gelden ter beschikking worden gesteld.

Artikel 6 Subsidieplafond en verdeling beschikbaar bedrag

- 1 Gedeputeerde staten kunnen subsidieplafonds vaststellen. Dit besluit wordt in het provinciaal blad bekend gemaakt.
- 2 Als voor subsidieaanvragen een uiterste indieningsdatum geldt, krijgen bij de verdeling van het beschikbare bedrag die activiteiten voorrang die gedeputeerde staten het meest geschikt achten voor het doel waarvoor dat bedrag ter beschikking is gesteld. Als meerdere subsidieaanvragen in dezelfde mate aan de subsidiecriteria voldoen, wordt de rangschikking van deze aanvragen door middel van loting bepaald.
- 3 Als het tweede lid niet van toepassing is, vindt de beslissing op de subsidieaanvragen plaats in volgorde van binnenkomst. Voor bepaling van de volgorde gelden de volgende regels:
 - a. als datum van binnenkomst geldt de datum waarop een volledige aanvraag is ingediend;
 - b. als de aanvragen uitsluitend elektronisch mogen worden ingediend, wordt de volgorde bepaald door de datum en het tijdstip waarop een volledige aanvraag is ingediend;
 - c. als het subsidieplafond op enige dag wordt bereikt, vindt rangschikking van de op die dag binnengekomen volledige aanvragen door middel van loting plaats.
- 4 Er kan in een uitvoeringsverordening worden gekozen voor het systeem waarbij beslissing op de subsidieaanvragen in volgorde van binnenkomst plaatsvindt en waarbij voor de indiening van deze aanvragen een uiterste datum geldt. In dit geval geldt niet het tweede maar het derde lid.

Paragraaf 2 Aanvraag van de subsidie

Artikel 7 Bij aanvraag over te leggen gegevens

- 1 De aanvraag om subsidie wordt schriftelijk of elektronisch bij gedeputeerde staten ingediend, tenzij GS in een uitvoeringsverordening voor een categorie subsidies anders bepalen. Als daarvoor een aanvraagformulier is vastgesteld, wordt van dat formulier gebruik gemaakt.

- 2 Bij een aanvraag om subsidie overlegt de aanvrager de volgende gegevens:
 - a. een beschrijving van de activiteiten waarvoor de subsidie wordt aangevraagd;
 - b. de doelen en de resultaten die worden nagestreefd, en hoe de activiteiten daaraan bijdragen;
 - c. een sluitende begroting en een dekkingsplan van de kosten van de activiteiten waarvoor de subsidie wordt aangevraagd, mede in het licht van het totale project;
 - d. bij een aanvraag voor een jaarlijkse subsidie en indien van toepassing: de stand van de egalisereserve ten tijde van de aanvraag;
 - e. meest recente jaarrekening indien beschikbaar.
- 3 Het dekkingsplan bevat een opgave van subsidies of vergoedingen die voor dezelfde activiteiten bij andere bestuursorganen, private organisaties of personen zijn aangevraagd, onder vermelding van de stand van zaken daarvan.
- 4 Als een rechtspersoon voor de eerste keer subsidie aanvraagt, legt hij tevens de oprichtingsakte en de statuten over. Indien van toepassing, worden bij een volgende aanvraag de inmiddels gewijzigde statuten overlegd.
- 5 Gedeputeerde staten zijn bevoegd ook andere dan, of slechts enkele van, de in het tweede en vierde lid genoemde gegevens te verlangen, indien die voor het nemen van een beslissing op de aanvraag noodzakelijk, respectievelijk voldoende, zijn.

Artikel 8 Aanvraagtermijn

- 1 Een aanvraag om subsidie wordt ingediend binnen een door gedeputeerde staten vast te stellen termijn.
- 2 In afwijking van het vorige lid wordt een aanvraag voor een jaarlijkse subsidie uiterlijk 1 oktober voorafgaand aan het jaar of de jaren waarop de subsidieaanvraag betrekking heeft, ingediend. Dit geldt niet als bij een hogere regeling anders is bepaald.

Paragraaf 3 Beslissing op de aanvraag

Artikel 9 Beslistermijn

- 1 Gedeputeerde staten beschikken op een aanvraag om subsidie binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag.
- 2 In afwijking van het vorige lid is de beslistermijn twaalf weken als:
 - a. een adviescommissie voor de beoordeling van de aanvraag is ingeschakeld;
 - b. de aanvraag de Agenda Vitaal Platteland betreft;
 - c. sprake is van een tendersysteem als bedoeld in artikel 6, tweede lid; Bij de onderdelen a en b start de beslistermijn na ontvangst van de aanvraag, bij c na verstrijken van de uiterste indieningsdatum voor de aanvragen.

- 3 Als een aanvraag om subsidie een cofinancieringsbijdrage in het kader van een Rijks of Europees programma betreft, beschikken gedeputeerde staten daarop binnen acht weken na subsidiebesluit van het bestuursorgaan dat leidend is binnen dat programma.
- 4 Als een aanvraag om subsidie in verband met staatssteun aan de Europese Commissie wordt voorgelegd, beschikken gedeputeerde staten daarop binnen acht weken na de beslissing van de Europese Commissie.

Artikel 10 Algemene weigerings- en intrekkinggronden

- 1 Subsidie wordt in ieder geval geweigerd als:
 - a. minder dan € 1.000 wordt verstrekt;
 - b. voor dezelfde activiteiten reeds subsidie is verstrekt op grond van een provinciale regeling;
 - c. de subsidie is aangemerkt als ontoelaatbare staatssteun; of
 - d. bij gebruik van de Algemene groepsvrijstellingsverordening en de Landbouwwijzigingsverordening, in het kader van staatssteun, een terugvorderingsbesluit van de Europese Commissie openstaat wegens onrechtmatig verleende staatssteun tegen een onderneming.
- 2 Subsidie kan worden geweigerd:
 - a. als de te subsidiëren activiteiten niet of niet in overwegende mate gericht zijn op de provincie of haar ingezetene dan wel niet of onvoldoende ten goede komen aan de provincie of haar ingezetenen of op een andere wijze niet het belang van de provincie dienen;
 - b. voor zover voor de activiteiten, die in aanmerking kunnen komen voor een incidentele subsidie, onvoldoende provinciale gelden beschikbaar zijn;
 - c. als de aanvrager de activiteiten ook zonder de gevraagde subsidie kan verrichten;
 - d. als met de activiteiten waarvoor de subsidie is aangevraagd, reeds is begonnen voordat de aanvraag is ingediend;
 - e. als de aanvraag niet binnen de gestelde termijn voor het indienen van subsidieaanvragen is ingediend.
- 3 Zolang de subsidie niet is vastgesteld kan de subsidieverlening ingetrokken of ten nadele van de subsidieontvanger gewijzigd worden, indien:

de subsidieontvanger in staat van faillissement/surséance van betaling verkeert of – in voorkomend geval – de Wet schuldsanering natuurlijke personen van toepassing is verklaard.

Paragraaf 4 Verlening van de subsidie

Artikel 11 Bij verlening keuze verantwoording

- 1 Bij de beschikking tot subsidieverlening bepalen gedeputeerde staten op welke wijze de verantwoording van de te ontvangen subsidie plaats vindt. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van een strenger verantwoordingsregime door de artikelen 22 of 23 op een lager subsidiebedrag van overeenkomstige toepassing te verklaren.
- 2 Een strenger verantwoordingsregime als bedoeld in het vorige lid is slechts toegestaan als:
 - a. het op grond van een hogere regeling is vereist;
 - b. ter voorkoming van misbruik;
 - c. sprake is van een subsidie die is gericht op de instandhouding van een instelling.

Paragraaf 5 Hoogte van de subsidie, vaststelling, voorschotten en betaling

Artikel 12 Hoogte subsidie

- 1 Subsidies tot € 125.000 worden verstrekt in de vorm van een vast bedrag op grond van door gedeputeerde staten te geven regels, tenzij bij een hogere regeling anders is bepaald.
- 2 Subsidies vanaf € 125.000 worden als volgt verstrekt:
 - a. de subsidie wordt verstrekt in de vorm van een vast bedrag op grond van door gedeputeerde staten te geven regels, tenzij bij een hogere regeling anders is bepaald;
 - b. de subsidie bedraagt ten hoogste een door gedeputeerde staten vast te stellen percentage van de subsidiabele kosten. Gedeputeerde Staten kunnen een maximum bedrag bepalen en andere regels voor de berekening van de subsidie geven.
- 3 Tot de subsidiabele kosten behoren in ieder geval niet:
 - a. de vaste personeelslasten van de aanvrager, tenzij GS in een uitvoeringsverordening voor een categorie subsidies anders bepalen;
 - b. de kosten die behoren tot de normale exploitatielasten van de aanvrager en die niet direct en uitsluitend noodzakelijk zijn ten behoeve van de aanvraag om subsidie;
 - c. de kosten van gebruik van ruimten, apparatuur en deskundigheid waarover de aanvrager permanent beschikt, en
 - d. de kosten van reguliere werkzaamheden van de aanvrager, onderhoud of herstelwerkzaamheden.
- 4 Het derde lid is niet van toepassing op een subsidie die is gericht op de instandhouding van een instelling.
- 5 Als bij de bepaling van het subsidiebedrag gebruik wordt gemaakt van uurtarieven, worden deze tarieven berekend op basis van de loonkosten

(inclusief werkgeverslasten) met de mogelijkheid van een nader te bepalen maximum percentage opslag.

Artikel 13 Directe en ambtshalve vaststelling

- 1 Subsidies tot € 25.000 worden direct vastgesteld.
- 2 In afwijking van het vorige lid kunnen gedeputeerde staten eerst over de subsidieverlening besluiten als:
 - a. de aanvraag is ingediend voor afloop van de activiteiten of het tijdvak waarvoor subsidie wordt gevraagd; en
 - b. het opleggen van verplichtingen of gebruik van een strenger verantwoordingsregime als bedoeld in artikel 11 daartoe aanleiding geven. In dat geval vindt de vaststelling ambtshalve plaats.
- 3 Gedeputeerde staten kunnen andere categorieën subsidies of subsidieontvangers aanwijzen waarvoor de subsidie ambtshalve wordt vastgesteld.
- 4 Ambtshalve vaststelling vindt plaats binnen acht weken na afloop van de activiteiten of het tijdvak

Artikel 14 Aanvraag vaststelling

- 1 Als de vaststelling van de subsidie op aanvraag plaats vindt, wordt de aanvraag daartoe ingediend binnen zes maanden na afloop van de activiteiten of het tijdvak waarvoor de subsidie is verstrekt.
- 2 Betreft het jaarlijkse subsidie, dan wordt de aanvraag ingediend vóór 1 juli van het jaar na afloop van het jaar of jaren waarvoor de subsidie is verstrekt. Dit geldt niet als bij een hogere regeling anders is bepaald.

Artikel 15 Voorschotten

- 1 Als een beschikking tot subsidievaststelling als bedoeld in artikel 13, eerste lid, wordt gegeven, vindt de betaling van de gehele subsidie in één bedrag plaats.
- 2 Als een beschikking tot subsidieverlening als bedoeld in artikel 13, tweede lid, wordt gegeven, wordt 100% bevoorschot. Dit geldt niet als bij een hogere regeling anders is bepaald.
- 3 In de overige gevallen wordt bij subsidieverlening ambtshalve besloten over bevoorschotting. Daarbij worden de hoogte en de termijnen van de voorschotten bepaald.
- 4 In afwijking van het derde lid vindt bevoorschotting op aanvraag plaats, als de eerste betaling die de subsidieontvanger voor de gesubsidieerde activiteit verricht, pas na twee jaar na de subsidieverlening plaats vindt.

Artikel 16 Vaststelling subsidie

- 1 Gedeputeerde staten stellen de subsidie vast binnen acht weken na ontvangst van de aanvraag daartoe.
- 2 Als de aanvraag niet tijdig is ontvangen, kunnen gedeputeerde staten zes weken na eenmalig rappel overgaan tot ambtshalve vaststelling.
- 3 Betreft het een jaarlijkse subsidie, dan stellen gedeputeerde staten de subsidie vast uiterlijk 1 oktober van het jaar na afloop van het jaar of de jaren waarvoor de subsidie is verstrekt.

Artikel 17 Betaling

- 1 Het subsidiebedrag wordt binnen twee weken na de subsidievaststelling betaald.
- 2 Het vorige lid geldt niet als sprake is van een extern betaalorgaan.

Paragraaf 6 Algemene verplichtingen van de subsidieontvanger

Artikel 18 Kennisgevingsplicht

De subsidieontvanger stuurt gedeputeerde staten onverwijld een schriftelijke mededeling als:

- a. de gesubsidieerde activiteiten niet of niet geheel zullen worden verricht;
- b. aan de opgelegde verplichtingen niet of niet geheel zal worden voldaan.

Artikel 19 Informatieplicht en toestemmingsvereiste

- 1 De subsidieontvanger informeert gedeputeerde staten zo spoedig mogelijk schriftelijk over:
 - a. besluiten of procedures die zijn gericht op de beëindiging van de activiteiten, waarvoor subsidie is verleend, dan wel ontbinding van de rechtspersoon;
 - b. relevante wijzigingen in de financiële en organisatorische verhouding met derden;
 - c. ontwikkelingen die er toe kunnen leiden dat aan de beschikking tot subsidieverlening verbonden verplichtingen geheel of gedeeltelijk niet kunnen worden nagekomen;
 - d. wijziging van de statuten voor zover het betreft de vorm van de rechtspersoon, de persoon van de bestuurder(s) en het doel van de rechtspersoon.
- 2 De subsidieontvanger behoeft de toestemming van gedeputeerde staten voor de handelingen, bedoeld in artikel 4:71 van de Algemene wet bestuursrecht, als zij van invloed zijn op de gesubsidieerde activiteiten.

Artikel 20 Vergoedingsplicht bij vermogensvorming

- 1 In de gevallen, genoemd in artikel 4:41 van de Algemene wet bestuursrecht, is de subsidieontvanger, voor zover het verstrekken van de subsidie heeft geleid tot vermogensvorming, daarvoor een vergoeding verschuldigd aan de provincie.
- 2 De hoogte van de vergoeding is het gedeelte van de waarde van het vermogen van de subsidieontvanger, dat evenredig is aan het gedeelte van zijn totale inkomsten dat gedurende de laatste tien jaar de subsidie is geweest. Als nog geen tien jaar subsidie is verstrekt, wordt de verschuldigde vergoeding berekend op basis van het aantal jaren gedurende welke zij wel is verstrekt.
- 3 Bij de bepaling van de waarde van de vermogensbestanddelen wordt uitgegaan van hun waarde op het tijdstip waarop de vergoeding verschuldigd wordt, met dien verstande dat bij verlies of beschadiging van goederen wordt uitgegaan van het bedrag dat als schadevergoeding door de subsidieontvanger is ontvangen. De waarde van de onroerende goederen wordt bepaald op basis van hun waarde in het economisch verkeer, die van de roerende goederen op basis van hun boekwaarde. De geldmiddelen,

waaronder begrepen de banksaldi, worden gewaardeerd op hun nominale waarde.

- 4 De waarde van onroerende goederen wordt vastgesteld door een onafhankelijk deskundige, die daartoe door gedeputeerde staten in overeenstemming met de subsidieontvanger wordt aangewezen. Bij gebreke aan overeenstemming vindt bedoelde taxatie plaats door drie onafhankelijke deskundigen van wie een door gedeputeerde staten en een door de subsidieontvanger wordt aangewezen, en de derde door de beide eerst aangewezenen. Als zij het over de taxatie niet eens worden, beslist de derde deskundige.
- 5 Als een subsidie vanaf € 125.000 is verstrekt, kunnen gedeputeerde staten voorschrijven dat een controleverklaring wordt overlegd met betrekking tot de berekening van de vergoeding.

Artikel 21 Melding en streekproefsgewijze verantwoording (subsidies tot € 25.000)

- 1 Bij een directe vaststelling als bedoeld in artikel 13, eerste lid, meldt de subsidieontvanger schriftelijk aan gedeputeerde staten wanneer de gesubsidieerde activiteiten zijn verricht. Bij een subsidie achteraf vindt de melding bij de aanvraag plaats, in de overige gevallen binnen twee weken na afloop van de activiteiten.
- 2 Bij een vaststelling als bedoeld in artikel 13 kunnen gedeputeerde staten de subsidieontvanger verplichten om op de door hen aangegeven wijze aan te tonen dat de gesubsidieerde prestatie is gerealiseerd en dat aan de opgelegde verplichtingen is voldaan.

Artikel 22 Prestatieverantwoording (Subsidies van € 25.000 tot € 125.000)

- 1 Als de subsidieverlening een bedrag van € 25.000 tot € 125.000 betreft, bevat de aanvraag, bedoeld in artikel 14, een inhoudelijk verslag waaruit blijkt dat de gesubsidieerde prestatie of een bij de subsidieverlening bepaald minimum resultaat overeenkomstig de opgelegde verplichtingen is gerealiseerd. Bijkomende financiële verantwoording over de werkelijke kosten van de activiteiten wordt niet gevraagd.
- 2 Gedeputeerde staten kunnen bepalen dat meer gegevens en bescheiden die voor de vaststelling van belang zijn, worden overlegd.
- 3 In bijzondere gevallen kunnen gedeputeerde staten bij de subsidieverlening bepalen dat de subsidieontvanger verantwoording aflegt met een verklaring van de werkelijke kosten en baten van de gesubsidieerde activiteiten. De subsidieontvanger maakt hierbij gebruik van een vastgesteld model.

Artikel 23 Uitgebreide verantwoording (subsidies vanaf (subsidies vanaf € 125.000)

- 1 Als de subsidieverlening een bedrag vanaf € 125.000 betreft, bevat de aanvraag, bedoeld in artikel 14:
 - a. een inhoudelijk verslag waaruit blijkt dat de gesubsidieerde activiteiten overeenkomstig de opgelegde verplichtingen hebben plaatsgevonden, en
 - b. een overzicht van de activiteiten en de hieraan verbonden uitgaven en inkomsten (financieel verslag of jaarrekening). De verantwoording van de jaarlijkse subsidies bestaat uit een jaarrekening. Voor de verantwoording van eenmalige subsidies volstaat een financieel verslag waarin de activiteiten zijn opgenomen en de hieraan verbonden uitgaven en inkomsten. Dit verslag mag ook opgenomen worden als bijlage bij de jaarrekening.
- 2 Gedeputeerde staten kunnen voorschrijven dat bij de aanvraag tot subsidievaststelling een controleverklaring wordt overlegd conform door Gedeputeerde staten vastgesteld controleprotocol verantwoording subsidies.

- 3 Gedeputeerde staten hebben de bevoegdheid de controleverklaring te controleren op deugdelijke feitelijke basis.

Artikel 24 Verantwoording volgens SiSa

In afwijking van de artikelen 21, 22 en 23 wordt voor subsidie die is verstrekt aan een mede-overheid in het kader van een specifieke uitkering, verantwoording afgelegd overeenkomstig de beginselen van Single information, Single audit van de artikelen 17a en 17b van de Financiële-verhoudingswet.

Artikel 25 Tussenrapportage

Als een subsidie vanaf € 25.000 niet binnen een jaar wordt vastgesteld, kunnen gedeputeerde staten de subsidieontvanger verplichten om een tussentijdse verantwoordingsrapportage over te leggen. Een tussenrapportage wordt niet vaker dan één keer per jaar gevraagd. Hierbij wordt zo veel mogelijk aangesloten bij de natuurlijke rapportagemomenten van de subsidieontvanger.

Artikel 26 Overige verplichtingen

- 1 Bij de subsidieverlening kunnen gedeputeerde staten de subsidieontvanger ook andere verplichtingen tot verwezenlijking van het doel van de subsidie opleggen dan die bedoeld in artikel 4:37 van de Algemene wet bestuursrecht.
- 2 Als een subsidie is aangemerkt als toelaatbare staatssteun, voldoet de subsidieontvanger aan de daaraan door de Europese Commissie gestelde verplichtingen.
- 3 Aan een subsidie kunnen gedeputeerde staten de verplichting verbinden dat de subsidieontvanger in zijn bekendmakingen de provincie als subsidiegever vermeldt.

Paragraaf 7 Ontoelaatbare staatssteun

Artikel 27 Ontoelaatbare staatssteun

Gedeputeerde staten wijzigen of trekken de beschikking tot subsidieverlening of subsidievaststelling in, als de Europese Commissie dat in verband met ontoelaatbare staatssteun vordert.

HOOFDSTUK 2 BIJZONDERE BEPALINGEN

Artikel 27a Tijdelijke steun cultuur- en erfgoedinstellingen

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor tijdelijke steun aan cultuur- en erfgoedinstellingen in het kader van de COVID-19 crisis.

Artikel 28 Agenda Vitaal Platteland

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten ter uitvoering van het provinciaal meerjarenprogramma voor het landelijke gebied Agenda Vitaal Platteland.

Artikel 29 Bodemsanering, verdrogingsbestrijding en waterketen

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het onderzoeken en saneren van gevallen van ernstige bodemverontreiniging door eigenaars of erfpachters van grond waarop zij wonen;
- b. het bestrijden van verdroging;
- c. het vergroten van de samenwerking van waterketenpartijen, het vergroten van de doelmatigheid, stimuleren van innovatie en verbeteren van de waterkwaliteit in de waterketen.

Artikel 30 Bouwen, wonen en stedelijke vernieuwing

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het stimuleren van de (binnenstedelijke) woningbouwproductie;
- b. het voorkomen van stagnatie bij de voortgang van de woningbouwproductie;
- c. het behouden en verbeteren van de kwaliteit en leefbaarheid van de bestaande en nieuwe binnenstedelijke wijken en buurten;
- d. het bevorderen van een zo evenwichtig mogelijke provinciale woningmarkt;
- e. het bieden van voldoende of evenwichtige kansen en mogelijkheden op de woningmarkt voor alle doelgroepen;
- g. het ontwikkelen en realiseren van vernieuwende vormen van bouwen en wonen.

Artikel 31 Duurzaamheid

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het verhogen van de duurzaamheid van een project;
- b. het ontwikkelen, toepassen en verspreiden van nieuwe kennis, competenties en motivatie om zodiende leerprocessen op gang te brengen voor duurzame ontwikkeling;
- c. het wegnemen van barrières voor duurzame ontwikkeling, onder meer door middel van haalbaarheidsstudies, kennisontwikkeling en -overdracht en bewustwordingsprojecten.

Artikel 32 Economie

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. economische stimulering in het kader van cofinanciering van programma's van het Rijk en de EU;
- b. het stimuleren van kenniseconomie en innovatie;
- c. toeristische marketing en promotie;
- d. het stimuleren van vrijetijdseconomie;
- e. het herstructureren van bedrijventerreinen;
- f. het bevorderen van recreatie.

Artikel 33 Erfgoed, kunsten en media

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het behouden, beheren en ontwikkelen van cultureel erfgoed;
- b. het vergroten van de beleefbaarheid en toegankelijkheid van cultureel erfgoed en het vergroten van de kennis van en betrokkenheid met de Utrechtse geschiedenis;
- c. het versterken van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ordening;
- d. het ondersteunen en stimuleren van de kwaliteit van aanbod en afname op het gebied van cultuur;
- e. het stimuleren dat zoveel mogelijk kinderen deelnemen aan kennismaken van cultuur;
- f. het stimuleren van bibliotheekvernieuwing en bevorderen van structurele samenwerking van bibliotheken;
- g. het versterken van de culturele sector, cultuur- en erfgoedinstellingen.

Artikel 34

[vervallen]

Artikel 35 Klimaat en energie

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen door onder andere het toepassen van duurzame energie en energiebesparende maarregelen en technieken;
- b. het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering voor de regio.

Artikel 35a Natuur

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. natuureducatie;
- b. kinderen natuur te laten beleven;
- c. ondersteunen van bewonersparticipatie op het gebied van natuurontwikkeling en -beheer;
- d. bevordering van de biodiversiteit.

Artikel 36 Milieu

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op:

- a. het bijdragen aan een gezonde en veilige leefomgeving voor inwoners en gebruikers van de provincie Utrecht;
- b. het terugdringen van verstoring op het terrein van lucht, licht, geur en geluid;
- c. het nuttig toepassen en verwerken van afval;
- d. het reduceren van risico's op calamiteiten met gevaarlijke stoffen.

Artikel 37 Mobiliteit

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht:

- a. ter realisatie van het Kwaliteitsnet Goederenvervoer;
- b. voor flex- en thuiswerken bij werkgevendende organisaties die zijn aangesloten bij een mobiliteitsplatform VERDER;
- c. ter stimulering van het gebruik van de fiets als vervoermiddel;
- d. ter realisatie van permanente verkeerseducatie;
- e. ter uitvoering van maatregelen uit het programma Beter Benutten Midden Nederland;
- f. ter verbetering van de verkeersveiligheid door gemeentelijke infrastructurele maatregelen;
- g. investeringen in verkeersinfrastructuur gemeenten;
- h. gemeentelijk verkeers- en vervoersbeleid;
- i. mobiliteitsmanagement;
- j. ter verbetering van knooppunten;
- k. investeringen in infrastructurele maatregelen ten behoeve van het openbaar vervoer.

Artikel 38 Ruimtelijke actieprogramma's

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten ter uitvoering van het Integraal Gebiedsontwikkelingsprogramma en het Innovatieprogramma Fysieke Leefomgeving.

Artikel 39 Sociale Zaken

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die gericht zijn op jongeren en vallen binnen de thema's:

- a. integratie en participatie; en
- b. onderwijs en arbeidsmarkt.

Artikel 40 Sport

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor de ondersteuning van partijen in de provincie Utrecht voor:

- a. het versterken van de sportinfrastructuur;
- b. het versterken van de samenwerking tussen buurt, onderwijs en sport;
- c. sport en ruimte;
- d. sportstimulering van specifieke doelgroepen;
- e. aanstormend talent in relatie tot breedtesport.

Artikel 41 Wonen, welzijn en zorg

Gedeputeerde staten kunnen subsidie verstrekken voor activiteiten in de provincie Utrecht die:

- a. gericht zijn op ouderen en mensen met een verstandelijke, lichamelijke en psychische beperking; en
- b. de samenhang tussen wonen, welzijn en zorg verbeteren.

HOOFDSTUK 3 SLOTBEPALINGEN

Artikel 41a Toezicht

Met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze verordening zijn belast de bij besluit van gedeputeerde staten aangewezen personen.

Artikel 42 Evaluatie

Onverminderd artikel 4.24 van de Awb zenden gedeputeerde staten na uiterlijk twee jaar na de inwerkingtreding van deze verordening aan provinciale staten een verslag over de doeltreffendheid en de effecten van deze verordening in de praktijk.

Artikel 43 Intrekken oude regelingen

Ingetrokken worden:

- de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht 1998 met de bij behorende bijlage;
- de Verordening cultuurbeleid provincie Utrecht 1996;
- het Besluit amateurkunst provincie Utrecht 1996;

- het Besluit cultuurhuizen provincie Utrecht 2008;
- het Besluit erfgoedparels provincie Utrecht 2008;
- het Besluit multi- en interculturele festivals;
- het Besluit podiumkunst provincie Utrecht 1996;
- het Besluit gemeentelijke archeologische beleidskaarten provincie Utrecht 2008;
- het Besluit Talentvolle makers en innovatieve projecten;
- de Regeling De Utrechtse Schatkamer;
- de Subsidieverordening Programma Vrije Tijd provincie Utrecht;
- de Tijdelijke subsidieverordening Zakelijk Toerisme provincie Utrecht 2009-2012;
- de Subsidieverordening economische ontwikkeling provincie Utrecht 2005;
- de Subsidieverordening innovatieve acties provincie Utrecht 2004;
- de Stimuleringsregeling maatschappelijke ontwikkeling;
- de Subsidieverordening Jeugdzorg provincie Utrecht 2004;
- het Uitvoeringsbesluit jeugdzorg provincie Utrecht 2005;
- de Subsidieverordening kleinschalig wonen voor mensen met dementie Provincie Utrecht;
- de Subsidieverordening Sociale Agenda 2010-2011 provincie Utrecht;
- de Subsidieverordening Stedelijk bouwen en wonen;
- de Tijdelijke verordening Knelpuntenpot Woningbouwstagnatie;
- de Subsidieverordening wonen, welzijn en zorg Wel Thuis 2 provincie Utrecht;
- de Tijdelijke regeling sportstimulering 2008 t/m 2011;
- de Tijdelijke Stimuleringsregeling Vernieuwend Bouwen en Wonen;
- de Tijdelijke subsidieverordening breedband provincie Utrecht 2008;

- de Tijdelijke subsidieverordening Toekomst Thuis provincie Utrecht 2009;
- de Verordening locatiegebonden subsidie provincie Utrecht;
- de Verordening stedelijke vernieuwing provincie Utrecht 2010;
- de Stimuleringsregeling subsidies Duurzaamheid, Energie en Klimaat provincie Utrecht;
- de Nadere regels Waterketen (2);
- de Nadere regels Garantiefonds Energie provincie Utrecht;
- de Nadere subsidieregels Duurzaamheid (2);
- de Nadere subsidieregels Energie in de gebouwde omgeving en MKB (1);
- de Nadere subsidieregels Energie in het MKB (2);
- de Nadere subsidieregels Energiek Utrecht;
- de Nadere subsidieregels Klimaat (1);
- de Nadere subsidieregels voorbereidende energieonderzoeken vereniging van eigenaars;
- de Subsidieregeling aardgas-aflerinstallaties provincie Utrecht;
- de Subsidieregeling aardgasvoertuigen provincie Utrecht;
- de Subsidieverordening verantwoord verlichten provincie Utrecht;
- de Subsidieverordening bodemsanering eigen woningen provincie Utrecht 2002;
- artikel 10 van de Verordening grondwaterheffing provincie Utrecht 1999;
- de Subsidieverordening inrichting landelijk gebied provincie Utrecht 2006;
- het Besluit subsidiekader AVP-ILG;
- de Subsidieverordening particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties ILG provincie Utrecht 2008;
- de Subsidieverordening Europese programma's Doelstelling 2 en LEADER plus Utrecht 2002;
- de Algemene subsidieverordening kleine landschapselementen provincie Utrecht 1993;

- de Verordening financiële bijdragen provincie Utrecht;
- de Tijdelijke stimuleringsregeling goederenvervoer provincie Utrecht 2010-2012;
- de besluiten tot vaststelling van een aanvraagtermijn en de besluiten tot vaststelling van een subsidieplafond die zijn gebaseerd op de regelingen, genoemd in dit artikel.

Artikel 44 Overgangsrecht

Subsidies die zijn aangevraagd of verstrekt vóór de datum van inwerkingtreding van deze verordening of een wijziging ervan worden behandeld overeenkomstig de regeling die gold ten tijde van hun aanvraag.

Artikel 45 Inwerkingtreding

- 1 Deze verordening treedt in werking op 1 januari 2011. Als het provinciaal blad wordt uitgegeven na 31 december 2010 treedt de verordening in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad.
- 2 Bij besluit van gedeputeerde staten kan een ander tijdstip worden vastgesteld waarop door hen aan te wijzen artikelen of artikeldelen van hoofdstuk twee en artikel 43 in werking treden.

Artikel 46 Citeertitel

Deze verordening wordt aangehaald als: Algemene subsidieverordening provincie Utrecht.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van provinciale staten van Utrecht van 27 september 2010.

Provinciale staten van Utrecht,

R.C. Robbertsen, voorzitter.

L.C.A.W. Graafhuis, griffier.

Uitgegeven 6 oktober 2010

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

namens hen

H.H. Sietsma, secretaris

Provinciaal blad 2016, 4174

Toelichting bij wijzigingsbesluit

Artikelsgewijze toelichting

Artikelen 1, 2, 4, 7, 8 en 12 Deze artikelen zijn geactualiseerd en verder aangescherpt ter verduidelijking.

Artikel 4 Uitvoeringsverordening De Asv geeft aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid om alle soorten subsidies te verlenen. Verder worden GS verplicht om inhoudelijke aspecten van het subsidiebeleid nader uit te werken in uitvoeringsverordeningen. Deze uitvoeringsverordening moeten in werking zijn getreden

om subsidie voor activiteiten, zoals opgenomen in hoofdstuk twee, te kunnen verlenen. Uitgangspunt van de ASV is dus dat voor alle subsidies, behalve subsidies zoals aangegeven in de artikel 4:23 lid 3 Algemene wet bestuursrecht (denk aan begrotingssubsidies of incidentele subsidies), een uitvoeringsverordening opgesteld wordt. Voor het verstrekken van bijv. begrotingssubsidies of incidentele subsidies bevat de Asv zelf de noodzakelijke procedureregels.

Artikel 6 Subsidieplafond en verdeling beschikbaar bedrag Een loting bij aanvragen die op volgorde van binnenkomst worden behandeld, kan noodzakelijk zijn indien op de dag dat het subsidieplafond overschreden zou worden meerdere aanvragen tegelijkertijd binnenkomen. Dit zal vooral spelen bij aanvragen die zowel elektronisch als per post ingediend kunnen worden. Voor loting kunnen nadere regels worden gesteld door GS en is in principe toepasbaar bij het aanvraagstelsel 'wie het eerst komt, het eerst maalt'. Indien meerdere projecten in dezelfde mate voldoen aan subsidiecriteria kan loting ook een uitkomst bieden. De keuze voor een bepaald lotingsstelsel zal bijvoorbeeld afhankelijk kunnen zijn van het aantal deelnemers dat aan de loting deelneemt. Dit kan verder geregeld worden in een uitvoeringsverordening. Er zijn verschillende manieren van loten denkbaar, bijvoorbeeld het trekken van enveloppen en het koppelen van de deelnemers aan een cijfer waarna de cijfers worden getrokken. Verder wordt er geloot als de aanvraag volledig is. Daarnaast verdient het de voorkeur een loting onder verantwoordelijkheid van een notaris geschiedt.

Artikel 7 Bij een aanvraag om subsidie kan worden gevraagd om een sluitende begroting te overleggen. Dit is een 'kan-bepaling', daardoor kan per geval de afweging wordt gemaakt of het niet aanleveren van een sluitende begroting leidt tot het buiten behandeling laten van de aanvraag. Zie voor buiten behandeling laten van de aanvraag artikel 4:5 Algemene wet bestuursrecht. Verder geldt de flexibiliteit van het vijfde lid.

Artikel 10 Algemene weigeringsgronden In het geval er gebruik wordt gemaakt van de Algemene groepsvrijstellingsverordening (AGVV, nr. 651/2014 van 17 juni 2014) en de Landbouwwijstellingsverordening (LVV, nr. 702/2014 van 25 juni 2014) moet gecheckt worden of er een terugvorderingsbevel tegen de onderneming/ subsidieontvanger openstaat wegens eerdere steun die onrechtmatig en onverenigbaar is verklaard. In dat geval kan er geen subsidie worden verstrekt. Volgens de staatssteunregels moet deze clausule waarin de weigering is geregeld opgenomen worden in de subsidieregeling (art. 1 lid 4 sub a AGVV/art. 1 lid 5 sub a LVV).

Daarnaast kan subsidie geweigerd worden als daarmee het belang van de provincie niet wordt gediend en dus geen wens bestaat om het alsnog als een begrotingssubsidie of een incidentele subsidie aan te merken in het geval er geen uitvoeringsverordening aan ten grondslag ligt. Dit moet goed gemotiveerd worden bij de weigering van de subsidie.

Verder kan worden overwogen om de subsidie te weigeren als de aanvraag niet binnen de gestelde termijn wordt ingediend.

Er kan tot intrekking van een subsidie worden over gegaan als er sprake is van een faillissement. Wel is het zo dat de intrekking gepaard dient te gaan met inachtneming van een redelijke termijn (zie eerste volzin van artikel 4:50, eerste lid van de Awb).

TOELICHTING

HOOFDSTUK 1 ALGEMEEN

1. 1. Aanleiding nieuw subsidiesysteem: deregulering

In 2007 hebben Provinciale Staten zich uitgesproken voor deregulering. Doel hiervan is het verminderen van de "regeldruk" en het eenvoudiger maken van regelgeving.

In het bijzonder hebben PS aandacht gevraagd voor de provinciale subsidies. De subsidieregels moeten eenvoudig worden gestructureerd, inzichtelijk worden aangeboden en mogen geen onnodige administratieve verplichtingen voor de subsidieontvanger en de provincie opwerpen.

1.2. Aanbevelingen PS

Op 21 september 2009 hebben PS beleidsuitgangspunten voor subsidieverstrekking vastgesteld. (1) Deze beleidsuitgangspunten zijn erop gericht het subsidiesysteem van de provincie Utrecht in te richten volgens de zogenaamde KEER-principes. Dat houdt in: subsidies klantgeïntereerd, effectief, efficiënt en rechtmatig verstrekken. In deze Algemene subsidieverordening (Asv) zijn de beleidsuitgangspunten vertaald.

(1)Kader voor subsidieverstrekking, Onderdeel 1: Beleidsuitgangspunten voor subsidieverstrekking

1.3. Landelijke ontwikkeling

De optimalisering van het subsidiesysteem past bij een landelijke ontwikkeling.

In 2009 heeft het Ministerie van Financiën een Rijksbreed subsidiekader(2) opgesteld. Dit rijksbrede kader bevat voorstellen voor het vereenvoudigen en uniformeren van de rijkssubsidies. Een van de voorstellen betreft de invoering van drie arrangementen: voor kleine, middelgrote en grote subsidiebedragen. Bij elk arrangement hoort een eigen verantwoordingsregime dat op de hoogte van het subsidiebedrag is afgestemd. Uitgangspunt is meer vertrouwen in de subsidieontvanger, zonder eventuele risico's uit het oog te verliezen. Alleen voor de grote subsidiebedragen geldt een uitgebreide verantwoording: dit betekent dat de subsidieontvanger in dat geval een gedetailleerd overzicht van inkomsten en uitgaven moet overleggen, en niet eenvoudiger kan aantonen dat het gesubsidieerde project tot stand is gekomen.

Ook veel gemeenten werken aan het verbeteren van hun regelgeving en dienstverlening. In 2009 heeft de VNG een model-Algemene subsidieverordening(3) aan de gemeenten toegestuurd, met als doelstelling "minder regels, meer service".

Het Rijksbrede kader, de model-verordening van de VNG en deze Asv gaan uit van eenzelfde systeem. Voor subsidieaanvragers heeft dit tot voordeel dat overal vergelijkbare eisen gelden.

(2)Nota "Kader financieel beheer rijkssubsidies", Met een uniform subsidiekader naar een eenvoudig financieel beheer en efficiënte uitvoering van rijkssubsidies (3)Subsidie zonder moeite, Model Algemene subsidie verordening VNG

1.4. Hoofdpijnen subsidiesysteem Het subsidiesysteem is gebaseerd op vier uitgangspunten: - proportionaliteit; - sturing op prestaties en hoofdpijnen; - uniformering en vereenvoudiging; - verantwoord vertrouwen en risicoacceptatie.

Proportionaliteit

Het belangrijkste uitgangspunt is proportionaliteit: dit betekent dat er een redelijke verhouding is tussen het subsidiebedrag en de lasten die met de subsidie gepaard gaan. Uit een rijksonderzoek naar de administratieve- en uitvoeringslasten blijkt dat de totale lasten van subsidies, afhankelijk van het type regeling, kunnen oplopen tot meer dan 30% van het subsidiebedrag.(4) Dit komt doordat in de huidige situatie voor alle subsidies, ongeacht hun omvang en risico, ongeveer dezelfde regels voor de uitvoering en de verantwoording gelden.

De proportionaliteit krijgt invulling door te werken met drie standaard arrangementen. De arrangementen onderscheiden zich van elkaar door de voorwaarden en verplichtingen die worden gesteld aan de uitvoering en verantwoording van de subsidie. De arrangementen zijn ingedeeld op basis van een objectief criterium, namelijk het subsidiebedrag. Hoe lager het subsidiebedrag hoe minder verantwoordingeisen er worden gesteld en hoe eenvoudiger de uitvoering is. De arrangementen en de grensbedragen zijn opgenomen in onderstaande tabel. (4)Meting lasten van subsidies, Sira consulting; 17 januari 2008

Drie uitvoerings- en verantwoordingsarrangementen en grensbedragen

hoogte subsidiebedrag	arrangement
tot € 25.000	direct of ambtshalve (zonder aanvraag) vaststellen, desgevraagd verantwoording over de prestatie
vanaf € 25.000 tot € 125.000	verantwoording over de prestatie
vanaf € 125.000	verantwoording over kosten en prestaties

**hoogte
subsidiebedrag**

arrangement

Sturing op prestaties en hoofdlijnen

Het tweede uitgangspunt is sturen op prestaties en hoofdlijnen. Op dit moment is de verantwoording van de meeste subsidies gericht op een verantwoording over de kosten. Hierbij wordt vaak "zekerheid" gezocht in complexe administratieve verplichtingen waarmee hoge administratieve en uitvoeringslasten gepaard gaan. Voorbeelden zijn gedetailleerde kostenverantwoordingen en verplichtingen tot het bijhouden van een urenadministratie.

Het subsidiesysteem gaat, vooral voor de kleinere subsidies, uit van prestatiesubsidiëring in plaats van subsidiëring op basis van werkelijke kosten. Prestatiesubsidiëring betekent dat er een vast bedrag wordt betaald voor een vooraf afgesproken activiteit ofwel prestatie. Door het afrekenen op basis van prestaties en het schrappen van een gedetailleerde financiële verantwoording worden bij de kleinere subsidies de administratieve lasten en uitvoeringslasten fors verminderd. Daarnaast ontstaat bij het verstrekken van een vast bedrag voor een bepaalde prestatie de prikkel om de subsidie efficiënt te besteden. De nadruk bij de subsidieverlening komt, veel meer dan nu, te liggen op het vooraf vaststellen en definiëren van de activiteit / prestatie waarvoor de subsidie wordt verstrekt tegen een vooraf afgesproken prijs. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van instrumenten als referentielijsten en normbedragen.

Uniformering en vereenvoudiging

Het derde uitgangspunt is het uniformeren, vereenvoudigen en stroomlijnen van regels en verplichtingen. Regelingen zijn vaak verschillend geformuleerd zonder dat daar een reden voor is. Ook de regels voor de uitvoering van subsidies zijn vaak divers. Hierdoor ontstaan veel vormen van subsidieverlening en -verantwoording en een opeenstapeling van voorschriften en controles. De diversiteit wordt nog groter als we ook naar de "medeoverheden" kijken. De veelheid van verschillende regels en de versnippering compliceren de uitvoering voor zowel overheid als subsidieontvangers. Een voorbeeld is het Leger Des Heils. Deze landelijk werkende instelling die met veel subsidieverstrekende overheden te maken heeft, moet door de wirwar van regels jaarlijks meer dan 25 verschillende jaarrekeningen opstellen. Het nieuwe subsidiesysteem geeft uniforme en vereenvoudigde regels voor aanvraag, uitvoering en verantwoording, en sluit daarbij aan bij het Rijk en gemeenten.

Verantwoord vertrouwen en risicoacceptatie

Het vierde uitgangspunt is het werken vanuit vertrouwen in plaats van wantrouwen. Dit krijgt vorm door niet meer alle subsidieontvangers in alle gevallen te belasten met verantwoordingen, rapportages en controles. De aandacht verschuift naar de risicogebieden en -groepen, en naar de uitzonderingen. Dit betekent ook meer eigen verantwoordelijkheid van de subsidieontvanger. Zo zal de subsidieontvanger direct aan de subsidieverstrekker moeten melden als de gesubsidieerde activiteiten niet worden verricht, of subsidieverplichtingen niet worden nagekomen. Werken vanuit vertrouwen betekent het accepteren van een zeker risico. Om op verantwoorde wijze een deel van de huidige sturing los te kunnen laten, moet aan randvoorwaarden worden voldaan om misbruik te voorkomen. Deze randvoorwaarden worden verankerd in een provinciebreed beleid om misbruik te voorkomen waar risicomanagement, strikte handhaving en registratie van misbruik deel van kunnen uitmaken. Risicomanagement houdt in dat mogelijke risico's voorafgaand aan de subsidieverlening in beeld worden gebracht, goed worden afgewogen en dat hierop wordt geanticipeerd, met name bij het inrichten van een steekproefsgewijze verantwoording of controle. Bij de risicoanalyse kunnen onder meer de doelgroep van subsidieontvangers, het type regeling en de hoogte van het subsidiebedrag in beschouwing worden genomen. Tegelijkertijd moet er worden opgetreden wanneer het vertrouwen wordt beschaamd. Bestaande mogelijkheden zoals het terugvorderen van het subsidiebedrag worden consequent toegepast. Daarnaast is het handhavinginstrumentarium uitgebreid met de mogelijkheid tot het vorderen van wettelijke rente. Hierdoor kan de subsidieontvanger geen voordeel genieten van misbruik. Door op deze manier invulling te geven aan het principe vertrouwen worden goedwillende bedrijven, instellingen en burgers minimaal belast en hoeven de goeden niet onder de kwaden te leiden.

1.5. De drie arrangementen

Het subsidiesysteem gaat uit van de volgende arrangementen: - arrangement 1: kleine subsidies tot € 25.000; - arrangement 2: middelgrote subsidies van € 25.000 tot € 125.000; en - arrangement 3: grote subsidies vanaf € 125.000.

De arrangementen zijn niet statisch. Het is mogelijk om bij de subsidieverlening in een concrete situatie een strenger arrangement van toepassing te verklaren. Deze flexibiliteit is nodig als risico's zijn gesignaleerd of Europees recht een zwaardere verantwoording eist.

De arrangementen zien er als volgt uit.

Arrangement één: eisen voor kleine subsidies (Bij dit arrangement zijn de administratieve lasten en de uitvoeringslasten het laagst. Het subsidiebedrag is een vast bedrag (lumpsum) voor een vooraf bepaalde activiteit ofwel prestatie. Kenmerkend is dat de subsidieontvanger achteraf niet standaard verantwoording hoeft af te leggen aan de subsidieverstrekker.

Binnen dit arrangement zijn twee varianten mogelijk:

a. de subsidie wordt direct vastgesteld: dit betekent dat de definitieve hoogte van de subsidie meteen wordt bepaald, zonder dat er eerst een meer voorlopige toekenning plaats vindt via een besluit tot subsidieverlening. Er vindt geen verantwoording achteraf plaats, behalve een verplichte melding dat de gesubsidieerde activiteit is verricht. In situaties waarin de subsidie pas na afloop wordt verstrekt, niet gebonden is aan specifieke verplichtingen (waarderingsbijdrage) of bij incidentele subsidies van geringe financiële omvang ligt het voor de hand deze variant te hanteren. b. de subsidie wordt eerst verleend en na verloop van tijd ambtshalve (zonder aanvraag van de subsidieontvanger) vastgesteld. Zolang de termijn voor de ambtshalve vaststelling nog niet is verstreken, houdt de subsidieverstrekker de mogelijkheid om steekproefsgewijs verantwoording te vragen en zo nodig terug te vorderen.

Als de activiteiten nog moeten plaatsvinden, ligt deze variant meer voor de hand.

Bij toepassing van de eerste (a) variant wordt de subsidie afgehandeld op basis van de aanvraag en vindt er achteraf geen verantwoording plaats, behoudens een melding dat de gesubsidieerde activiteit is verricht. De subsidie kan voor of na de subsidiabele activiteit worden verstrekt. Als wordt gekozen voor de "achteraf subsidie", worden de bewijsstukken van de prestatie direct met de aanvraag meegestuurd. In dit geval kan ook gevraagd worden om opgave van het totaal van de kosten. Dit kan van belang zijn voor subsidies waarvoor maximale toegestane EU-steunpercentages gelden die niet overschreden mogen worden.

Bij toepassing van de tweede (b) variant wordt de subsidie verleend en wordt er voor 100% voorschot verleend. De subsidie wordt vervolgens binnen acht weken na afloop van de activiteit ambtshalve vastgesteld door de provincie. Binnen deze termijn vraagt de provincie steekproefsgewijs aan de subsidieontvanger verantwoording af te leggen; daarbij is het mogelijk de subsidieontvanger (fysiek of administratief) te controleren of aan de verplichtingen is voldaan. Deze steekproef is gebaseerd op een risicogeoriënteerde benadering, waarbij rekening wordt gehouden met de omvang, samenstelling en achtergrond van de doelgroep. Vooraf wordt in de subsidiebeschikking vermeld wanneer de gesubsidieerde activiteiten moeten zijn verricht en welke bewijsstukken de subsidieontvanger in de eigen administratie moet bewaren. Voorbeelden van bewijsstukken zijn bijvoorbeeld een deelnemerslijst van een congres of een publicatie van een onderzoek. Als de subsidieontvanger de gesubsidieerde activiteit niet, niet geheel of niet volgens alle daaraan verbonden verplichtingen verricht, moet hij dit verplicht melden bij de subsidieverstrekende instantie. De subsidieverstrekker zal dan, afhankelijk van de situatie, de subsidie ambtshalve op een lager bedrag kunnen vaststellen. Ook kan de subsidieverstrekker nieuwe afspraken maken over de termijn waarop de activiteiten moeten zijn uitgevoerd. Deze kennisgevingsplicht geldt voor alle arrangementen maar is met name in dit eerste arrangement essentieel door het ontbreken van een standaard verantwoording. Als bij de desgevraagde verantwoording of controle blijkt dat niet aan de kennisgevingsplicht is voldaan, kan dit leiden tot volledige terugvordering inclusief wettelijke rente.

Arrangement twee: eisen voor middelgrote subsidies (tussen de € 25.000 en € 125.000) Bij dit arrangement is de hoofdregel dat het subsidiebedrag een vast bedrag is voor een prestatie of prestatie-eenheid. In tegenstelling tot het eerste arrangement wordt wel standaard verantwoording afgelegd. De verantwoording geschiedt over de prestatie (bijvoorbeeld een congres of onderzoeksrapport) of over een vooraf overeengekomen meetbare prestatie-eenheid (bijvoorbeeld het aantal bezoekers van een evenement). Bij de prestatieverantwoording kunnen verschillende instrumenten worden gebruikt, zoals

bestuurs- en activiteitenverslagen, een managementverklaring, alternatieve toetsen, deskundigenverklaring of bewijsstukken (bijvoorbeeld een publicatie). De gewenste bewijsstukken die nodig zijn om de prestatie te verantwoorden, worden in de verordening of in de verleningsbeschikking opgenomen. Het is toegestaan om steekproefsgewijs aanvullende informatie op te vragen of ter plekke te controleren of de prestatie is verricht. Er wordt geen bijkomende financiële verantwoording over de werkelijke kosten en geen controleverklaring gevraagd. Als de prestatie niet of niet geheel conform de verleningsbeschikking wordt uitgevoerd, bepaalt de provincie, afhankelijk van de oorzaak van de afwijking, of het subsidiebedrag lager vastgesteld moet worden.

Soms blijkt het niet mogelijk om de prestatie(-eenheid) vooraf te definiëren. In deze gevallen is het ook niet goed mogelijk een subsidiebedrag hieraan te koppelen omdat de kosten dan vooraf moeilijk zijn in te schatten. Als in deze specifieke gevallen het toekennen van een vast bedrag voor een vooraf gedefinieerde prestatie tot onaanvaardbare resultaten zou leiden, biedt het subsidiesysteem de mogelijkheid om te verantwoorden op basis van een opgave van de totale kosten. De verantwoording vindt plaats op basis van een (bestuurs-)verklaring van de subsidieontvanger over de totaal van kosten en baten van de prestatie. Hiervoor is onderstaand format bruikbaar. Het gaat daarbij om een globaal overzicht waaruit blijkt dat de gesubsidieerde activiteit heeft plaatsgevonden met daaraan verbonden kosten; dus geen gedetailleerde kostenverantwoording. Bij toepassing van deze variant komt een volledige en diepgaande prestatieverantwoording te vervallen. Volstaan kan worden met een beknopte toelichting op de prestatie.

Verplicht format voor verantwoording via een (bestuurs-)verklaring van de subsidieontvanger In de bestuursverklaring geeft de subsidieontvanger uitsluitend aan:

1. of de activiteiten zijn verricht/ prestaties zijn geleverd (ja/nee + korte toelichting); 2. wat het totaal van de gerealiseerde subsidiabele kosten is (€); en 3. wat het totaal van de gerealiseerde baten is (€). Hierbij gaat het om gerealiseerde eigen bijdragen en/ of bijdragen van derden. De minimale bewijsstukken moeten zijn toegevoegd.

De opgave van de gerealiseerde baten en lasten leidt tot het totale subsidiebedrag. Hierdoor worden detaildiscussies over onderliggende financiële posten voorkomen. Als de kosten lager zijn dan begroot, wordt de subsidie lager vastgesteld (eventueel teruggevorderd). Als de kosten hoger uitvallen, wordt ten hoogste het maximaal verleende subsidiebedrag uitgekeerd. Als de activiteiten niet volledig zijn uitgevoerd maar het bedrag wel is besteed, is het aan de subsidieverstrekker (beleidsafweging) of het gehele subsidiebedrag wordt uitgekeerd. Deze wijze van verantwoorden (bestuursverklaring) vormt een uitzondering die alleen in uitzonderlijke gevallen kan worden toegepast.

Arrangement drie: eisen bij grote subsidies (vanaf € 125.000) Dit arrangement sluit aan bij de traditionele afrekening van subsidies, namelijk op basis van gerealiseerde kosten. De vaststelling van de subsidie vindt plaats op basis van prestaties en financiële verantwoording (gerealiseerde kosten). Bij de financiële verantwoording mag de subsidieverstrekker een controleverklaring eisen. Ten opzichte van de huidige praktijk wordt vereenvoudiging bereikt door het vervallen van de voorschotaanvragen en tussentijdse rapportages bij subsidies met een looptijd korter dan één jaar. Bij subsidies die meerdere jaren lopen, mag maximaal één tussenrapportage per jaar worden gevraagd.

Omdat de kosten van een controleverklaring hoog zijn en vooral bij kleine subsidies tot disproportionele lasten leiden, is het eisen van een controleverklaring slechts vanaf € 125.000 toegestaan. Echter ook bij dergelijke subsidiebedragen is terughoudendheid van belang. Zekerheid kan ook worden verkregen door steekproefsgewijze controles van de uitvoeringsinstanties of door verantwoording van de subsidie via de jaarrekening van een instelling. Een andere mogelijkheid voor het verkrijgen van een bepaalde zekerheid is een assurance-rapport. Een assurance-rapport geeft (aanvullende) zekerheid over de nietfinanciële informatie op basis waarvan de subsidie wordt bepaald of vastgesteld.

1.6. Leeswijzer arrangementen In de Asv zijn de drie arrangementen verwerkt. Daarbij is het subsidieproces gevolgd: eerst komt de aanvraag aan de orde, dan de verlening / weigering, vaststelling en betaling. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de artikelen uit de Asv per arrangement.

HOOFDSTUK 2 SUBSIDIE EN BELEID

Subsidie is als financieel instrument niet los te zien van het beleid dat we willen realiseren.

De provincie is op veel terreinen van het dagelijks leven actief: milieu, landelijk gebied, sociaal beleid, ruimtelijke ordening, wonen, economie en mobiliteit. Voor de langere termijn is de "strategie Utrecht 2040" opgesteld. Dit document geeft inzicht in de hoofddoelstellingen die de provincie heeft om samen met een groot aantal regiopartners een duurzame samenleving te bereiken; met evenwicht tussen people, planet en profit.

Het beleid van de provincie krijgt op allerlei wijzen vorm. Daarbij wordt mede gebruik gemaakt van de mogelijkheden en stimulansen die subsidie biedt. De Asv geeft de basis om dit instrument klantvriendelijk en efficiënt te kunnen inzetten.

HOOFDSTUK 3 HET SUBSIDIEBEGRIIP

3.1. Wat is subsidie?

Om een project op de juiste wijze te financieren, is het van belang dat helder is wat er onder subsidie wordt verstaan. Subsidie is omschreven in artikel 4:21 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Voldoet een geldverstrekking aan de daar genoemde voorwaarden, dan is het een subsidie, hoe ook genaamd.

Er is sprake van een subsidie als het gaat om geldverstrekingen die aan de volgende kenmerken voldoen:

a. het betreft een aanspraak op financiële middelen; b. die door een bestuursorgaan worden verstrekt; c. met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager; d. anders dan als betaling voor het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten.

In de praktijk kan het voorkomen, dat er verschillende termen worden gebruikt, zoals bijdrage, uitkering of vergoeding, terwijl het in feite een subsidie betreft. De gekozen benaming is voor het zijn van subsidie niet van belang. Er is sprake van subsidie als aan de voorwaarden van de Awb is voldaan. Ook garanties en leningen voor bepaalde activiteiten vallen daaronder.

Voorwaarden subsidie Het woord 'aanspraak' geeft aan dat het niet de daadwerkelijke overhandiging van het geld hoeft te betreffen, maar dat een verplichting daartoe voldoende is. Het besluit van een bestuursorgaan dat subsidie wordt verstrekt, geeft de toezegging en daarmee het recht (de "aanspraak") op het bedrag. De provincie is verplicht om, na uitvoering van de activiteiten en nakoming van de opgelegde verplichtingen, tot betaling over te gaan.

Niet alle verstrekkingen van het bestuursorgaan zijn subsidies. Als er geen geld ter beschikking wordt gesteld maar andere zaken, dan is er geen sprake van subsidie.

Slechts wanneer het geld wordt verstrekt door een bestuursorgaan in de zin van de Awb (bijvoorbeeld GS of PS) kan er sprake zijn van een subsidie. Geld van particulieren, zoals fondsen waarmee activiteiten van andere particulieren mogelijk worden gemaakt, vallen niet onder het subsidiebegrip.

Een subsidie wordt altijd verstrekt met een bepaald doel, voor bepaalde activiteiten. De wetgever heeft bepaald dat het moet gaan om bepaalde, duidelijk omschreven activiteiten van de ontvanger. De bestedingsrichting van de middelen moet dus duidelijk zijn. Om deze reden vallen bijvoorbeeld sociale uitkeringen of schadevergoedingen niet onder de noemer 'subsidie'. Dat geld wordt niet voor bepaalde activiteiten van de ontvanger verstrekt.

Commerciële transacties vallen buiten het subsidiebegrip. Er is geen sprake van subsidie als de overheid een marktconforme vergoeding betaalt voor aangeschafte goederen of aan haar geleverde diensten. Onder betaling wordt verstaan het overhandigen van een geldbedrag dat is afgestemd op de waarde van de verkregen goederen of diensten in het economische verkeer.

Met de zinsnede 'anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten', had de wetgever de bedoeling de subsidie te onderscheiden van het begrip 'opdracht' (ofwel inkoop). Uit de definitie van de Awb volgt dat, als wordt betaald voor een opdracht (volledige betaling volgens markttarief), deze betaling dan niet kan worden aangemerkt als subsidie of omgekeerd. Het is dus **of subsidie of opdracht**.

3.2. Onderscheid tussen subsidie en opdracht

Wanneer is er sprake van subsidie en wanneer van opdracht?

Bij subsidie wordt een financiële bijdrage gegeven voor activiteiten die "om redenen van het algemeen belang wenselijk worden geacht". Het is dus overheidssteun voor maatschappelijke doelen. De subsidie wordt verstrekt via een bestuursbesluit (géén tweezijdige overeenkomst) waarop het **bestuursrecht** van toepassing is. Bij opdracht worden goederen, diensten of werken aan de provincie geleverd. Hierbij opereert de provincie als "gewone" marktpartij. Er wordt een bindende overeenkomst gesloten (mbt rechten en plichten) waarop het **privaatrecht** van toepassing is.

Een ander verschil is dat ondernemers over hun inkomsten uit opdrachten BTW moeten betalen, terwijl zij dat over subsidiegelden niet hoeven. En mochten er zich problemen voordoen, dan kan men in het geval van een subsidie naar de bestuursrechter stappen, terwijl men bij een opdracht bij de burgerlijke rechter moet zijn. Tenslotte heeft de overheid te maken met de regels over aanbesteding (bij een opdracht) of staatssteun (bij subsidie). Dit betekent dat bij opdracht- of subsidieverstreking een voorgeschreven procedure moet worden gevolgd.

3.3. Subsidies en Europese staatssteunregels

Als de provincie een project subsidieert, kan dit "staatssteun" zijn die niet is toegestaan. Of het om staatssteun gaat en wanneer dit wel of niet mag, is in Europese regelgeving vastgelegd.

In hoofdlijnen geldt het volgende.

Er is geen staatssteun als subsidie aan burgers wordt verstrekt. Ook is er geen staatssteun, als de activiteiten waarvoor de subsidie wordt verstrekt, niet zijn aan te merken als ondernemingsactiviteiten. Zo is een subsidie aan een (amateur-) sportvereniging geen staatssteun. Er is wel staatssteun, als de gesubsidieerde activiteit bedrijfsmatig is en de subsidie niet open staat voor alle ondernemingen die deze activiteit uitoefenen. Voorwaarde voor staatssteun is dat de subsidie een zogenaamd "selectief voordeel" geeft.

Niet alle staatssteun is verboden. Staatssteun is toegestaan als deze valt binnen een van de Europese vrijstellingsverordeningen. Valt de subsidie daar niet binnen, dan is hiervoor eerst toestemming van de Europese Commissie nodig. De steunverlening moet dan vooraf door de Europese Commissie worden goedgekeurd. Meer informatie over de staatssteunregels is beschikbaar op de website van Europa Decentraal.

3.4. Subsidies en aanbestedingsregels

Als de provincie een project subsidieert, kunnen voor de subsidieontvanger de (Europese) aanbestedingsregels gelden.

Is de subsidieontvanger een overheidsorganisatie of publiekrechtelijke instelling, dan zijn de aanbestedingsregels altijd van toepassing. In dat geval heeft de organisatie of instelling waarschijnlijk een eigen aanbestedingsbeleid dat bij opdrachten binnen het subsidieproject moet worden gevolgd.

Is de subsidieontvanger een private organisatie, dan is er meestal geen aanbestedingsplicht. Dit is anders als de private organisatie voor een project meer dan 50% overheidssubsidie ontvangt en derden bepaalde bouwwerken of civieltechnische werken met daaraan verbonden diensten laat uitvoeren. Als de waarde van zo'n opdracht boven de Europese drempelbedragen voor werken uitkomt, is de private partij verplicht de Europese aanbestedingsregels toe te passen en de opdracht Europees aan te besteden.

3.5. Benaming van subsidies

Exploitatiesubsidie, structurele subsidie, waarderingsubsidie, projectsubsidie, incidentele subsidie, productsubsidie, instellingssubsidie, budgetsubsidie: in de praktijk bestaan allerlei benamingen voor de verschillende soorten subsidies. Deze termen hebben geen bijzondere betekenis. Het gaat in alle gevallen om "subsidie".

Gebruik van een groot aantal benamingen kan verwarrend zijn. In het nieuwe subsidiesysteem is hiervan afgezien. De Asv spreekt heel algemeen van "subsidie": hieronder vallen alle soorten subsidies. Daarnaast staat in de Asv het begrip "jaarlijkse

subsidie": hierbij gaat het om subsidie die voor een of meer (boek)jaren wordt verstrekt. Dit begrip is nodig om voor dit type subsidie een iets andere procedure te kunnen geven (andere aanvraag- en beslistermijn).

HOOFDSTUK 4 STRUCTUUR REGELGEVING

4.1 Asv en uitvoeringsverordeningen GS

De Asv geeft het kader voor alle subsidies die de provincie verstrekt. Daarmee is gewaarborgd dat voor alle subsidiestromen uniforme regels gelden, bijvoorbeeld voor de aanvraag, beslistermijn en verantwoording. In het nieuwe subsidiesysteem is de Asv de enige subsidieverordening van PS. De Asv bestaat uit een procedureel en een inhoudelijk deel. Alles wat uniform voor alle processen geldt, staat in het procedurele deel (de hoofdstukken 1 en 3). De omschrijving van de activiteiten waarvoor subsidie kan worden verstrekt, staat in het inhoudelijke deel (hoofdstuk 2).

De nadere uitwerking ligt vervolgens bij Gedeputeerde Staten. Daartoe stellen zij per deelterrein of cluster deelterreinen (bijvoorbeeld cultuur of milieu) een uitvoeringsverordening vast. In de uitvoeringsverordening kunnen zij nadere regels stellen over bijvoorbeeld subsidiecriteria of verplichtingen voor de ontvanger. De term "nadere regels" drukt uit waar het om gaat: GS zijn daarbij niet geheel vrij maar zij zijn gebonden aan de kaders van de Asv. In de Asv is precies aangegeven waarop de nadere regels betrekking mogen hebben. Dit doet recht aan de kaderstellende rol van PS.

4.2. Toepasselijk op alle subsidies

De Asv en de uitvoeringsverordeningen van GS gelden voor alle subsidies van de provincies. Daarbij maakt de Asv onderscheid tussen "subsidie" (alle subsidies) en "jaarlijkse subsidie" (subsidies voor een of meer jaren, met speciale regeling voor aanvraag en beslissing).

Als we kijken naar de procedure die moet worden gevolgd om een project te subsidiëren, kan een andere indeling worden gemaakt. Het gaat dan om de volgende categorieën:

a. Subsidies voor activiteiten die in een verordening (Asv) zijn vermeld; b. Spoedeisende subsidies voor activiteiten waarvoor een verordening in voorbereiding is; c. Subsidies op grond van een begrotingspost; d. Europese subsidies; e. Incidentele subsidies.

Deze categorieën zijn in artikel 4:23 van de Awb vermeld. Daar staat of de subsidiabele activiteiten in een verordening moeten zijn aangeduid (in verband met de kaderstellende rol van PS) of dat dit niet hoeft. Naast de Awb geldt de Asv.

Hoofregel is dat GS alleen subsidie kunnen verstrekken als dit in een verordening van PS is bepaald. In de oude situatie zijn er allerlei verschillende subsidieverordeningen, zoals bijvoorbeeld de Verordening cultuurbeleid of de Stimuleringsregeling duurzaamheid, energie en klimaat. In het nieuwe systeem zijn al deze subsidies in één verordening van PS (de Asv) ondergebracht. Daarmee wordt meer uniformiteit bereikt.

Een spoedeisende subsidie kan op grond van de Awb worden verstrekt zonder dat dit al in een verordening is geregeld. Voorwaarde is dan wel dat er binnen een jaar een nieuwe verordening komt. In het nieuwe systeem betekent dit dat de activiteit in de Asv (hoofdstuk 2) moet zijn opgenomen.

Als een subsidie op basis van een begrotingspost wordt verstrekt, hoeft er evenmin een verordening te zijn. Het is dan de begrotingpost en niet de verordening die de bevoegdheid voor de subsidiëring geeft (wel beiden legitimatie PS). Voorwaarde voor een begrotingssubsidie is dat de subsidieontvanger en het maximumbedrag concreet in de begroting moeten zijn vermeld. Daarmee kan de begrotingssubsidie zeer geschikt zijn voor exploitatiesubsidies aan instellingen.

Dit is een subsidie die volgt uit een EU-programma. Deze subsidie is er bijvoorbeeld voor de inrichting landelijk gebied.

De incidentele subsidie is bedoeld voor situaties waarvoor geen beleid bestaat. Het gaat om eenmalige gevallen. Er is geen verordening nodig.

ARTIKELSGEWIJS

HOOFDSTUK I ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1 Begripsomschrijvingen In dit artikel zijn enkele begrippen uit de Asv omschreven.

Een jaarlijkse subsidie is een subsidie die voor een of meer jaren wordt verstrekt. De Asv geeft voor een jaarlijkse subsidie een andere termijn voor de indiening van een aanvraag en de beslissing op de aanvraag.

Dit is een kernbegrip. Het subsidiesysteem gaat voor subsidies tot € 125.000 uit van 'prestatiesubsidiëring' in plaats van subsidiëring op basis van werkelijke kosten. Prestatiesubsidiëring betekent dat er een vast bedrag wordt verstrekt voor een vooraf afgesproken prestatie. Het afrekenen op grond van prestaties en vervallen van een gedetailleerde financiële verantwoording leidt tot forse vermindering van de administratieve lasten en uitvoeringslasten.

De prestatie is het uiteindelijke resultaat, de output, waarop de subsidie is gericht. Concreet is de prestatie bijvoorbeeld het concert waarvoor de subsidie is verstrekt, de energiezuinige renovatie van panden of de realisatie van een aardgas-afleverinstallatie.

De "uitvoeringsverordening" betreft de nadere regels die GS per beleidsveld (milieu, cultuur e.a.) vaststellen. Bij het vaststellen van een uitvoeringsverordening zijn GS aan de Asv gebonden. In artikel 4 is bepaald waarop de nadere regels betrekking kunnen hebben.

Voor het begrip staatssteun wordt verwezen naar paragraaf 3.3. van de algemene toelichting. In de artikelen 107, 108 en 109 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) is bepaald wat staatssteun is en wanneer staatssteun niet is toegestaan.

Artikel 2 Toepassingsbereik In het eerste lid is bepaald dat de Asv van toepassing is op alle subsidies die de provincie verstrekt. Zo geldt de Asv bijvoorbeeld ook voor begrotingsubsidies en incidentele subsidies. Het tweede lid maakt twee uitzonderingen.

De eerste uitzondering betreft de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer provincie Utrecht en de Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap provincie Utrecht. Subsidies die op basis hiervan worden toegekend, vallen niet onder de Asv. Beide verordeningen zijn in interprovinciaal verband tot stand gekomen (uniformiteit in twaalf provincies). De uitvoering ligt in handen van een externe uitvoeringsorganisatie (de Dienst Regelingen). Daarmee is inpassing van deze verordeningen niet mogelijk. De uitzondering is in overeenstemming met de beleidsuitgangspunten die PS eerder hebben vastgesteld (beleidsuitgangspunt acht, Streven naar uitvoering één uitvoeringsorganisatie). (5)

De tweede uitzondering is de Subsidieverordening statenfracties provincie Utrecht 2002. De financiële bijdragen voor statenfracties vallen evenmin onder de Asv. Gelet op de verhouding tussen PS en GS (dualisme) worden deze bijdragen in een verordening van PS vastgesteld.

(5)Kader voor subsidieverstrekking, Onderdeel één: Beleidsuitgangspunten voor subsidieverstrekking, PS-besluit van 21 september 2009).

Artikel 3 Bevoegdheid subsidieverstrekking GS zijn het bevoegde orgaan voor het verstrekken van subsidies.

Voor de subsidiabele activiteiten die in hoofdstuk 2 zijn vermeld, kan alleen subsidie worden verstrekt als ook de bijbehorende uitvoeringsverordening (artikel 4) in werking is getreden. Voorkomen wordt dat een aanvraag in behandeling wordt genomen zonder dat er uitvoeringsbepalingen zijn vastgesteld, zoals bijvoorbeeld selectiecriteria.

Artikel 4 Uitvoeringsverordening In dit artikel staat de grondslag voor de uitvoeringsverordening van GS per beleidsveld of cluster beleidsterreinen. In het artikel is bepaald waarop de nadere regels van de uitvoeringsverordening betrekking kunnen hebben. Het is een limitatieve opsomming. Daarbuiten zijn GS niet bevoegd.

GS hoeven niet alle onderwerpen van artikel 4 in een uitvoeringsverordening op te nemen. Zo hoeven GS niets te regelen over de subsidieontvanger als iedereen subsidie mag aanvragen. En als een adviescommissie niet nodig is, hoeft dit onderwerp evenmin in de uitvoeringsverordening te worden opgenomen.

Hoofdstuk 2 (aanduiding subsidiabele activiteiten door PS) hangt nauw samen met artikel 4 (bijbehorende uitvoeringsverordeningen van GS). Samen geven zij aan waarvoor subsidie kan worden verstrekt.

Vandaar dat GS alleen subsidie kunnen verstrekken voor activiteiten van hoofdstuk 2 als ook de bijbehorende uitvoeringsverordening in werking is getreden (zie artikel 3). Als de uitvoeringsverordening voor een beleidsveld pas later tot stand komt, kunnen GS de inwerkingtreding van het betrokken artikel van hoofdstuk 2 voor bepaalde tijd uitstellen (zie artikel 41).

Het bepalen van de indieningstermijn hangt ervan af of de subsidie wordt opengesteld als "tender" (indiening voor een uiterste datum) of als doorlopende aanvraag. Bij een tender vindt onderlinge vergelijking van de subsidieaanvragen plaats (artikel 6, lid 2). Bij een doorlopende aanvraag niet: daar vindt de behandeling plaats in volgorde van binnenkomst (artikel 6, derde lid).

Welke gegevens een aanvrager bij zijn subsidieaanvraag moet overleggen, is in artikel 7 bepaald. Om op concrete omstandigheden te kunnen inspelen, geeft artikel 7, vijfde lid GS de bevoegdheid om meer of minder gegevens op te vragen. In een uitvoeringsverordening kan dit voor categorieën aanvragen worden uitgewerkt.

GS kunnen besluiten dat vanaf een bepaalde datum ook digitale indiening mogelijk is (artikel 7, eerste lid). Het ligt voor de hand dat dit gebeurt zodra de organisatie er intern klaar voor is. Het kan via de uitvoeringsverordeningen voor alle aanvragen of voor bepaalde beleidsvelden gaan gelden.

Als de inschakeling van een adviescommissie nodig is, moet dit in de uitvoeringsverordening worden geregeld. Volgens de beleidsuitgangspunten van PS is terughoudendheid van belang. Dit is in de formulering van onderdeel c tot uitdrukking gebracht.

Een uitvoeringsverordening kan een nadere uitwerking geven van de activiteiten die volgens hoofdstuk 2 subsidiabel zijn. Dit kan door subsidiëcriteria te stellen. Bij het geven van subsidiëcriteria is een verwijzing naar een beleidsstuk mogelijk.

In de Awb (artikel 4:35) en de Asv (artikel 10) staan algemene weigeringsgronden. Daarnaast is het mogelijk om in een uitvoeringsverordening per beleidsveld bijzondere weigeringsgronden op te nemen. Een voorbeeld is de subsidiëregeling voor het oprichten van aardgas-tankstations (voor het rijden op aardgas). In de uitvoeringsverordening kan worden opgenomen dat subsidie wordt geweigerd als het nieuwe afleverpunt te dicht komt te liggen bij reeds aanwezige tankstations.

In een uitvoeringsverordening kan exact worden bepaald voor welke doelgroep(en) de regeling is bedoeld.

Als het de bedoeling is dat subsidie niet in de vorm van een geldbedrag maar in de vorm van een lening of garantie wordt verstrekt, moet dit in de uitvoeringsverordening worden opgenomen.

Belangrijk onderdeel van de uitvoeringsverordening betreft het bepalen van de hoogte en de berekening van het subsidiebedrag. In de Asv is een algemene regeling gegeven (artikel 12). In de uitvoeringsverordening moet dit per beleidsveld worden uitgewerkt.

De uitvoeringsverordening kan categorieën subsidies of subsidieontvangers aanwijzen waarvoor de subsidie ambtshalve wordt vastgesteld. Ambtshalve vaststelling betekent dat de definitieve hoogte van het subsidiebedrag wordt bepaald zonder dat de subsidieontvanger hiervoor een aanvraag moet indienen. De vaststelling vindt plaats binnen acht weken na afloop van de activiteiten of het subsidietijdvak (artikel 13, vierde lid).

Het is mogelijk om per beleidsveld aan de subsidieontvanger specifieke verplichtingen op te leggen ter verwezenlijking van het doel van de subsidie. Een voorbeeld is het voorschrijven van een uiterste start- en afrondingsdatum voor de gesubsidieerde activiteiten.

Ook is het mogelijk de subsidieontvanger te verplichten om bij communicatie naar buiten de provincie als subsidiegever te vermelden (artikel 26, derde lid). In een uitvoeringsverordening kan concreter worden bepaald wat van een subsidieontvanger wordt verwacht.

Artikel 5 Begroting en begrotingsvoorbehoud In dit artikel is bepaald dat GS bij het verstrekken van subsidie uit eigen middelen aan de begroting zijn gebonden. Zij kunnen slechts subsidie verstrekken als daarvoor op de provinciale begroting voldoende gelden zijn uitgetrokken. De begroting vormt dus een van de kaders waarbinnen GS moeten opereren.

Als de begroting nog niet formeel is vastgesteld, wordt de subsidie slechts verleend onder de voorwaarde dat PS daarvoor geld beschikbaar stellen, het zogenoemde begrotingsvoorbehoud. Dit moet uitdrukkelijk in het verleningsbesluit worden opgenomen (artikel 4:34 Awb). De gesubsidieerde moet namelijk weten waar hij aan toe is. Het is belangrijk dat dit gebeurt: zonder het begrotingsvoorbehoud kan de subsidie niet worden geweigerd met het argument dat er onvoldoende geld is.

Artikel 6 Subsidieplafond en verdeling beschikbaar bedrag De Awb bevat een aantal bepalingen over het subsidieplafond (afdeling 4.2.2).

GS zijn bevoegd om een subsidieplafond vast te stellen (artikel 6, eerste lid). Dit past in de opzet dat PS de kaders stellen (via de begroting en de Asv) en dat GS dit per beleidsveld kunnen uitwerken (waaronder een subsidieplafond kan behoren). De bevoegdheid tot het vaststellen van een subsidieplafond houdt ook de bevoegdheid in om daarbinnen voor kortere periodes deelplafonds te geven.

De Awb eist dat het subsidieplafond bekend wordt gemaakt, vóórdat de periode waarop het betrekking heeft, ingaat. Zo kunnen potentiële aanvragers weten hoeveel geld er beschikbaar is. Als een subsidieplafond niet tijdig is gepubliceerd, kan een aanvraag niet worden afgewezen wegens overschrijding van dat plafond. De publicatie van het subsidieplafond is in het eerste lid van artikel 6 geregeld.

In het tweede en derde lid is bepaald hoe het beschikbare bedrag wordt verdeeld (verdelingsmaatstaf). Er zijn twee mogelijkheden.

Tweede lid: een tendersysteem. Het beschikbare budget wordt verdeeld na onderlinge vergelijking van de aanvragen. De beste aanvragen ontvangen subsidie.

Derde lid: toekenning op volgorde.

Artikel 7 Bij de aanvraag over te leggen gegevens Op grond van artikel 4:29 van de Awb begint de procedure om subsidie te krijgen met een aanvraag. Wat een aanvraag is en aan welke eisen deze moet voldoen staat in afdeling 4.1.1. van de Awb.

Dit artikel geeft voorschriften voor een subsidieaanvraag.

Eerste lid: een aanvraag moet schriftelijk bij GS worden ingediend. GS kunnen besluiten dat aanvragen vanaf een bepaalde datum ook digitaal kunnen worden ingediend. Zie hiervoor artikel 4, onder b. Als een aanvraagformulier is vastgesteld, moet dat formulier worden gebruikt. Doel van een aanvraagformulier is om aan de aanvrager te verduidelijken wat voor informatie hij bij de aanvraag moet geven.

In het tweede, derde en vierde lid is bepaald welke gegevens de aanvrager bij zijn subsidieaanvraag moet overleggen.

De aanvrager moet onder meer een begroting en een dekkingsplan overleggen. Als de te subsidiëren activiteiten deel uitmaken van een breder project, is inzicht in het totale project nodig.

Het tweede lid, onder d, heeft betrekking op de egaliseringsreserve van een instelling. Een egaliseringsreserve is een financiële buffer waarmee tekorten in het ene jaar zijn op te vangen met overschotten in het andere jaar. Als sprake is van een egaliseringsreserve, moet dit bij een aanvraag voor een jaarlijkse subsidie worden toegelicht. In artikel 4:72 van de Awb is de wettelijke regeling voor het vormen van een egaliseringsreserve terug te vinden.

In het vijfde lid is de mogelijkheid opgenomen dat GS ook andere, of slechts enkele van de genoemde gegevens opvragen. Zo nodig kunnen GS aanvullende informatie inwinnen. Uitgangspunt is dat de administratieve en bestuurlijke lasten voor de betrokkenen zo beperkt mogelijk blijven. Het vragen van meer of minder informatie kan in een concreet geval (naar aanleiding van een subsidieaanvraag) of in een categorie gevallen (aan te duiden in een uitvoeringsverordening). Zie voor de uitvoeringsverordening artikel 4, onder a.

Artikel 8 Aanvraagtermijn In het eerste lid is bepaald dat GS in een uitvoeringsverordening per beleidsveld de aanvraagtermijn vaststellen. Zie artikel 4, onder a.

In het tweede lid staat de aanvraagtermijn voor de jaarlijkse subsidie: op uiterlijk 1 september vóór het jaar of de jaren waarop de subsidie betrekking heeft. Deze termijn maakt een tijdige beslissing mogelijk. Zie artikel 9, derde lid.

Artikel 9 Beslistermijn**Eerste lid:** Binnen acht weken beslissen GS op een aanvraag voor subsidie. Deze termijn staat ook in de Awb als uitgangspunt. De beslistermijn begint te lopen na ontvangst van de aanvraag.

Binnen de provincie verstrekken we in zestien werkdagen subsidie. Gelet op een inwerkperiode en kinderziektes in het werkproces houden we formeel een termijn van acht weken aan. Hiermee kunnen we steeds voldoen aan de verwachtingen van de klant. Daarnaast voorkomen we een dwangsom, wat voor de beeldvorming van de provincie slecht is (Wet dwangsom en beroep bij niet tijdig beslissen; afdeling 4.1.3 van de Awb).

Tweede lid: In drie situaties is een beslistermijn van twaalf weken nodig.

a. Als een adviescommissie is ingeschakeld, moeten de leden van de commissie de gelegenheid hebben voor het uitbrengen van hun advies.

b. Als sprake is van een tendersysteem (besluitvorming na onderlinge vergelijking subsidieaanvragen) vraagt de procedure meer tijd door de samenhang tussen de aanvragen.

c. Als de aanvraag betrekking heeft op het beleidsveld inrichting landelijk gebied (Agenda Vitaal Platteland), is meer tijd nodig door de samenwerking met gebiedspartijen en de betrokkenheid van Europese geldstromen.

Derde lid: Als een aangevraagde subsidie een cofinancieringsbijdrage in het kader van een Rijks- of Europees samenwerkingsprogramma betreft, begint de termijn te lopen na het besluit van het bestuur dat verantwoordelijk is voor de hoofdbeslissing over de subsidie. Projecten in het kader van Rijks- of Europese samenwerkingsprogramma's zijn ingewikkeld, met verschillende soorten activiteiten (deelprojecten) en vele partners. Bij de hoofdbeslissing wordt een zeer uitgebreide technische toets uitgevoerd: over de vraag of het project aan de eisen voor subsidie voldoet, de gehanteerde tarieven, begrotingen, staatssteun e.a. Omdat speciale deskundigheid nodig is, wordt deze technische toets door één orgaan uitgevoerd en niet door alle medefinanciers. Dat is ook in het belang van de klant.

De beslistermijn voor cofinanciering maakt het mogelijk om rekening te houden met het hoofdbesluit van de autoriteit die leidend is in het samenwerkingsprogramma. Daarmee wordt voorkomen dat we vanwege de termijn over cofinanciering moeten beslissen, zonder dat we het besluit over de hoofdmoot van de subsidie kennen. We hoeven niet voortijdig te beslissen, en beperken het risico dat het cofinancieringsbesluit later moet worden teruggedraaid (klantonvriendelijk en bewerkelijk voor de uitvoering). Verder wordt voorkomen dat budget voor cofinanciering wordt vastgezet, met de kans dat dit later onnodig blijkt.

Het derde lid geeft de ruimte het hoofdbesluit te volgen. Uiteraard blijft het mogelijk om sneller te beslissen, gelet op de prioriteit van het project. In dat geval kan een voorwaardelijke beschikking worden genomen, d.w.z. onder de opschortende voorwaarde dat anderen ook (voldoende) cosubsidie verlenen.

Vierde lid: Als de Europese Commissie een subsidieaanvraag beoordeelt in verband met staatssteun, begint de beslistermijn te lopen na de beslissing van de Europese Commissie.

Artikel 10 Weigeringsgronden In artikel 4:35 van de Awb zijn enkele weigeringsgronden vastgelegd. Zo kan subsidie bijvoorbeeld geweigerd worden als er duidelijke aanwijzingen zijn dat het gesubsidieerde project niet wordt uitgevoerd.

In artikel 10 zijn aanvullende weigeringsgronden opgenomen.

Eerste lid:

- a. De eerste weigeringsgrond geeft een minimumbedrag voor subsidie: subsidie beneden € 1000 wordt niet verstrekt. De reden is dat de uitvoeringskosten te hoog zijn.
- b. De tweede weigeringsgrond betreft aanvragen voor activiteiten die al op grond van een regeling van de provincie zijn gesubsidieerd.
- c. Ook wordt subsidie geweigerd als volgens de Europese Commissie sprake is van ongeoorloofde staatssteun.

De regeling van staatssteun staat in de artikelen 107, 108 en 109 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU). Voor meer informatie wordt verwezen naar het algemene deel van de toelichting en de website van Europa Decentraal.

In het tweede lid is een aantal facultatieve weigeringsgronden vastgelegd. Het betreft situaties waarin subsidie kan worden geweigerd. Een belangenafweging is nodig.

- a. Subsidie kan worden geweigerd als de activiteiten waarvoor de subsidie is gevraagd, onvoldoende relatie hebben met de provincie of haar ingezetenen. Dit is het geval als de subsidie niet ten goede komt aan provinciale doelen. De hoofddoelstellingen van de provincie Utrecht zijn in de "strategie Utrecht 2040" geformuleerd. Zie hoofdstuk 2 van de algemene toelichting. Verder is te denken aan de situatie dat een subsidieaanvraag aan de Europese Commissie moet worden voorgelegd (staatssteun) en het project daarvoor te onbelangrijk is. Als gemotiveerd kan worden dat "de kosten de baten niet waard zijn" en het project onvoldoende ten goede komt aan de provincie, is een weigering mogelijk. Een goede motivering is van belang.
- b. Er is ook een weigeringsgrond als de activiteiten zonder de subsidie gerealiseerd kunnen worden.
- c. Een aanvraag achteraf (als de activiteiten al gestart zijn) kan eveneens afgewezen worden. De reden is dat de provincie minder kan sturen als de aanvrager al met het project begonnen is.

Bovenstaande weigeringsgronden gelden voor alle aanvragen. Daarnaast kunnen in een uitvoeringsverordening weigeringsgronden voor een bepaald beleidsveld worden opgenomen (artikel 4).

Artikel 11 Bij verlening keuze verantwoording Het subsidiesysteem gaat uit van drie arrangementen: - kleine subsidies tot € 25.000; - middelgrote subsidies van € 25.000 tot € 125.000, en - grote subsidies vanaf € 125.000. Bij deze arrangementen hangt de zwaarte van de verantwoordingseisen af van het subsidiebedrag (van licht, middelzwaar naar zwaar).

GS moeten bij het besluit tot subsidieverlening bepalen hoe de verantwoording plaatsvindt. Uitgangspunt is het subsidiebedrag. Een strenger verantwoordingsregime is aan de orde als uit een risico-analyse een verhoogde kans op misbruik blijkt. Verder kan ook hogere regelgeving een zwaardere verantwoording eisen. Dit komt bijvoorbeeld voor op het beleidsveld inrichting landelijk gebied waar Europees recht soms tot zwaardere verantwoording verplicht.

Doordat bij de verlening wordt aangegeven welke verantwoordingsregime van toepassing is, weet de subsidieontvanger tijdig wat van hem wordt verwacht.

Artikel 12 Hoogte subsidie In het eerste en tweede lid is vastgelegd hoe de hoogte van het subsidiebedrag wordt berekend. Bij de arrangementen één en twee (tot € 125.000) is de subsidie een vast bedrag voor een vooraf bepaalde prestatie. In de uitvoeringsverordening moet per beleidsveld worden uitgewerkt hoe dit bedrag wordt berekend. Dit kan door het stellen van een maximum subsidiebedrag, het omschrijven van subsidieposten, het geven van percentages voor het berekenen van de subsidie e.a. De subsidie is een vast bedrag dat men voor de prestatie krijgt. De subsidieontvanger hoeft geen "bonnetjes" te laten zien. Bij arrangement drie (vanaf € 125.000) is de subsidie een bijdrage aan de werkelijke kosten van het project. Dit is een traditionele verantwoording op basis van de gerealiseerde kosten.

Er moet een overzicht van inkomsten en uitgaven worden overgelegd. De provincie kan een controleverklaring vragen.

In het derde lid is bepaald voor welke kosten geen subsidie wordt verstrekt. Dit zijn onder meer de vaste exploitatielasten van een aanvrager (huur ruimte e.a.). In een

uitvoeringsverordening kunnen andere kosten worden vastgesteld die buiten de subsidie vallen.

In het vierde lid is een uitzondering gemaakt voor de instandhoudingssubsidie. Bij een subsidie die is gericht op de instandhouding van een instelling, worden de vaste personeels- en exploitatielasten wel meegenomen.

In het vijfde lid is bepaald hoe uurtarieven worden berekend. Dit leidt ertoe dat provinciebreed dezelfde methode wordt gehanteerd. Subsidieverlening is niet bedoeld om winst te maken. De hoogte van de subsidiabele personele kosten wordt gemaximeerd tot een vergoeding van de kosten, die op de betrokken markt algemeen aanvaard is voor de soort activiteiten. Voor de bepaling van de hoogte van de vergoeding van kosten voor eigen personeel wordt uitgegaan van de reële loonkosten, vermeerderd met een opslag van een nader te bepalen percentage overheadkosten, waarbij in redelijkheid recht wordt gedaan aan het voorgaande.

Artikel 13 Directe en ambtshalve vaststelling**Eerste lid:** Uitgangspunt is dat subsidies tot € 25.000 direct worden vastgesteld. Dit betekent dat de subsidie niet eerst wordt verleend (meer voorlopige toekenning) maar dat deze meteen wordt vastgesteld (waarbij de definitieve hoogte wordt bepaald). Omdat in deze situatie het verleningsbesluit wordt overgeslagen, is het een versnelde procedure.

Tweede lid: Als het nodig is, kunnen GS de subsidie wel eerst verlenen (en daarna pas vaststellen). Daarvoor gelden twee voorwaarden.

a. De activiteit of periode waarvoor subsidie wordt verstrekt, is nog niet afgerond. Alleen in dat geval heeft eerst verlenen (voorlopig toekennen) zin. Na afloop van de gesubsidieerde activiteit of het subsidietijdvak kan de definitieve hoogte van de subsidie meteen worden vastgesteld.

b. Een verleningsbesluit is nodig:

- om verplichtingen op te leggen die de subsidieontvanger bij de uitvoering van de activiteit moet naleven, of

- om een strenger verantwoordingsregime van toepassing te verklaren (zie artikel 11, bij verlening keuze verantwoording).

Als GS de subsidie eerst verlenen, wordt de subsidie ambtshalve vastgesteld. Ook dit is een vereenvoudiging, omdat bij ambtshalve vaststelling geen aanvraag van de subsidieontvanger nodig is.

Derde en vierde lid: GS kunnen andere categorieën subsidies of subsidieontvangers aanwijzen waarbij de subsidie vaststelling ambtshalve plaatsvindt. Dit kunnen GS in een uitvoeringsverordening regelen (artikel 4). De termijn voor het ambtshalve vaststellen is acht weken na afronding van de activiteit of het subsidietijdvak. Het is aan te bevelen dat bij de subsidieverlening concreet wordt aangegeven wanneer de ambtshalve vaststelling plaatsvindt (aanduiding concrete termijn).

Artikel 14 Aanvraag vaststelling Meestal moet een subsidieontvanger voor de vaststelling van subsidie een aanvraag indienen. Bij de aanvraag moet de subsidieontvanger informatie overleggen die van belang is voor de verantwoording. Op basis daarvan is na te gaan of de subsidie juist is besteed. Zie de artikelen 21, 22 en 23 (verantwoording eerste, tweede en derde arrangement). In dit artikel is bepaald wanneer de aanvraag tot vaststelling van de subsidie moet zijn ingediend.

Soms is voor het vaststellen van subsidie geen aanvraag van de subsidieontvanger nodig. In dat geval is sprake van ambtshalve vaststelling. Zie artikel 13.

Artikel 15 Voorschotten Eerste en tweede lid: Bij subsidies tot € 25.000 wordt het gehele subsidiebedrag in één keer betaald. Als GS de subsidie eerst verlenen (voorlopig toekennen) en niet meteen vaststellen, wordt het volledige bedrag als voorschot verstrekt. Dit is klantvriendelijk en efficiënt.

Derde lid: Bij de andere subsidies (vanaf € 25.000) beslissen GS bij de subsidieverlening ambtshalve (zonder aanvraag van de subsidieontvanger) over de bevoorschotting. Daarbij bepalen zij hoe hoog het voorschot is en over welke termijnen het wordt uitbetaald. Als blijkt dat de activiteit niet (helemaal) volgens afspraak plaatsvindt, kunnen GS het voorschot aanpassen.

Vierde lid: Als de subsidieontvanger pas na twee jaar zijn eerste uitgaven heeft, is een vroeg voorschot niet nodig. In dat geval zou de provincie investeren in een project dat pas op latere termijn start. Om dit te voorkomen, is bij een latere start voor het verkrijgen van een voorschot wel een aanvraag nodig.

Artikel 16 Vaststelling subsidie In dit artikel is bepaald binnen welke termijn GS de subsidie moeten vaststellen. Er gelden termijnen voor de vaststelling op aanvraag (eerste lid), de vaststelling van een jaarlijkse subsidie (tweede lid) en de ambtshalve vaststelling (derde lid).

Artikel 17 Betaling Dit artikel geeft de termijn waarbinnen de betaling van de subsidie moet plaatsvinden.

Artikel 18 Kennisgevingsplicht De subsidieontvanger moet de provincie tijdig mededelen als hij de gesubsidieerde activiteit, om welke reden dan ook, niet of maar gedeeltelijk zal uitvoeren. Ook moet hij melden als blijkt dat hij niet aan een verplichting zal voldoen. De melding kan gevolgen hebben voor de subsidie. Het kan zijn dat de subsidie niet wordt uitbetaald of op een lager bedrag wordt vastgesteld. Ook kunnen provincie en subsidieontvanger nadere afspraken maken: bijvoorbeeld door meer tijd te geven voor het uitvoeren van de activiteit.

De meldingsplicht is niet vrijblijvend. Als een subsidieontvanger zich er niet aan houdt, treedt de provincie streng op. Bij misbruik is terugvordering van de subsidie, inclusief wettelijke rente over het hele subsidiebedrag, mogelijk.

Artikel 19 Informatieplicht en toestemmingsvereiste**Eerste lid:** Het is belangrijk dat de provincie op de hoogte is van ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de uitvoering van de gesubsidieerde activiteit. Als de activiteit bijvoorbeeld door een gemeente wordt verboden of als de organisatie die de subsidie ontvangt, ophoudt te bestaan, moet de provincie als subsidieverstrekker dit weten.

In het eerste lid is bepaald in welke gevallen de subsidieontvanger GS moet informeren. Het gaat om relevante veranderingen die van invloed kunnen zijn op: - het kunnen realiseren van de activiteit, - het kunnen nakomen van een opgelegde verplichting, - het voortbestaan van de organisatie die de subsidie ontvangt, - het wijzigen van de statuten inzake bestuur en doel van de organisatie, en - de relatie met een externe partij die mede betrokken is bij de uitvoering van de activiteit.

Tweede lid: De subsidieontvanger heeft toestemming van GS nodig voor een aantal handelingen die van invloed kunnen zijn op het gebruik van subsidiegelden en de uitvoering van de activiteit. Deze handelingen zijn in artikel 4:71 van de Awb vermeld. Als onduidelijk is of het toestemmingsvereiste geldt, kan dit bij de provincie worden nagevraagd.

Het zijn de volgende handelingen (een citaat): - het oprichten van of deelnemen in een rechtspersoon; - het wijzigen van de statuten; - het in eigendom verwerven, het vervreemden of het bezwaren van registergoederen indien zij mede zijn verworven door middel van de subsidiegelden, dan wel de lasten daarvoor mede worden bekostigd uit de subsidiegelden; - het aangaan en beëindigen van overeenkomsten tot verkrijging, vervreemding of bezwaring van registergoederen of tot huur, verhuur of pacht daarvan indien deze goederen geheel of gedeeltelijk zijn verworven door middel van de subsidie dan wel de uitgaven daarvoor mede zijn bekostigd uit de subsidie; - het aangaan van kredietovereenkomsten en van overeenkomsten van geldlening; - het aangaan van overeenkomsten waarbij de subsidieontvanger zich verbindt tot zekerheidstelling met inbegrip van zekerheidstelling voor schulden van derden of waarbij hij zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt of zich voor een derde sterk maakt; - het vormen van fondsen en reserveringen; - het vaststellen of wijzigen van tarieven voor door de subsidieontvanger in de gewone uitoefening van zijn gesubsidieerde activiteiten te verrichten prestaties; - het ontbinden van de rechtspersoon; - het doen van aangifte tot zijn faillissement of het aanvragen van zijn surseance van betaling.

Artikel 20 Vergoedingsplicht bij vermogensvorming Op grond van artikel 4:41 van de Awb kan in een verordening worden geregeld dat de subsidieontvanger aan de subsidieverstrekker een vergoeding moet betalen, als de subsidie heeft geleid tot vermogensvorming ("rijk worden door subsidie"). In deze bepaling is hieraan invulling gegeven.

Als de subsidieontvanger dankzij subsidie financieel voordeel heeft (bijvoorbeeld door verkoop van een met subsidiegeld aangekochte onroerende zaak) moet hij aan de provincie een vergoeding betalen. De vergoeding houdt verband met de omvang van de provinciale subsidie in de laatste tien jaar. De waarde van een onroerende zaak wordt

door een (of drie) onafhankelijke deskundige(n) bepaald. Bij subsidies vanaf € 125.000 kan een controleverklaring worden gevraagd.

Artikel 21 Melding en steekproefsgewijze verantwoording (subsidies tot € 25.000)

Kenmerkend voor subsidies tot € 25.000 is een licht verantwoordingsregime. Er zijn twee varianten.

Als de subsidie direct wordt vastgesteld (artikel 13, eerste lid) bestaat de verantwoording uit een melding door de subsidieontvanger als de gesubsidieerde activiteit is verricht. Uit de schriftelijke melding moet blijken of de activiteit geheel is uitgevoerd en de verplichtingen zijn nagekomen. Dit kan door bewijsstukken mee te sturen. Tegen fraude (onjuiste melding) wordt streng opgetreden. Fraude leidt bij controle tot terugvordering en bijvoorbeeld plaatsing op een zwarte lijst.

Als de subsidie eerst wordt verleend (artikel 13, tweede lid), wordt bij de verlening bepaald wanneer de gesubsidieerde activiteit moet zijn verricht. Daarna stellen GS de subsidie ambtshalve vast. Hierbij kunnen GS de subsidieontvanger steekproefsgewijs om nadere informatie vragen. De subsidieontvanger moet, als GS daarom vragen, aantonen dat de activiteit is uitgevoerd en aan de verplichtingen is voldaan. GS kunnen daarbij voorschrijven hoe de verantwoording moet plaatsvinden.

Artikel 22 Prestatieverantwoording (subsidies van € 25.000 tot € 125.000) Voor subsidies van € 25.000 tot € 125.000 geldt een prestatieverantwoording.

Eerste lid: Prestatieverantwoording betekent: de subsidieontvanger moet bij de aanvraag tot vaststelling van de subsidie aantonen dat de afgesproken prestatie (bijv. concert) of het afgesproken minimum resultaat (bijv. aantal bezoekers) in overeenstemming met de verplichtingen is uitgevoerd. Dit gebeurt met een inhoudelijk verslag. Er zijn verschillende mogelijkheden, zoals bestuurs- en activiteitenverslagen, een managementverklaring, een deskundigenverklaring of andere bewijsstukken (bijv. publicatie). Er wordt geen financiële verantwoording over de werkelijke kosten van de gesubsidieerde activiteiten gevraagd. Dat is een belangrijk verschil met de uitgebreide verantwoording van arrangement drie waar sprake is van een traditionele afrekening op basis van de gerealiseerde kosten (artikel 23). Zie paragraaf 1.4. en 1.5. van de algemene toelichting.

Tweede lid: GS kunnen zo nodig aanvullende gegevens vragen. Dit is voor een goede verantwoording van belang.

Derde lid: In bijzondere gevallen kunnen GS van de prestatieverantwoording afwijken. Dan vindt de verantwoording plaats via een verklaring van de werkelijke kosten en baten van de gesubsidieerde activiteit. GS moeten dit bij de subsidieverlening bepalen.

Het gaat om situaties waarin het niet mogelijk blijkt te zijn om de gesubsidieerde prestatie vooraf goed te omschrijven. In die situaties is het niet mogelijk om de kosten in te schatten en aan de prestatie een vast subsidiebedrag te koppelen. Als dat tot onaanvaardbare resultaten zou leiden, kan de verantwoording plaatsvinden met een opgave van de totale kosten. De verantwoording wordt dan afgelegd op basis van een (bestuurs-)verklaring van de subsidieontvanger over de totaal van kosten en baten van de prestatie. De (bestuurs-)verklaring geeft een globaal overzicht waaruit blijkt dat de gesubsidieerde activiteit heeft plaatsgevonden met daaraan verbonden kosten; dus geen gedetailleerde kostenverantwoording. Een volledige en diepgaande prestatieverantwoording komt te vervallen. Volstaan wordt met een beknopte toelichting op de prestatie. De subsidieontvanger moet hierbij gebruik maken van een vastgesteld model.

Verplicht format voor verantwoording via een (bestuurs-)verklaring van de subsidieontvanger In de bestuursverklaring geeft de subsidieontvanger uitsluitend aan:

a. of de activiteiten zijn verricht/ prestaties zijn geleverd (ja/nee + korte toelichting); b. wat het totaal van de gerealiseerde subsidiabele kosten is (€ ...); en c. wat het totaal van de gerealiseerde baten is (€ ...). Hierbij gaat het om gerealiseerde eigen bijdragen en/ of bijdragen van derden. De minimale bewijsstukken moeten zijntoegevoegd.

Het verantwoorden met een (bestuurs-)verklaring vormt een uitzondering die alleen in uitzonderlijke gevallen kan worden toegepast.

Artikel 23 Uitgebreide verantwoording (subsidies vanaf € 125.000) Voor subsidies vanaf € 125.000 geldt een uitgebreide verantwoording.

Eerste lid: Uitgebreide verantwoording is een traditionele afrekening van subsidies, uitgaande van de gerealiseerde kosten. De vaststelling van de subsidie vindt plaats op basis van prestaties en een overzicht van uitgaven en inkomsten (financieel verslag of jaarrekening). In het eerste lid is bepaald welke informatie de subsidieontvanger daarvoor moet overleggen, zoals bijvoorbeeld een financieel verslag of jaarrekening.

Tweede lid: Bij subsidies vanaf € 125.000 kan een controleverklaring worden gevraagd. Bij de kleinere subsidies kan dat niet omdat de kosten van een controleverklaring hoog zijn en niet in redelijke verhouding tot het subsidiebedrag staan. Dit is in overeenstemming met de beleidsuitgangspunten die PS eerder hebben vastgesteld.(6) Een controleverklaring is een schriftelijke verklaring van een accountant als bedoeld in artikel 393 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. Andere verklaringen die in de praktijk voorkomen, zoals een beoordelingsverklaring of een samenstellingsverklaring, zijn geen controleverklaring.

(6)Kader voor subsidieverstrekking, Onderdeel één: Beleidsuitgangspunten voor subsidieverstrekking, PS-besluit van 21 september 2009

Artikel 24 Verantwoording volgens Sisa

Algemeen In juli 2008 is de Financiële-verhoudingswet gewijzigd in verband met de zogenoemde "Single information en Single audit-systematiek". Uitgangspunt is dat het Rijk in het kader van de verantwoording naar informatie vraagt die zoveel mogelijk aansluit bij de informatiebehoefte en verantwoordingsmomenten van de gemeenten en provincies zelf. Dit betekent dat het Rijk in principe voldoende heeft aan het jaarverslag inclusief de jaarrekening van een gemeente, gemeenschappelijke regeling en provincie. Inherent aan invoering van 'Single information en Single audit' is dat er geen aparte verantwoording en controleverklaring per specifieke uitkering meer wordt gevraagd. Daarvoor in de plaats wordt een bijlage bij de jaarrekening van iedere medeoverheid opgenomen. In deze bijlage wordt alleen de noodzakelijke verantwoordingsinformatie per specifieke uitkering opgenomen, zodat het Rijk zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van specifieke uitkeringen kan waarmaken.

Conform de afspraken uit het bestuursakkoord Rijk – Provincies zal de SiSa-systematiek gelden voor zowel de bijdragen die de provincie uit de specifieke uitkering van het Rijk bekostigt als voor eventuele aanvullende bijdragen die voor deze regelingen uit de autonome provinciale middelen worden verstrekt.

De begrippen 'Single information' en 'Single audit' worden gehanteerd in de volgende betekenis:

Voor de verantwoordingen (jaarstukken inclusief bijlage over specifieke uitkeringen) naar het bestuur van mede-overheden en naar het Rijk wordt dezelfde verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen gebruikt. Met het bestuur wordt voor het jaarverslag de gemeenteraad, provinciale staten of bestuur van een gemeenschappelijke regeling bedoeld.

Voor de verantwoording (de verantwoording waarop de controle betrekking heeft) naar de besturen van de mede-overheden en naar het Rijk wordt van dezelfde controle gebruik gemaakt. Met het bestuur wordt voor het jaarverslag de gemeenteraad, provinciale staten of bestuur van een gemeenschappelijke regeling bedoeld.

Het kabinetsstandpunt, en daarmee ook het principe van Sisa, is van toepassing op de verhouding tussen het Rijk en de decentrale overheden, zijnde de provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen. Daartoe behoren alle organisatieonderdelen waarvoor de besturen van deze mede-overheden verantwoordelijk zijn. In het wetsvoorstel bij de wijziging van de Financiële-verhoudingswet is de werking van het principe van Single information en Single audit in vergelijking met het Besluit financiële verhouding 2001 verbreed. Het principe geldt door het artikel 17a, eerste en derde lid, van de Financiële-verhoudingswet tevens voor specifieke uitkeringen die door mede-overheden aan andere mede-overheden worden verstrekt. Dit betekent dat afzonderlijke verantwoordingen en controleverklaringen over specifieke uitkeringen, die door mede-overheden aan mede-overheden worden gevraagd, vervallen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties draagt daarbij zorg voor het verzamelen van de benodigde informatie en het onverwijld verstrekken van deze informatie aan de relevante mede-overheden. Door de verbreding van het principe en door de rijksfaciliteiten wordt een efficiëncyslag behaald en wordt de verantwoordings- en controlebureaucratie verminderd.

Artikel 24 Als GS subsidie aan een mede-overheid (gemeente, waterschap, gemeenschappelijke regeling) verstrekt in het kader van een specifieke uitkering,

vindt verantwoording plaats volgens het principe van Sisa. Er worden dan geen aanvullende eisen gesteld. Dit betekent dat wordt afgeweken van de verantwoordingsregimes van artikel 21, 22 en 23.

Artikel 25 Tussenrapportage Bij subsidies tot € 25.000 hoeft de subsidieontvanger geen tussentijdse rapportage aan de provincie voor te leggen. Dat geldt ook als de provincie de subsidie binnen een jaar vaststelt. In de praktijk is gebleken dat bij kleine subsidies weinig met een tussenrapportage wordt gedaan. Het schrappen van de rapportageverplichting betekent een lastenverlichting voor de aanvrager. PS hebben dit eerder als beleidsuitgangspunt vastgesteld (beleidsuitgangspunt drie: Rapportageverplichtingen).(7) Ook het Rijk volgt deze lijn (zie het Rijksbrede subsidiekader, paragraaf 1.3. van de algemene toelichting).

Bij de andere subsidies kan de provincie maximaal één tussenrapportage per jaar aan de subsidieontvanger vragen. Hierbij sluit de provincie zo veel mogelijk aan bij de natuurlijke rapportagemomenten (bijvoorbeeld opstellen jaarrekening) van de organisatie, het bedrijf of het project.

(7)Kader voor subsidieverstrekking, Onderdeel één: Beleidsuitgangspunten voor subsidieverstrekking, PS-besluit van 21 september 2009

Artikel 26 Overige verplichtingen**Eerste lid:** GS kunnen de subsidieontvanger bij de verlening van subsidie verplichtingen opleggen. Het gaat om verplichtingen die nodig zijn om het doel van de subsidie te realiseren. De verplichtingen kunnen betrekking hebben op de gesubsidieerde activiteit. Voorbeeld: de verplichting om een gesubsidieerde cursus te laten geven door mensen met een bepaalde opleiding. De verplichtingen kunnen ook ondersteunend zijn. Voorbeeld: de verplichting om een overzichtelijke administratie bij te houden.

Tweede lid: De subsidieontvanger moet zich houden aan de verplichtingen die de Europese Commissie bij de toetsing op staatssteun heeft gesteld. Deze verplichting geldt op basis van de Asv.

Derde lid: GS kunnen de subsidieontvanger verplichten om de provincie als subsidieverstrekker te vermelden in de communicatie naar buiten toe. Deze verplichting kan in het subsidiebesluit worden opgenomen.

Artikel 27 Ontoelaatbare staatssteun Als een subsidie volgens de Europese Commissie ongeoorloofde staatssteun is, moeten GS het subsidiebesluit wijzigen of intrekken.

HOOFDSTUK II BIJZONDERE BEPALINGEN

In dit hoofdstuk is bepaald voor welke activiteiten GS subsidie kunnen verstrekken. PS geven hiermee de kaders voor subsidieverstrekking. De uitwerking vindt plaats in een uitvoeringsverordening van GS (artikel 4).

HOOFDSTUK III SLOTBEPALINGEN

Artikel 42 Evaluatie In dit artikel is een evaluatieplicht opgenomen. GS moeten na uiterlijk twee jaar na inwerkingtreding van de Asv aan PS verslag doen over de doeltreffendheid en de effecten van het subsidiesysteem in de praktijk. Met de evaluatie worden PS op korte termijn geïnformeerd over de ervaringen met de Asv. Zo nodig kunnen aanvullingen plaatsvinden.

Behalve deze evaluatie na de eerste twee jaar geldt het algemene evaluatievoorschrift van de Awb (artikel 4:24). Hierin is bepaald dat ten minste eenmaal in de vijf jaar een evaluatie moet plaatsvinden over de doeltreffendheid en de effecten van subsidies in de praktijk. Een regelmatige evaluatie van beleid en regelgeving kan bijdragen aan de beheersing van overheidsuitgaven. Als uit de evaluatie blijkt dat subsidiëring niet doelmatig is, of het doel van de subsidie is bereikt, kan de subsidieregeling worden aangepast.

Artikel 43 Intrekken oude verordeningen In dit artikel is bepaald welke verordeningen bij inwerkingtreding van de Asv worden ingetrokken. Intrekking van een verordening heeft tot gevolg dat een uitvoeringsverordening van GS die daarop is gebaseerd, ook niet meer geldt.

Artikel 44 Overgangsrecht In dit artikel is het overgangsrecht opgenomen. Het overgangsrecht is kort aan te duiden als "oud voor oud, nieuw voor nieuw".

Dit betekent dat aanvragen die voor de inwerkingtreding van deze verordening zijn ingediend, volgens de oude regeling worden behandeld. Hetzelfde geldt voor de subsidiebesluiten die voor die datum zijn genomen. Ook voor deze besluiten geldt de oude regeling, bijvoorbeeld als daartegen bezwaar wordt gemaakt. Alleen de nieuwe aanvragen die zijn binnengekomen na de inwerkingtreding van deze verordening, worden volgens het nieuwe recht beoordeeld.

Voordelen van dit systeem zijn de helderheid en het respecteren van oude situaties.

Artikel 45 Inwerkingtreding Eerste lid: De Asv gaat op 1 januari 2011 gelden, na publicatie in het provinciaal blad.

Tweede lid: GS kunnen besluiten dat de inwerkingtreding van het systeem voor door hen aan te wijzen subsidies gedurende bepaalde tijd wordt uitgesteld.

Artikel 46 Citeertitel Deze verordening heeft als citeertitel: Algemene subsidieverordening provincie Utrecht.

Controleprotocol verantwoording van subsidies vanaf € 125.000,- provincie Utrecht mei 2017

Dit protocol vormt een uitwerking van artikel 23 lid 2, van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht (Asv). Volgens de Asv dient de financiële verantwoording bij subsidies vanaf € 125.000 van een controleverklaring te worden voorzien.

1. Algemene uitgangspunten

In dit controleprotocol wordt verstaan onder:

- Subsidieontvanger:** Een natuurlijke of rechtspersoon of diens gemachtigde aan wie namens de provincie Utrecht een subsidie is verstrekt.
- Accountant:** Een registeraccountant of Accountant-Administratieconsulent als bedoeld in artikel 393, eerste lid, van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek aan wie de subsidieontvanger de opdracht heeft toegekend de aanvraag tot subsidievaststelling te controleren.
- Rechtmatigheid:** De in de financiële verantwoording verantwoorde baten, lasten en bijbehorende balansmutaties zijn in overeenstemming met de in de relevante bepalingen uit de Algemene subsidieverordening Provincie Utrecht, zoals verwoord in de subsidiebeschikking.
- Aanvraag tot subsidievaststelling:** Aanvraag als bedoeld in artikel 14 van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht van de subsidieontvanger om subsidie vast te stellen. De aanvraag bestaat uit: inhoudelijk verslag en financieel verslag of jaarrekening.
- Inhoudelijk verslag:** Verslag als bedoeld in artikel 23 lid 1a van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht.
- Financiële verantwoording:** Financieel verslag of jaarrekening als bedoeld in artikel 23 lid 1a en b.
- Financieel verslag:** Financieel verantwoordingsdocument als bedoeld in artikel 23 lid 1b van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht. Voor de verantwoording van subsidies die eenmalig zijn verleend voor een activiteit of een samenhangend geheel van activiteiten die afgebakend zijn in de tijd volstaat een financieel verslag waarin de activiteiten zijn opgenomen en de hieraan verbonden uitgaven en inkomsten. Dit verslag mag ook opgenomen worden als bijlage bij de jaarrekening.
- Jaarrekening:** Financieel verantwoordingsdocument als bedoeld in artikel 23 lid 1b van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht. De verantwoording van de jaarlijks toegekende subsidies bestaat uit een jaarrekening met daarbij een controleverklaring van de accountant.
- Eenmalige subsidie:** Subsidie voor een activiteit of een samenhangend geheel van activiteiten die afgebakend zijn in de tijd als bedoeld in artikel 1 van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht. Eenmalige subsidies worden verantwoord via een afzonderlijk financieel verslag of via een bijlage bij de jaarrekening.

Jaarlijkse subsidie: Subsidie die per kalenderjaar of boekjaar of voor een bepaald aantal kalenderjaren of boekjaren wordt verstrekt als bedoeld in artikel 1 van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht. Jaarlijkse subsidies worden verantwoord via een jaarrekening.

1.1 Doelstelling

Dit controleprotocol heeft betrekking op de controle door de accountant van de financiële verantwoording (financieel verslag of jaarrekening) van de subsidieontvanger die een aanvraag tot subsidievaststelling heeft ingediend. Het betreft hier een ontvangen subsidie vanaf € 125.000,-. De Provincie Utrecht verlangt van de accountant van de subsidieontvanger een controleverklaring omtrent de getrouwheid en de rechtmatigheid bij de financiële verantwoording. Bij subsidies die zijn verleend voor meerdere jaren verwacht de Provincie Utrecht jaarlijks een financiële verantwoording, zijnde een jaarrekening, voorzien van een controleverklaring van de accountant met betrekking tot de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Het controleprotocol is bedoeld om, aanvullend op de geldende beroepsvoorschriften van de NBA, limitatief vast te leggen welke onderwerpen door de accountant moeten worden gecontroleerd. Het controleprotocol is als bijlage opgenomen bij de verstrekte subsidiebeschikkingen. In dit controleprotocol worden de begrippen rechtmatigheid en daarmee samenhangende accountantswerkzaamheden nader uiteengezet.

Voor de controle door de accountant zijn de nadere voorwaarden voor de subsidie in de beschikking tot subsidieverlening relevant.

1.2 Accountantsproducten

Van de accountant wordt het volgende product verwacht:

1. Controleverklaring over de getrouwheid en de rechtmatigheid van de financiële verantwoording van de subsidieontvanger

Toelichting op het accountantsproduct:

1. De controle door de accountant van de financiële verantwoording mondt uit in een controleverklaring. De accountant maakt gebruik van de bij dit controleprotocol gevoegde modelteksten. Bij een controle van een jaarrekening maakt de accountant gebruik van modeltekst 1 en bij de controle van het financieel verslag van een eenmalige subsidie van modeltekst 2.

De subsidieontvanger stuurt de financiële verantwoording en de daarbij afgegeven controleverklaring naar de Provincie Utrecht.

Op grond van artikel 23 lid 3 van de Algemene subsidieverordening kan de Provincie Utrecht besluiten de onderliggende controle-informatie op te vragen.

2. De controleverklaring bij de financiële verantwoording

2.1 Algemeen

Dit onderdeel bestaat uit de volgende onderdelen:

- Verantwoording jaarlijkse subsidie.
- Betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de controle
- Verantwoording eenmalige subsidie.

2.1.1 Verantwoording jaarlijkse subsidie

Op grond van artikel 23 lid 1b van de Algemene subsidieverordening provincie Utrecht stelt de subsidieontvanger voor jaarlijkse toegekende subsidies een financiële verantwoording op. Ook als de subsidie voor meerdere jaren is verleend, stelt de subsidieontvanger jaarlijks een financiële

verantwoording op. De verantwoording bestaat uit een jaarrekening met hierbij een controleverklaring van de accountant over de getrouwheid en rechtmatigheid.

2.1.2 Betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de jaarrekeningcontrole

De accountant richt zijn controle zodanig in, dat hij met redelijke mate van zekerheid kan verklaren dat in de jaarrekening geen afwijkingen (fouten en onzekerheden) voorkomen met een belang groter dan de voorgeschreven toleranties. Indien dit begrip voor het gebruik van statistische technieken gekwantificeerd moet worden, moet uitgegaan worden van een betrouwbaarheid van 95%. Voor de strekking van het oordeel van de accountant geldt de volgende tolerantietabel. De waarden in deze tabel hebben alleen betrekking op de controle van rechtmatigheid van de gerealiseerde kosten van de subsidie en niet op de getrouwheid van de jaarrekening. In dit protocol worden geen toleranties voorgeschreven voor de getrouwheid. Het is de verantwoordelijkheid van de accountant om deze te bepalen met inachtneming van hetgeen hierover in de standaarden van de NBA is opgenomen.

De verantwoording van de subsidie moet apart zichtbaar zijn in de jaarrekening:

	Fouten (F) (in de financiële verantwoording)		Onzekerheden (O) (in de controle)	
	Beperking	Afkeuring	Beperking	Oordeelonthouding
Rechtmatigheid			-	
Rechtmatigheid besteding (% van de subsidielasten)	$1% < F < 3%$	$F \geq 3%$	$3% < O < 10%$	$O \geq 10%$

2.1.3 Verantwoording eenmalige subsidie

Een eenmalige subsidie kan, na realiseren van activiteiten, in een financieel verslag met controleverklaring worden verantwoord of via een bijlage bij de jaarrekening. In dit protocol worden geen toleranties voorgeschreven voor de getrouwheid. Het is de verantwoordelijkheid van de accountant om deze te bepalen met inachtneming van hetgeen hierover in de standaarden van de NBA is opgenomen. De accountant hanteert de volgende tolerantietabel voor de rechtmatigheid van de subsidielasten:

Toleranties voor het oordeel bij het financieel verslag over een eenmalige subsidie	
Rechtmatigheid	1% van de subsidielasten

3. Review

De Provincie Utrecht kan besluiten een review/controle uit te voeren op de werkzaamheden van de accountant die de verantwoording van de subsidieontvanger controleert.

De accountant dient medewerking te verlenen aan een mogelijke review uitgevoerd door of namens de Provincie Utrecht en/of andere aangewezen controle-instantie. De review vindt plaats bij de accountant die de controle heeft uitgevoerd aan de hand van het door de accountant opgebouwde controledossier. De Provincie Utrecht stelt de begunstigde en de accountant vooraf schriftelijk op de hoogte.

De Provincie Utrecht en/of een andere aangewezen controle-instantie is bevoegd inzage te vorderen in en kopieën te maken van stukken uit de controledossiers van de accountant om te bepalen of bij de vaststelling kan worden gesteund op de door deze accountant uitgevoerde controle. Hierbij kan de accountant zich niet beroepen op de omstandigheid dat hij op grond van andere bij of krachtens de wet opgelegde verplichtingen tot geheimhouding is verplicht.

Modeltekst 1: Model controleverklaring bij de jaarrekening over een jaarlijkse subsidie

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Afgegeven ten behoeve van de Provincie Utrecht

Aan: <<naam subsidieontvanger (is opdrachtgever)>>

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 20XX

Ons oordeel¹

Wij hebben de jaarrekening 20XX van ... (naam entiteit) te ... (statutaire vestigingsplaats) gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van ... (naam entiteit) op 31 december 20XX en van het resultaat over 20XX in overeenstemming met ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde subsidiebatens en -lasten alsmede de bijbehorende balansmutaties over 20XX in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking)².

De jaarrekening bestaat uit:

- (1) de balans per 31 december 20XX;
- (2) de staat van baten en lasten over 20XX; en
- (3) de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol verantwoording van subsidies vanaf € 125.000,- provincie Utrecht mei 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van ... (naam entiteit), zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit [aansluiten op de inhoudsopgave van het jaarverslag]:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;

¹ Hier is sprake van één oordeel met een conclusie over getrouwheid en rechtmatigheid. De strekkingen van eventuele niet-goedkeurende conclusies komen in deze ene paragraaf te staan.

² Indien eenmalige subsidies via een bijlage bij de jaarrekening worden verantwoord, kan in het rechtmatigheidsoordeel hiernaar worden verwezen.

- ...

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking) is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking).

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking).

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking).

In dit kader is het bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van genoemde wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de subsidieontvanger in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de subsidieontvanger te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de subsidieontvanger haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de subsidieontvanger.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring

Plaats en datum

... (naam accountantspraktijk)

... (naam accountant)

Bijlage bij de controleverklaring:

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol verantwoording van subsidies vanaf € 125.000,- provincie Utrecht mei 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de subsidieontvanger;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de subsidieontvanger haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Modeltekst 2: Model controleverklaring bij het financieel verslag van een eenmalige subsidie

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Afgegeven ten behoeve van de Provincie Utrecht

Aan: <<naam subsidieontvanger (is opdrachtgever)>>

Ons oordeel

Wij hebben bijgaande financieel verslag ingevolge .. (naam subsidieregeling) van .. (naam entiteit) te .. ((statutaire) vestigingsplaats) over 20XX inzake (naam project).. gecontroleerd.

Naar ons oordeel is de financieel verslag ingevolge .. (naam subsidieregeling) van .. (naam entiteit(en)) over 201X inzake .. in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met .. (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol verantwoording van subsidies vanaf € 125.000,- provincie Utrecht vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van het financieel verslag'.

Wij zijn onafhankelijk van .. (naam entiteit) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Beperking in gebruik en verspreidingskring

Het financieel verslag is opgesteld voor ... de Provincie Utrecht met als doel ... (naam entiteit) in staat te stellen te voldoen aan ... (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking). Hierdoor is het financieel verslag mogelijk niet geschikt voor andere doeleinden. Onze controleverklaring is derhalve uitsluitend bestemd voor ... (naam entiteit(en)) en de Provincie Utrecht en dient niet te worden verspreid aan of te worden gebruikt door anderen.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en het toezichthoudend orgaan voor het financieel verslag

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het financieel verslag in overeenstemming met (naam subsidieregeling en subsidiebeschikking) .. . Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van het financieel verslag mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het toezichthoudend orgaan is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van het financieel verslag

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van dit financieel verslag nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol verantwoording van subsidies vanaf € 125.000,- provincie Utrecht mei 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat het financieel verslag afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor het opstellen van het financieel verslag en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in het financieel verslag staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van het financieel verslag en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of het financieel verslag de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft.

Wij communiceren met het toezichthoudend orgaan onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Plaats en datum

... (naam accountantspraktijk)

... (naam accountant)